

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Inovace služeb městských knihoven v České republice

Innovation of Services of City Libraries in the Czech Republic

Student: Bc. Eva Mikulcová

Vedoucí diplomové práce: prof. Ing. Dušan Halásek, CSc.

Ostrava 2014

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Eva Mikulcová**

Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202T055 Veřejná ekonomika a správa

Specializace: 00 Veřejná ekonomika a správa

Téma: **Inovace služeb městských knihoven v České republice**
Innovation of Services of City Libraries in the Czech Republic

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Správa knihoven v České republice
3. Modernizační trendy v knihovnictví
4. Analýza hospodaření vybraných městských knihoven
5. Zhodnocení hospodaření vybraných městských knihoven, návrhy a doporučení
6. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

CEJPEK, Jiří et al. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. doplněné vyd. Praha: Karolinum, 2002. 247 s. ISBN 80-246-0323-3.

KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. 2. přeprac. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 2012. 203 s. ISBN 978-80-7050-612-7.

SAK, Petr et al. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputerizovaném světě*. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **prof. Ing. Dušan Halásek, CSc.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 25.04.2014

doc. Ing. Petr Tománek, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 23.4.2014

Mikulcová
.....
Bc. Eva Mikulcová

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce prof. Ing. Dušanovi Haláskovi, CSc. za jeho cenné rady a odborné připomínky, které mi poskytl při zpracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat Ing. Markovi Teichmannovi za jeho cenné rady a pracovníkům vybraných městských knihoven, jenž mi ochotně poskytli potřebné údaje.

OBSAH

1	ÚVOD	5
2	SPRÁVA KNIHOVEN V ČESKÉ REPUBLICE.....	7
2.1	HISTORIE KNIHOVNICTVÍ.....	7
2.1.1	Vývoj knihovnictví na území České republiky	9
2.2	SYSTÉM KNIHOVEN V ČESKÉ REPUBLICE.....	14
2.2.1	Legislativa a další dokumenty v oblasti knihovnictví.....	17
2.2.2	Zřizovatelé knihoven	19
2.3	FINANCOVÁNÍ KNIHOVEN V ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE A V ČESKÉ REPUBLICE	21
2.3.1	Financování systému knihoven v České republice	24
3	MODERNIZAČNÍ TRENDY V KNIHOVNICTVÍ	30
3.1	DIFERENCIACE NABÍDKY KNIHOVNICKÝCH SLUŽEB.....	30
3.2	INSTITUTE HÁJÍCÍ ZÁJMY KNIHOVEN A KNIHOVNÍKŮ	33
3.3	AUTOMATIZACE KNIHOVNICKÝCH PROCESŮ	34
3.3.1	Internetizace knihoven.....	36
3.3.2	Digitalizace knihovních fondů.....	38
3.4	ELEKTRONICKÉ KNIHY	40
3.5	BENCHMARKING KNIHOVEN	41
3.6	INOVAČNÍ ZPŮSOBY ZPŘÍSTUPNĚNÍ KNIHOVNICKÝCH SLUŽEB	43
3.6.1	Little Free Library.....	43
3.6.2	Knihovny na letištích.....	44
3.6.3	Pojízdné knihovny	45
3.7	PRŮZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ O SLUŽBÁCH KNIHOVEN V ČESKÉ REPUBLICE.....	46
4	ANALÝZA HOSPODAŘENÍ VYBRANÝCH MĚSTSKÝCH KNIHOVEN.....	53
4.1	CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH MĚSTSKÝCH KNIHOVEN	54
4.1.1	Knihovna města Ostravy	54
4.1.2	Městská knihovna Nový Jičín	56
4.1.3	Knihovna města Fulnek.....	58
4.1.4	Městská knihovna Klimkovice	59
4.2	HOSPODAŘENÍ VYBRANÝCH MĚSTSKÝCH KNIHOVEN.....	61
5	ZHODNOCENÍ HOSPODAŘENÍ VYBRANÝCH MĚSTSKÝCH KNIHOVEN, NÁVRHY A DOPORUČENÍ	64
5.1	ZHODNOCENÍ HOSPODAŘENÍ VYBRANÝCH MĚSTSKÝCH KNIHOVEN	64
5.2	NÁVRHY A DOPORUČENÍ	67
5.2.1	Bibliobox pro Městskou knihovnu Nový Jičín	69
5.2.2	Další návrhy a doporučení.....	70
6	ZÁVĚR.....	72
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
	SEZNAM TABULEK	82
	SEZNAM GRAFŮ.....	83
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	84

SEZNAM ZKRATEK.....	85
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE	
SEZNAM PŘÍLOH	
PŘÍLOHY	

1 ÚVOD

Problematika knihovnictví byla předmětem zájmu již celá staletí. V průběhu svého vývoje bylo knihovnictví ovlivňováno společenským klimatem, válkami a technologickým vývojem. V současnosti je pozornost zaměřena na modernizaci knihovnických procesů a rozšiřování nabídky služeb knihoven v souvislosti s měnícím se posláním knihoven na kulturní a vzdělávací centra s celospolečenským vlivem. Klíčovým pro vývoj knihovnictví na území České republiky se stal zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, ve znění pozdějších předpisů, který definoval systém knihoven v České republice a podmínky jejich provozování. Tato oblast je dlouhodobě monitorována a lze zde spatřit prvky centralizované správy zhmotněné v Konceptu rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven, která navazuje na koncepce z let předchozích, či ve Státní kulturní politice České republiky na léta 2009 - 2014, přičemž oba uvedené strategické dokumenty reflektují stanoviska přijata na evropské úrovni, např. v rámci strategie EVROPA 2020.

Dříve byly knihovny mnohdy jediným zdrojem informací a centrem poznání, což dnes, mj. i díky zavedení informačních technologií, neplatí. Počítače a jiné technologické prostředky jsou využívány v řadě domácností, tvoří součást běžného života, a umožňují neomezený přístup k informacím. Tomuto trendu sekundují také knihovny, které zakládají webové stránky a profily na sociálních sítích, aby tak uplatnily možné prostředky k udržení a získání uživatelů knihoven, kteří budou využívat jejich služby, a to jak k práci, tak ke vzdělávání a trávení volného času.

Prvním cílem diplomové práce je posoudit vliv rozšiřující se nabídky služeb a informačních technologií na činnost veřejných knihoven v České republice.

Druhým cílem diplomové práce je analyzovat a zhodnotit hospodaření Knihovny města Ostravy, Městské knihovny Nový Jičín, Knihovny města Fulnek a Městské knihovny Klimkovice v letech 2008 – 2012.

Tato práce má rovněž potvrdit či vyvrátit **hypotézu**, že rozšířená nabídka služeb veřejných knihoven, včetně on-line služeb, vedla k nárůstu počtu jejich návštěvníků.

Za účelem naplnění stanovených cílů je použita metoda rešerše odborné literatury, zejména ve druhé a třetí kapitole při charakteristice systému knihoven v České republice a jednotlivých modernizačních trendů v knihovnictví. Dále je uplatněna metoda deskriptivní analýzy, např. v rámci popisu financování knihoven v zemích Evropské unie a v České republice či při charakteristice vybraných městských knihoven. K rozboru hospodaření těchto knihoven je použita metoda Cost-Benefit Analysis a metoda komparativní analýzy, jenž následně slouží jako podklad pro syntézu uplatněnou v páté kapitole při zhodnocení hospodaření vybraných městských knihoven. Aplikována je také metoda analýzy časových řad, a to ve vztahu k vývoji počtu knihoven v České republice, rozsahu využití internetu občany České republiky a počtu počítačů napojených na internet ve veřejných knihovnách v České republice. Součástí diplomové práce je také průzkum veřejného mínění o službách knihoven, v jehož rámci je použita metoda on-line dotazování a následná deskriptivní analýza získaných dat.

Diplomová práce se skládá z šesti kapitol, kterými jsou úvod, čtyři specificky zaměřené kapitoly a závěr. Teoretickou část práce tvoří druhá a třetí kapitola, čtvrtá a pátá kapitola představují část praktickou. Druhá kapitola se zabývá vymezením systému knihoven v České republice a jejich financováním. V rámci třetí kapitoly je provedena charakteristika jednotlivých modernizačních trendů v knihovnictví a jsou zde uvedeny výsledky provedeného průzkumu. Kapitola čtvrtá je zaměřena na charakteristiku vybraných městských knihoven a jejich hospodaření v letech 2008 – 2012. Následná kapitola obsahuje zhodnocení poznatků o vybraných městských knihovnách a návrhy a doporučení za účelem zkvalitnění služeb těchto knihoven i celého systému knihoven v České republice. Šestou kapitolu představuje závěr, ve kterém jsou zrekapitulovány nejdůležitější poznatky z předchozích kapitol, včetně zhodnocení cílů, které byly vymezeny v úvodu této práce.

Při zpracování diplomové práce je použita pramenná literatura, elektronické zdroje, interní dokumenty vybraných městských knihoven a platné právní předpisy. Podrobný přehled jednotlivých zdrojů, jež jsou při zpracování diplomové práce využity, je uveden v seznamu použité literatury, který je obsažen v závěrečné části této práce.

2 SPRÁVA KNIHOVEN V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 Historie knihovnictví

Za základní stavební kámen, který vytvořil podmínky pro vznik knihoven¹, lze považovat vznik písma, o kterém se dá říci, že je nesmrtelnou bohyní, která prostřednictvím zaznamenávání zkušeností a poznatků do knih, a jejich následné ukládání v knihovnách, umožňuje uchovávání duševních a hmotných hodnot pro budoucí generace.

Samotnou historii vývoje knih a knihoven lze souběžně sledovat na více územích. Přibližně v letech 3 500 – 3 100 př. n. l. vznikly nejstarší písemné památky, a to na území tehdejších největších civilizačních center, kterými byly Mezopotámie, starý Egypt a indická Harappa. Z tohoto období byly např. na území starého Egypta nalezeny hliněné desky, na kterých byly zachyceny údaje o daních či jménech králů a měst.

Později, v rozmezí let 2 070 – 1 790 př. n. l., došlo na území starého Egypta k rozšíření užívání písma, a to v důsledku vynalezení papyrusových svitků, které byly vyráběny z dřevěné rostliny nazývané papyrus. Tyto svitky byly uchovávány v dřevěných či hliněných nádobách, na kterých byl uveden název knihy, která v ní byla uskladněna. Papyrus však měl jednu nevýhodu, a tou byla jeho neodolnost vůči vnějším vlivům, což je možná také jeden z důvodů, proč dodnes nebyly nalezeny přímé důkazy o existenci knihoven ve starém Egyptě².

Až z doby pozdější, zřejmě z let 668 – 631 př. n. l., pochází **nejstarší lidem dosud známá knihovna**, která se nacházela na území tehdejší Mezopotámie, a byla to knihovna krále Aššurbanipala, tedy posledního vládce Asýrie, který ji budoval po mnoho let. Byla složena z osobní knihovny krále a státního archivu. Králova knihovna obsahovala mýty, přísloví, modlitby, zaklínadla, rituály a řadu dalších děl, jež byly zachyceny na zhruba 5 000 hliněných tabulkách. Ve státním archivu byly naopak uloženy spíše úřední listiny, jako např. státní smlouvy, diplomatická a státní korespondence či účetní knihy o královském hospodaření.

¹ Původ slova knihovna neboli bibliotéka lze nalézt v řeckých slovech biblos = kniha a téké = police. (Cejpek, 2002).

² CEJPEK, Jiří a kol. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. (2002, s. 7 – 19).

Souběžně lze historický vývoj knihovnictví sledovat také na evropském území, kdy nejstarší evropské písmo vzniklo na přelomu 3. a 2. tis. př. n. l. na území starověkého Řecka. Byly zde utvářeny nové postoje ke světu a životu, důraz byl kladen na rozvoj a individualitu člověka. Docházelo zde k rozsáhlejší migraci obyvatelstva a s tím spojeným získáváním nových poznatků a zkušeností, které byly zaznamenávány a staly se tak základem pro vznik antických knihoven. Budování těchto knihoven a rozmach řecké literatury umožnil dovoz papyrusu ze starého Egypta, na základě čehož knihy získaly podobu papyrusových svitků. V průběhu let 500 - 400 př. n. l. byla budována síť knihoven. V této době zde byly vytvořeny také vzácná díla významných autorů, kterými byly např. Platón a Aristotelés. Rovněž zde vznikaly soukromé knihovny, přičemž některé z nich mohly mít i povahu knihoven vědeckých.

Knihovny byly spojovány zejména se školami a sdruženími, které se zabývaly filozofií a vědou. Znamé jsou např. knihovna Platónovy Akademie nebo Aristotelova knihovna, část této knihovny se následně stala součástí Alexandrijské knihovny, jejíž založení na počátku 3. stol. př. n. l. je považováno za vrchol řeckého knihovnictví. Tato knihovna představovala největší a nejvýznamnější knižní sbírku starověku. V roce 283 př. n. l. tvořilo fond této knihovny údajně více než 200 000 svitků. V prostorách Alexandrijské knihovny byl zpracován **první knihovní katalog** v dějinách evropské vzdělanosti. Následný vývoj knihovny dosud není znám, avšak uvádí se, že po dobytí Alexandrie v roce 638 byly knihy spáleny v lázních a pravděpodobně největší starověká knihovna tak byla zničena. V 80. letech minulého století se společným rozhodnutím UNESCO, egyptské vlády a Alexandrijské univerzity usnesli na znovuvybudování Nové Alexandrijské knihovny v podobě veřejné a univerzitní knihovny.

Již v 2. stol. př. n. l. byly v Římě zakládány **veřejné knihovny**, vznikaly zde i soukromé sbírky a objevily se i první formy budoucích speciálních knihoven. Veřejné knihovny, stejně jako v Řecku, byly umísťovány v rozsáhlých stavbách z mramoru, jenž měly reprezentovat bohatství a moc římského státu. Po jeho pádu byla většina knih zničena v průběhu válek a následně katolickou církví.

Překvapujícím je fakt, že v dosud nastíněném vývoji byly knihovny budovány zejména vladaři, kteří nebyli příliš vzdělaní. Lze se tedy domnívat, že v budování knihoven viděli způsob, kterým mohou demonstrovat svou moc a autoritu vůči veřejnosti.

V následující období středověku, rozmezí let 500 – 1 500, dochází ve vývoji knihovnictví k výrazným změnám. Dochází k válkám, přesunům kmenů a posilování vlivu náboženství. V dobách raného středověku došlo v souvislosti se zánikem měst k úpadku vzdělávacích systémů, značná část obyvatelstva byla negramotná a žila v chudobě. Většina knihoven byla soustředěna v církevních institucích, tedy v kostelech, klášterech a církevních úřadech. Nejvýznamnější církevní knihovnou byla papežská knihovna v Římě, současná Vatikánská knihovna.

Ve vrcholném období středověku (12. – 15. stol) docházelo k ožívování a zakládání měst, růstu výroby, obchodu a přechodu k peněžnímu hospodářství, v důsledku čehož rostla poptávka po vzdělaných lidech. A tak, především ve 12. stol., byly zakládány městské školy, které pro účely výuky potřebovaly sbírky knih. Rovněž začaly vznikat i univerzity. Ve 13. stol. byla založena pařížská Sorbonna, jejíž knihovna je považována za jednu z největších sbírek knih ve středověku. Tato knihovna se skládala ze 2 částí, a to z knihovny velké a malé. Velká knihovna obsahovala knihy potřebné ke studiu, které však byly připoutány k lavicím a nebylo možné si je půjčit. Oproti tomu malá knihovna obsahovala knihy méně významné, tyto knihy bylo možné půjčit si i mimo prostor knihovny, což byl významný pokrok a předzvěst budoucích veřejných knihoven.

Vznikem středověkých evropských **univerzit a jejich knihoven** došlo k významné změně ve vývoji evropské vzdělanosti. Univerzity, jejichž založení museli schvalovat papežové, disponovaly mezinárodní působností a značnou autonomií vůči moci církevní i světské. Tyto instituce byly přístupné pro různé společenské vrstvy, a rozšířily tak okruh lidí s přístupem ke zdrojům vzdělání, dosud umístěných v uzavřených církevních knihovnách. Vliv univerzit se projevil také na úrovni vzdělanosti v českých zemích³.

2.1.1 Vývoj knihovnictví na území České republiky

Vývoj českého knihovnictví byl ovlivněn řadou změn, a to nejen v oblasti kultury, ale také politickým a hospodářským vývojem, ekonomickým rozvojem a v neposlední řadě církevní historií. V českých zemích, ale také na evropské úrovni, bylo významnou událostí pro rozvoj vzdělanosti a vývoj českého knihovnictví, založení pražské univerzity Karlem IV., ke kterému

³ CEJPEK, Jiří a kol. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. (2002, s. 23 – 49).

došlo 7. 4. 1348. V této souvislosti vznikly také knihovny jednotlivých kolejí, které vytvářely intelektuální zázemí celé univerzity. Díky tomuto počínu došlo k přílivu cizí literatury napříč obory, nejvíce však z oblasti filozofické a teologické. Vznikla potřeba většího počtu exemplářů jednoho díla, což vedlo k novým způsobům rozmnožování knih, např. opisem na základě diktování v rámci pedagogického procesu. Od první poloviny 14. stol. se jedná zejména o rukopisy papírové. Dochází také k rozvoji literatury zábavné a vzdělávací psané v národních jazycích. Svůj význam zde měly i osobní knihovny církevních hodnostářů, panovnické knihovny, knihovny členů české reformní strany, a také knihovny šlechtické a měšťanské, jejichž význam vzrostl až v následujících obdobích.

Tento „rozkvět“ knihovnictví byl ukončen propuknutím husitství, v jehož průběhu došlo k omezování funkcí knihoven, zejména těch církevních, nebo k jejich likvidaci. V souvislosti s těmito aktivitami byly knihy vyváženy do okrajových oblastí českého státu nebo do zahraničí. Tyto knihy byly v polovině 15. stol. navraceny zpět původním institucím, které obnovily svou činnost, nebo zanikly v anonymitě. Později, v souvislosti se vznikem knihtisku, se i v českém husitství uchytily evropské duchovní proudy. Zmíněný technický vývoj vedl v 16. stol. k úpadku knih rukopisných a na významu získaly knihy tištěné.

V následném předbřlohorském období došlo k úpadku církevního života. V tomto období se rozvíjely zámecké a měšťanské knihovny. Jednou z nejvýznamnějších knihoven této doby byla knihovna posledního Rožmberka Petra Voka, která dosahovala evropského významu. Tato knihovna představovala vrchol českých knižních sbírek 16. a počátku 17. století.

Výrazný posun ve vývoji všech typů knihoven představovalo české povstání uskutečněné v letech 1618 – 1620 a následná třicetiletá válka. Vzrostl význam klášterních i zámeckých knihoven, do kterých však měli přístup pouze členové řeholního bratrstva a šlechtických rodin. Zámecké knihovny získaly nové majitele, jelikož nekatolická šlechta odcházela do emigrace. V souvislosti s klášterními knihovnami lze říci, že svou činnost vykonávaly až do roku 1950, kdy byla jejich činnost násilně přerušena a péče o ně byla svěřena do rukou Státní knihovny, tedy současné Národní knihovny.

Zásadní zlom ve vývoji českého knihovnictví nastal v době osvícenství za vlády Marie Terezie (1740 – 1780) a Josefa II. (1780 – 1790), kteří se zasloužili o zpřístupnění vzdělávání pro širší vrstvy společnosti. Významným okamžikem bylo založení pražské Univerzitní

knihovny s volným přístupem pro veřejnost, do které od roku 1807 zasílaly povinné výtisky knih tiskárny z celých Čech. Na počátku 19. stol. rovněž vznikla tři muzea, jejichž knihovny představovaly novou kategorii knihoven. Nejstarší z těchto muzeí bylo založeno v roce 1814 a jednalo se o muzeum v Opavě.

V 2. polovině 18. století byly zřizovány čítárny a půjčovny knih a novin, jejichž prostřednictvím se několik knihkupců a nakladatelů snažilo uspokojit poptávku po krásné literatuře, která dosud byla veřejnosti nepřístupná. Tyto veřejné čítárny a půjčovny však sloužily především německému měšťanstvu a úředníkům, bylo tedy zřejmé, že bez veřejně přístupných knihoven nebude možné dosáhnout vzdělání nejširších vrstev. Tohoto cíle tak bylo dosahováno nejprve prostřednictvím soukromých knihoven, později knihoven školních, knihoven čtenářských spolků a společností a následně knihoven obecních, které byly zakládány v městech a ve větších obcích. V roce 1816 byla zavedena povinnost gymnázií zřizovat vlastní knihovny, avšak pouze pro potřeby učitelů a jejich pomocníků. Od tohoto období byly také zakládány knihovny základních škol. V průběhu let 1838 – 1847 došlo ke zřízení 486 školních knihoven, přičemž většina z nich již byla přístupná i žákům.

Posledním krokem ke vzniku lidových knihoven bylo zakládání obecních městských knihoven s podporou městského zastupitelstva. Tyto knihovny získávaly knihy formou darů od soukromníků a místních korporací. V rozmezí let 1841 – 1848 bylo založeno 62 těchto knihoven a rozvoj veřejně přístupných knihoven pokračoval i následujících letech. V roce 1905 již v obecní a okresní samosprávě existovalo 465 knihoven.

Vývoj českého knihovnictví poznamenal rozpad rakousko-uherské monarchie a vytvoření samostatné Československé republiky v roce 1918. V českých historických zemích byla již před první světovou válkou vytvořena rozsáhlá síť knihoven, např. v roce 1910 existovalo v Čechách 4 451 všeobecně přístupných lidových knihoven, přičemž 3 883 knihoven bylo českých a 568 německých. Bylo také založeno 2 139 spolkových knihoven, mezi které patřily např. knihovny hasičských sborů či knihovny dělnických spolků, jejichž činnost však v roce 1918 přešla na veřejné knihovny spjaté s úlohou výchovy a vzdělávání dospělých a mládeže.

V roce 1919 byl vydán **zákon o veřejných knihovnách obecních**, který upravoval např. povinnost každé obce zřídit veřejnou nebo městskou knihovnu. Tento zákon do jisté míry pouze kodifikoval a doplnil to, co zde bylo již řadu let budováno. Následně bylo zřízeno

Ministerstvo školství a národní osvěty, v jehož kompetenci byly i veřejné knihovny, a také množství administrativních knihoven pro potřeby státu. V roce 1919 byl založen Spolek československých knihovníků a jejich přátel, jehož účelem bylo sdružovat knihovníky všech typů knihoven. Ve spolku však měli pevnější postavení pracovníci vědeckých a odborných knihoven, což se knihovníkům veřejných knihoven nelíbilo, a tak v roce 1927 založili Spolek veřejných obecních knihovníků se sídlem v Brně.

Požadavek knihovnického zákona, aby v každé obci byla založena veřejná knihovna, byl splněn v průběhu let 1921 - 1928 a dle statistik z roku 1929 existovala na našem území velmi hustá síť knihoven, přičemž jedna veřejná knihovna připadala na 813 obyvatel. Tento vývoj lze označit jako významný skok v demokratizaci československého knihovnictví. V roce 1929 však všechny sféry společenského života, včetně knihoven, zasáhla hospodářská krize, v jejímž důsledku byly nepřetržitě snižovány dotace na činnost veřejných knihoven, a to jak z rozpočtu obcí, tak z rozpočtu celostátního. Návštěvnost těchto knihoven ovšem rostla v důsledku nedostatku zdrojů obyvatel na jiné aktivity. Tento jev však vedl k nedostatku knih ve veřejných knihovnách a vzrostl význam výdělečných soukromých půjčoven knih i knihoven katolických.

V rozmezí let 1935 – 1938 získávala na významu fašistická ideologie, která se rozšířila do německých knihoven na našem území. Z veřejných knihoven byly odstraňovány knihy uvedené na indexu nacistického Německa a nahrazovala je literatura fašistická. Německé knihovny, které dosud byly součástí československého knihovnictví, se od něj začaly distancovat. V roce 1937 byl vydán „Seznam knih a písní zakázaných v Československu“, v důsledku čehož došlo ke značným ztrátám knih a také knihoven, které se nacházely v pohraničních oblastech. Od roku 1939 došlo ke zpřísnění cenzury namířené proti literatuře protifašistické a skončilo tak období demokratické republiky⁴.

V letech 1945 – 1948 se zrodil nový pohled na knihovnickou práci jako na odbornou činnost, pro jejíž výkon je nezbytné speciální vzdělání a sílil tlak na zřízení samostatného vysokoškolského vzdělávání knihovníků. V roce 1950 byl na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy zaveden dvouletý lektorát knihovnictví. V období let 1958 – 1967 byly do výuky zaváděny nové předměty týkající se oblasti dokumentace a vědeckých informací, které byly

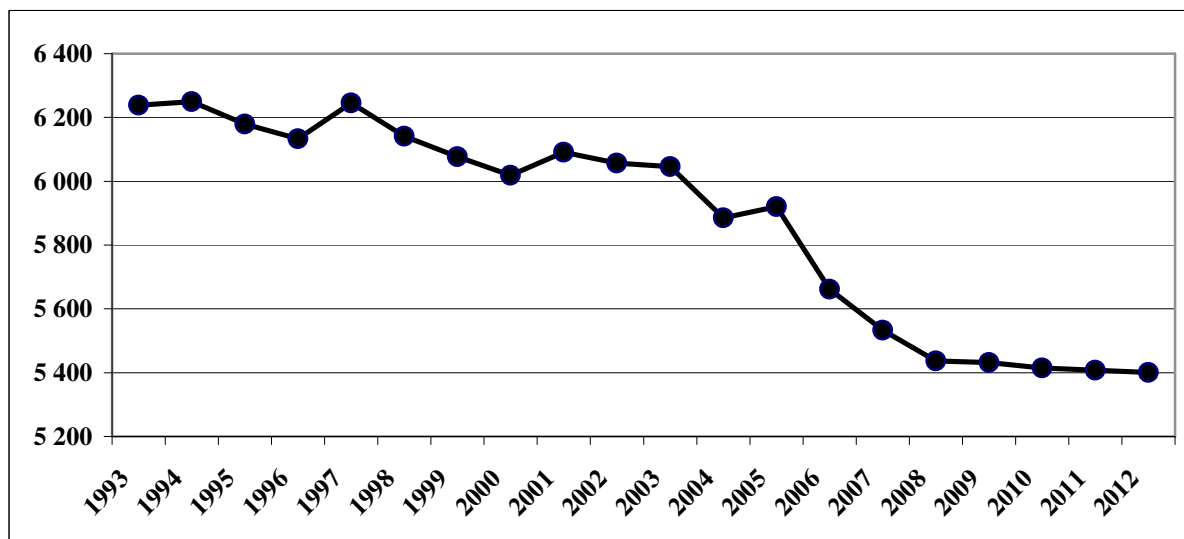
⁴ CEJPEK, Jiří a kol. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. (2002, s. 79; 92 – 208).

následně propojovány s tradičními knihovnicko-bibliografickými disciplínami⁵. V současnosti zajišťuje v ČR výuku oboru „knihovnictví“ tři univerzity, Vyšší odborná škola informačních služeb v Praze a osm středních odborných škol⁶.

V 70. a 80. letech se s oblastí knihovnictví začala spojovat **informační tematika**, zejména ve vztahu k automatizaci informačních systémů, avšak socialistické Československo ve výpočetní a další informační technice zaostávalo za vyspělým demokratickým světem zhruba o 10 – 15 let. Po listopadu 1989 byla snaha o změnu celkové koncepce a struktury knihovnictví, což následně umožnil přístup České republiky na trhy demokratických států a k informačním technologiím⁷.

Významným pro oblast knihovnictví byl rok 1989 také tím, že následně přešla správa husté sítě knihoven do značné míry na obce, s čímž souvisel také převod příslušného majetku do rukou obcí. Později, v roce 2001, byly v důsledku zrušení okresních úřadů převedeny státní vědecké knihovny do vlastnictví a správy krajů, jenž je vlastní dodnes.

Graf 2.1: Vývoj počtu knihoven v České republice v letech 1993 - 2012

Zdroj: Knihovnický institut NK ČR. *Přehled vybraných ukazatelů některých sítí knihoven v ČR od roku 1993*. Vlastní zpracování.

V České republice je patrný dlouhodobý trend poklesu počtu knihoven, což ilustruje graf 2.1, a to z původních 6 238 knihoven v roce 1993, na 5 401 knihoven v roce 2012. V letech

⁵ CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: Úvod do informační vědy*. (2005, s. 207 – 211).

⁶ Knihovnický institut NK ČR. *Adresář škol zajišťujících studium oboru „knihovnictví“*.

⁷ CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: Úvod do informační vědy*. (2005, s. 209 – 211).

2005 – 2008 došlo k výraznému poklesu o zhruba 500 knihoven a jejich pokles pokračoval i v dalších letech. Tento vývoj lze do jisté míry přisuzovat nedostatku finančních prostředků na jejich správu a provoz. I přesto je v České republice, ve vztahu k Evropské unii, vytvořena nejhustší síť knihoven, což dokládají také údaje např. z roku 2011, kdy na 10 000 obyvatel ČR připadlo 5,1 knihoven, kdežto průměr EU činil 1,3 knihovny na 10 000 obyvatel⁸.

Většina knihoven je zřizována na úrovni územních samospráv, avšak i přesto dochází na národní úrovni k tvorbě strategií a jiných dokumentů, které se vztahují na oblast knihovnictví v ČR. Jedná se např. o Koncepti rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 – 2010 či Koncepti rozvoje knihoven ČR na léta 2011 - 2015 včetně internetizace knihoven. Oblast knihovnictví je rovněž upravena i legislativně.

V současnosti tuto oblast primárně upravuje zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, ve znění pozdějších předpisů (dále jen knihovní zákon), který v § 2 písm. a) definuje knihovnu jako zařízení, které je zapsané v evidenci knihoven u Ministerstva kultury České republiky a jsou v něm způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu poskytovány veřejné knihovnické a informační služby, jenž jsou vymezeny tímto zákonem⁹. Tento zákon také rozčlenil existující knihovny do čtyř specifických typů, jejichž prostřednictvím definuje podobu knihovnického systému v České republice.

2.2 Systém knihoven v České republice

Na systém knihoven v České republice lze pohlížet z několika hledisek. Jedním z nich je vymezení tohoto systému na základě § 3 odst. 1 zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, ve znění pozdějších předpisů. Dle tohoto zákona je systém knihoven v ČR tvořen čtyřmi typy knihoven, přičemž podmínkou jejich existence je registrace v evidenci knihoven, kterou vede Ministerstvo kultury ČR. Těmito knihovnami jsou:

- knihovny zřizované Ministerstvem kultury ČR,
- krajské knihovny,

⁸ Knihovnický institut NK ČR. *Názory uživatelů a veřejnosti na přínosy informačních a komunikačních technologií ve veřejných knihovnách v ČR a EU: tisková zpráva.*

⁹ Zákon č. 257/2001 Sb., knihovní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

- základní knihovny,
- specializované knihovny.

V České republice se nachází tři knihovny, jejichž **zřizovatelem je Ministerstvo kultury ČR**. Jedná se o Národní knihovnu ČR, Knihovnu a tiskárnu pro nevidomé K. E. Macana a Moravskou zemskou knihovnu v Brně¹⁰. Jedná se o knihovny s univerzálním knihovním fondem. Centrum celého systému představuje Národní knihovna ČR, která vykonává řadu činností, a to činnosti metodické a poradenské, standardizační, analytické, výzkumné, koordinační, odborné, vzdělávací a informační.

Pomyslný druhý stupeň v systému představují **knihovny krajské**, které jsou zřízeny příslušným orgánem kraje. Tyto knihovny zajišťují tzv. regionální služby pro knihovny základní se sídlem na území kraje, přičemž v místě, kde sídlí, mohou plnit rovněž i funkci základní knihovny. Do této kategorie jsou od roku 2001, na základě zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů, ve znění pozdějších předpisů, zařazeny také bývalé státní vědecké knihovny, jenž mají jinou skladbu a rozsah fondu oproti krajským knihovnám, a to z důvodu následného zrušení okresních úřadů.

Základní knihovny provádí kulturní, vzdělávací a informační činnosti. Tento typ knihoven je v České republice zastoupen nejpočetněji (viz tab. 2.1). Jedná se o knihovny s knihovním fondem univerzálním nebo specializovaným, přičemž **specializované knihovny** doplňují svůj fond v souladu se svým profilem a jejich řízení může být v kompetencích státních organizací nebo mohou působit v rámci jiných subjektů (např. vysoké školy)¹¹. Základní knihovny je možné dále podrobněji členit na základní knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí a na ostatní základní knihovny s profesionálními pracovníky nebo s pracovníky neprofesionálními¹².

¹⁰ Zákon č. 257/2001 Sb., knihovní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ Portál o českých knihovnách. *Systém knihoven v ČR*.

¹² NIPOS. *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2012. III. díl: Knihovny a vydavatelská činnost*. (2013, s. 9).

Tab. 2.1: Počet jednotlivých typů knihoven v České republice v letech 2008 - 2012

Knihovny/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Zřízené MK ČR	3	3	3	3	3
Krajské	13	13	13	13	13
Základní pověřené výkonem RF	85	85	85	84	86
Základní s profesionálními pracovníky	689	690	692	693	694
Základní s neprofesionálními pracovníky	4 648	4 641	4 622	4 613	4 605
Celkem	5 438	5 432	5 415	5 406	5 401

Zdroj: NIPOS. *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2012*. (2013, s. 9). Vlastní zpracování.

Počet knihoven v ČR dlouhodobě klesá, přičemž tento vývoj je dle údajů obsažených v tab. 2.1 nejvíce patrný v kategorii základní knihovny s neprofesionálními pracovníky, kterými jsou zejména knihovny zřizované na území obcí. Naopak v kategorii základních knihoven s profesionálními pracovníky dochází k mírnému nárůstu počtu knihoven, a to v řádu jednotek. Ostatní počty lze považovat za konstantní.

Jiný přístup k vymezení systému knihoven v České republice, jenž uvádí tvůrci Portálu o českých knihovnách, zohledňuje kritérium **dostupnosti služeb pro veřejnost**, přičemž rozsah dostupnosti je dán typem knihovny a jejím zaměřením na určitý okruh uživatelů. V rámci tohoto přístupu se knihovny dělí na:

- veřejné (národní, krajské, městské, obecní, specializované),
- školní,
- vysokoškolské,
- zámecké,
- specializované umístěné v neveřejných objektech.

Veřejné knihovny jsou knihovny veřejně dostupné, které své služby poskytují všem, přičemž nutnost být držitelem čtenářského průkazu je většinou vyžadována jen v rámci výpůjčních služeb. Zajišťují dostupnost dokumentů univerzálního charakteru, případně oborových dokumentů zaměřených na daný region či místo. Tyto knihovny jsou organizátory řady vzdělávacích a kulturních akcí, a také poskytovaly služby pro znevýhodněné uživatele či minoritní skupiny. Nachází se zde také knihovny, které svůj knihovní fond budují v souladu

s právem povinného výtisku tištěných dokumentů. Jedná se o krajské knihovny, Národní knihovnu ČR, Moravskou zemskou knihovnu v Brně a Vědeckou knihovnu v Olomouci.

Školní knihovny, jenž jsou financovány z rozpočtu školy, poskytují své služby pouze v rámci školy a mohou být rozděleny na dvě samostatné části, a to na knihovnu žákovskou a knihovnu učitelskou. Hlavním úkolem těchto knihoven je informační a dokumentační zajištění vyučovacího procesu. Těmito knihovnami jsou knihovny pro žáky a učitele základních, středních a vyšších odborných škol.

Knihovny vysokoškolské jsou většinou tvořeny ústřední knihovnou a knihovnami jednotlivých fakult. Služby jsou poskytovány dle knihovního řádu jak vyučujícím, tak studentům, ostatním zaměstnancům školy a většinou také veřejnosti. Knihovní fond takovýchto knihoven je specializovaný se zaměřením na zabezpečování vyučovaných oborů.

Zámeckými knihovnami se rozumí knihovny nacházející se v konkrétním soukromém či státním objektu a knihovny ve správě Národního muzea v Praze. Služby těchto knihoven jsou poskytovány zejména na základě dohody a za účelem bádání. **Specializovanými knihovnami** umístěnými v neveřejných objektech se rozumí knihovny výzkumných ústavů, nemocnic, výrobních a obchodních organizací a další, přičemž své služby poskytují většinou v podmínkách své organizace, ale i pro zájemce z řad veřejnosti. Jejich specializovaný knihovní fond se skládá z elektronických i tištěných zdrojů¹³.

Uvedené možnosti kategorizace knihoven nejsou ani zdaleka jediným možným vymezením systému knihoven v ČR, např. Káňa (2010) uvádí, že soustava knihoven v ČR je tvořena Národní knihovnou, knihovnami ústředními a vědeckými, veřejnými knihovnami a knihovnami obecními¹⁴. Obecně však lze říci, že standardizovaným vymezením systému knihoven v České republice, jenž je zakotveno v legislativě, je členění dle knihovního zákona.

2.2.1 Legislativa a další dokumenty v oblasti knihovnictví

Oblast knihovnictví je v České republice ošetřena jak speciální legislativou, tak řadou zákonů a jiných obecně platných právních předpisů, které lze rozdělit do dvou skupin,

¹³ Portál o českých knihovnách. *Systém knihoven v ČR*.

¹⁴ KÁŇA, Pavel. *Základy veřejné správy*. (2010, s. 220).

a to na legislativu přímo vztahující se na činnost knihoven a na legislativu související s činností knihoven. Významnou úlohu zde sehrává také řada strategických a jiných dokumentů, které jsou vydávány jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. Rovněž i na místních úrovních mohou být vytvářeny např. koncepce rozvoje knihoven daného kraje či obce.

Zásadním zákonem v rámci legislativy s přímým vztahem na činnost knihoven je zákon č. 257/2001 Sb., **knihovní zákon**. Dalšími zákony jsou např. zákon č. 37/1995 Sb., **o neperiodických publikacích**, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (**tiskový zákon**), ve znění pozdějších předpisů. Svou roli zde sehrává také vyhláška Ministerstva kultury č. 88/2002 Sb., k provedení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška Ministerstva kultury č. 252/1995 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, ve znění pozdějších předpisů.

V rámci knihovnictví sehrává svou roli také legislativa, která není zaměřena přímo na oblast knihoven, ale souvisí s jejich činností. Jedná se např. o zákon č. 121/2000 Sb., o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (**autorský zákon**), ve znění pozdějších předpisů, dále o zákon č. 89/2012 Sb., **občanský zákoník**, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 262/2006 Sb., **zákoník práce**, ve znění pozdějších předpisů. Nezpochybnitelný význam zde má také zákon č. 101/2000 Sb., **o ochraně osobních údajů** a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 106/1999 Sb., **o svobodném přístupu k informacím**, ve znění pozdějších předpisů¹⁵.

Pro správu a činnost knihoven jsou významné i další dokumenty, které nejsou součástí právního řádu České republiky, ale i přesto přispívají k řádnému a smysluplnému fungování celého systému knihoven v ČR. Tyto dokumenty jsou zpracovávány jak na místní, tak národní i mezinárodní úrovni. Jako příklady dokumentů vydaných na **mezinárodní úrovni** lze uvést Manifest IFLA pro digitální knihovny (2010) nebo Směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven (2012)¹⁶. Na **úrovni národní** se jedná např. o Koncepci rozvoje knihoven ČR

¹⁵ Portál o českých knihovnách. *Legislativa, zákony*.

¹⁶ Knihovnický institut NK ČR. *Mezinárodní doporučení*.

na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven nebo o Standard pro dobrou knihovnu vydaný v podobě metodického pokynu Ministerstva kultury ČR. Svůj význam má také **úroveň místní**, v jejímž rámci byly zpracovány např. Koncepce rozvoje a řízení Městské knihovny Semily 2013 – 2016¹⁷ či Koncepce rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Moravskoslezském kraji na léta 2013 - 2016¹⁸. Tyto dokumenty zpracované na místní úrovni, zejména té krajské, v řadě případů schvalují příslušné orgány daného územního samosprávného celku, které rovněž mohou vystupovat jako zřizovatelé i provozovatelé knihovny.

2.2.2 Zřizovatelé knihoven

Zřizovatelem knihovny může být dle § 3 odst. 1 knihovního zákona Ministerstvo kultury ČR, příslušný orgán kraje, příslušný orgán obce a jiné subjekty¹⁹. Mezi tyto subjekty, které mohou zřizovat knihovny, patří soukromé fyzické a právnické osoby a nevládní neziskové organizace. V některých případech mohou být zřizovateli jednotlivá ministerstva, např. Ministerstvo zdravotnictví zřizuje Národní lékařskou knihovnu, školy, v případě školních a vysokoškolských knihoven, i další instituce např. v případě zámeckých knihoven²⁰.

Zřizovatel může být zároveň i provozovatelem knihovny, ale touto funkcí může být pověřena i jiná fyzická či právnická osoba, která bude poskytovat veřejné knihovnické a informační služby svým jménem. Nejčastěji má provozovatel právní formu příspěvkové organizace či organizační složky, ať už státu či územního samosprávného celku. Méně častou je situace, kdy provozovatelem je právnická osoba zřizována např. dle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, anebo dle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech²¹.

V České republice je vytvořená úctyhodná síť knihoven, na jejíž existenci se ve značné míře podílejí obce. Neznamená to však, že by se ve všech krajích ČR nacházel obdobný počet knihoven, jelikož struktura osídlení území ČR je značně diverzifikovaná, s čímž souvisí také vybavenost těmito zařízeními. Přepočtený stav knihoven v jednotlivých krajích

¹⁷ Město Semily. *Koncepce rozvoje a řízení Městské knihovny Semily 2013 – 2016*.

¹⁸ Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. *Koncepce rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Moravskoslezském kraji na léta 2013 - 2016*.

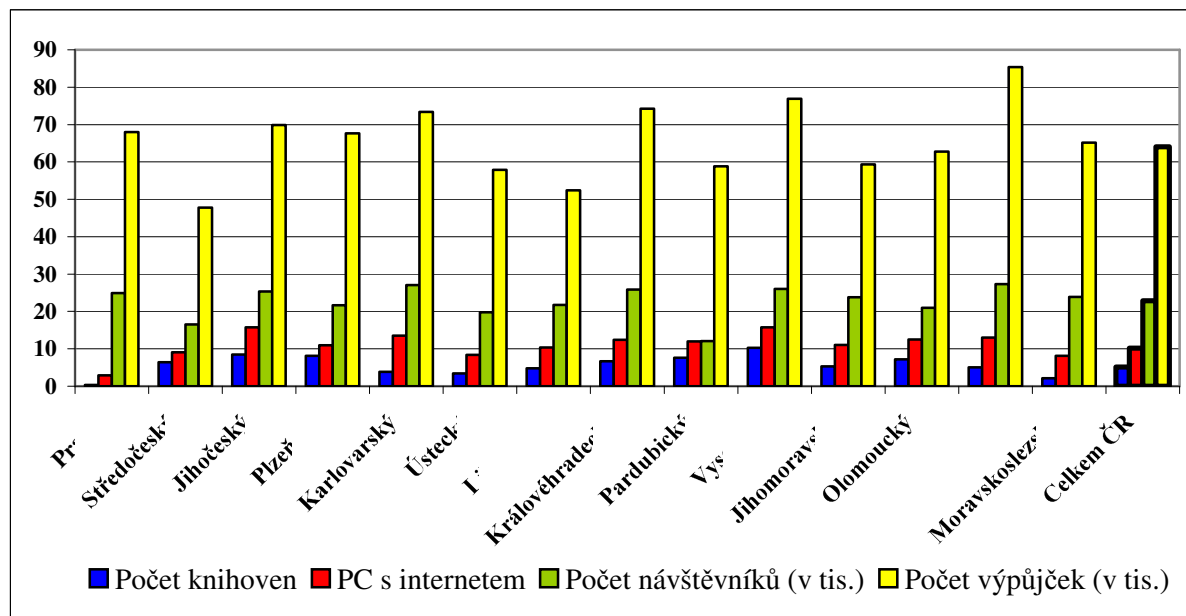
¹⁹ Zákon č. 257/2001 Sb., knihovní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ WikiKnihovna. *Zřizovatel knihovny*.

²¹ Zákon č. 257/2001 Sb., knihovní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ilustruje graf 2.2, v němž obsažené údaje jsou uvedeny prostřednictvím přepočtu vybraných ukazatelů na definovanou skupinu obyvatel.

Graf 2.2: Vybrané ukazatele činnosti knihoven v krajích ČR v roce 2011 (na 10 000 obyvatel)

Zdroj: NIPOS. *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2011*. (2013, s. 17). Vlastní zpracování.

Údaje obsažené v grafu 2.2 jsou přepočteny na 10 000 obyvatel, je tedy anulován rozdíl v počtu obyvatel jednotlivých krajů, což zaručuje srovnatelnost údajů. Z celkových počtů za Českou republiku, jenž jsou barevně odlišeny, je zřejmé, že na 10 000 obyvatel ČR připadne zhruba 5 knihoven a 10 počítačů s internetem. V kategorii uvádějící počet návštěvníků knihoven v rámci celé ČR bylo dosaženo hodnoty přesahující 22 000, což by teoreticky znamenalo, že každý občan navštívil knihovnu více než dvakrát za rok. Počet návštěvníků zahrnuje registrované čtenáře a neregistrované osoby využívající elektronické služby knihoven, nelze tedy vyvodit přímý vztah mezi počtem návštěvníků a výpůjčkami.

Nejnižší přepočtený počet knihoven se nachází v Praze, což je však důsledek toho, že se jedná o jedno statutární město s vysokou hustotou obyvatel. Oproti tomu nejhustší síť knihoven se nachází v krajích Vysočina, Jihočeském a Plzeňském, tedy v krajích řídce osídlených, ve kterých se nachází mnoho malých knihoven s pracovníky bez plných úvazků²². Tento fakt se projevuje i při posuzování vybavenosti počítači s připojením na internet, kterých se nejvíce nachází v Kraji Vysočina a Jihočeském kraji a nejméně opět v hlavním městě Praze.

²² NIPOS. *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2011*. (2013, s. 17 – 18).

Přepočtený počet návštěvníků, rovněž jako počet výpůjček, je v grafu 2.2 vyjádřen v tisících. Počet návštěvníků knihoven v jednotlivých krajích je proměnlivý a pohybuje se v rozmezí 11 000 – 28 000 návštěvníků. Nejvíce návštěvníků bylo evidováno ve Zlínském a Karlovarském kraji a nejméně v kraji Pardubickém a Středočeském. Počet výpůjček se v roce 2011 pohyboval v rozmezí 47 000 – 86 000, přičemž nejvíce výpůjček bylo provedeno v knihovnách Zlínského kraje a nejméně v kraji Středočeském.

Vybavenost knihoven, jejich aktivity a potažmo i počet, ve kterém se na území České republiky nachází, do značné míry ovlivňují finanční možnosti jejich zřizovatelů a dalších subjektů, které se na jejich financování podílí.

2.3 Financování knihoven v zemích Evropské unie a v České republice

Činnost knihoven a služby, které poskytují, lze považovat za smíšené veřejné statky, na jejichž financování se spolupodílí jejich uživatelé. Primárním poskytovatelem zdrojů v oblasti knihovnictví jsou však veřejné rozpočty, tedy rozpočty krajů, obcí a v neposlední řadě také rozpočet státní. V důsledku technologického pokroku rostou náklady spojené s poskytováním knihovnických a informačních služeb a přímo úměrně tomu rostou i výdaje veřejných rozpočtů na tuto oblast. Jelikož zde však dochází ke vzniku pozitivních externalit, je žádoucí a v zájmu společnosti knihovnictví podporovat a rozvíjet²³.

Knihovny a jejich služby lze považovat za dlouhodobou investici ve prospěch společnosti, což je také jedním z důvodů, proč by veřejné knihovny měly být patřičně financovány. Finanční prostředky jsou nezbytné jak pro zřízení veřejné knihovny, tak pro její následný provoz a úspěšné plnění jejích funkcí. Pro účely financování veřejných knihoven existují v jednotlivých zemích různé zdroje, jenž se dle směrnice vydané Mezinárodní federací knihovnických asociací a institucí dělí na zdroje primární a sekundární, přičemž jejich váha se liší dle místních podmínek dané země. **Primárními zdroji** jsou daně a granty na místní, regionální či ústřední úrovni. Mezi **zdroje sekundární** se řadí dotace od nadací a soukromých osob, sponzorování externími organizacemi, příjem z komerční činnosti nebo příjem z uživatelských poplatků a za individuální služby zákazníkům²⁴.

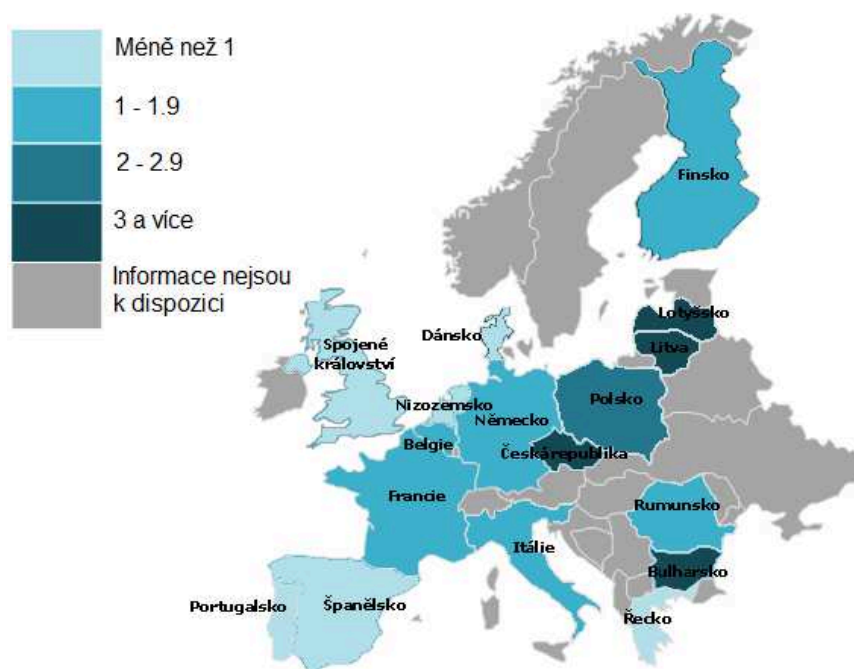
²³ PEKOVÁ, J., J. PILNÝ a M. JETMAR. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. (2008, s. 409).

²⁴ KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. (2012, s. 38 - 39).

V rámci celého světa lze nalézt různé soustavy knihoven a přístupy k jejich financování. Dosud existují země, ve kterých knihovny neexistují a na druhou stranu také země s propracovaným systémem knihoven. Na území Evropy, konkrétněji v rámci Evropské unie, je zřízeno přibližně 65 000 veřejných knihoven. EU se v současnosti skládá z 28 členských států, avšak následující údaje budou reprezentovat 17 z těchto států, které byly vybrány na základě kritéria počtu obyvatel starších 15-ti let. Množina vybraných států představuje součtem jejich obyvatel 90 % populace EU starší 15-ti let. Veřejné knihovny EU byly zvoleny proto, že v rámci aktivit Evropské unie jsou poskytovány prostředky mj. i na oblast knihovnictví v členských státech, což má přímý vztah také k České republice.

V říjnu roku 2012 činil počet obyvatel vybraných členských států EU přibližně 428,9 milionů osob starších 15-ti let, přičemž v předchozích 12 kalendářních měsících využilo služeb veřejných knihoven 97,3 milionů těchto osob, tedy 23 % obyvatel zvolených členských států EU starších 15-ti let. Přepočtený stav veřejných knihoven vůči obyvatelstvu vybraných členských zemí EU ilustruje obr. 2.1²⁵.

Obr. 2.1: Počet veřejných knihoven ve vybraných členských státech Evropské unie v roce 2011 (na 10 000 obyvatel)

Zdroj: International Federation of Arts Councils and Culture Agencies. *Cross-European survey to measure users' perceptions of the benefits of ICT in public libraries*. (2013, s. 12). Vlastní zpracování.

²⁵ International Federation of Arts Councils and Culture Agencies. *Cross-European survey to measure users' perceptions of the benefits of ICT in public libraries*. (2013, s. 3 - 4).

V rámci obr. 2.1 je barevně rozlišeno 17 vybraných členských států EU, přičemž každý odstín znamená jinou hodnotu, tedy interval vyjadřující kolik veřejných knihoven v daném státě připadne na 10 000 obyvatel této země. Jsou tedy vymezeny 4 kategorie rozlišující země s méně než 1 veřejnou knihovnou na 10 000 obyvatel, takovou to zemí je např. Řecko či Portugalsko, země s 1 - 1,9 veřejných knihoven, kterými jsou např. Německo či Itálie, země s 2 – 2,9 veřejných knihoven, zde se jedná pouze o Polsko, a poslední kategorií představují země, jejichž množství veřejných knihoven na 10 000 obyvatel přesahuje počet 3, těmito země jsou Česká republika, Litva, Lotyšsko a Bulharsko.

Rozsah počtu veřejných knihoven v jednotlivých státech může být také jedním z faktorů, jenž mohou mít vliv na objem prostředků, které do této oblasti směřují. Zásadní význam však má vyspělost a ekonomická úroveň daného státu. Přepočtenou výši finančních prostředků ve vztahu k počtu obyvatel, kterou jednotlivé země vynaložily na oblast veřejných knihoven v roce 2011, uvádí tab. 2.2.

Tab. 2.2: Výdaje na veřejné knihovny ve vybraných členských státech Evropské unie v roce 2011 (osoba/rok)

Výše částky (EUR)	Členské státy Evropské unie
Do 10	Litva, Lotyšsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko
11 - 30	Belgie, Bulharsko, Česká republika, Francie, Německo, Nizozemsko, Spojené království, Španělsko
Více než 30	Dánsko, Finsko
Informace nejsou k dispozici	Itálie, Řecko

Zdroj: International Federation of Arts Councils and Culture Agencies. *Cross-European survey to measure users' perceptions of the benefits of ICT in public libraries*. (2013, s. 13). Vlastní zpracování.

Údaje obsažené v tab. 2.2 mají do jisté míry pouze informační charakter, jelikož jejich vypovídací hodnotu zkresluje fakt, že v jednotlivých zemích se nachází odlišný počet obyvatel. Státy s nejvyššími výdaji na veřejné knihovny, přepočtenými na jednoho obyvatele dané země, jsou Dánsko a Finsko. Naopak země s částkou pod 10 EUR/obyv. jsou Litva, Lotyšsko, Polsko, Portugalsko a Rumunsko. Zeměmi vynakládajícími výdaje v rozmezí 11 – 30 EUR/obyv. jsou např. Česká republika, Francie a Německo. Údaje o výdajích Itálie a Řecka nebyly k dispozici.

Obecně lze říci, že systém knihoven v České republice je výsledkem dlouhodobého historického vývoje. V jiných zemích lze nalézt různé přístupy k financování knihoven,

existují jak systémy propracovanější, tak i systémy, které úrovně ČR nedosahují ani zdaleka a mohly by zde najít inspiraci pro financování svého systému knihoven.

2.3.1 Financování systému knihoven v České republice

Financování knihoven se v České republice od roku 1990 přenáší stále blíže k občanům, tedy na úroveň krajů, měst a obcí. Způsob, jakým jsou knihovny v ČR financovány, do značné míry závisí na jejich právní formě a na zřizovateli, který jim poskytuje příspěvek na provoz. Mezi další možné zdroje příjmů, které umožňují provoz knihoven, náleží:

- příjmy z vlastní činnosti,
- uživatelské poplatky,
- dotace a granty,
- dary²⁶.

Kromě těchto možností, sloužících k získání potřebných prostředků, zde sehrávají svou úlohu také jednotlivé kraje, kterým zákon ukládá povinnost financovat výkon regionálních funkcí pověřenými knihovnami na svém území, a to formou dotací ze svého rozpočtu. Účelem této dotace je úhrada provozních, osobních a ostatních nákladů, které souvisí s výkonem regionálních funkcí knihovny, a také k úhradě nákladů spojených s nákupem knih pro výměnné knihovní fondy²⁷.

Na základě uvedených alternativ zdrojů pro získávání finančních prostředků je zřejmé, že financování systému knihoven v ČR představuje poměrně propracovaný systém, který skýtá řadu možností, jak činnost knihoven zajistit. Jednotlivé zdroje financování jsou uplatňovány v různé šíři, kterou ilustruje jejich implementace na zvolených typech knihoven v souladu s definovanou soustavou knihoven ČR dle knihovního zákona. Právní forma těchto knihoven je příspěvková organizace nebo organizační složka, z čehož také vychází pravidla jejich hospodaření, která jsou blíže specifikována ve zřizovacích listinách knihoven.

²⁶ PEKOVÁ, J., J. PILNÝ a M. JETMAR. *Veřejný sektor – řízení a financování*. (2012, s. 302 - 304).

²⁷ Moravskoslezský kraj. *Regionální funkce knihoven*.

Moravská zemská knihovna v Brně

Moravská zemská knihovna v Brně je jednou ze tří knihoven, jejichž zřizovatelem je Ministerstvo kultury ČR. Možnosti financování této knihovny jsou vymezeny v její zřizovací listině, která byla vydána rozhodnutím Ministerstva kultury ČR ze dne 30. listopadu 2011. Knihovna je státní příspěvkovou organizací, tedy může svým jménem nabývat práva a zavazovat se. Knihovna je také výzkumnou organizací, která provádí výzkum, přičemž zisk z této činnosti, byly-li pro jeho dosažení vynaloženy veřejné prostředky, zpětně investuje do výzkumu, vývoje, šíření jeho výsledků nebo do výuky.

Knihovna disponuje s majetkem, který nabývá zejména pro zabezpečování své činnosti dle zvláštních právních předpisů o hospodaření s majetkem ČR. Knihovna hospodaří s peněžními prostředky, které získala svou hlavní činností, tedy získáváním, zpracováváním, uchováváním, správou, ochranou a zpřístupňováním domácích a zahraničních dokumentů, dále s prostředky získanými z jiné činnosti, ze svých fondů, z rozpočtů územních samosprávných celků, ze státních fondů, ze státního rozpočtu a ze zahraničí, tedy zde mohou být uplatněny také prostředky poskytnuté ČR z rozpočtu Evropské unie, z finančního mechanismu Evropského hospodářského prostoru a z finančního mechanismu Norska, z Programu švýcarsko-české spolupráce a prostředky přijaté z Národního fondu. Knihovna může být také příjemcem peněžních darů od fyzických a právnických osob²⁸.

Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem

Severočeská vědecká knihovna je příspěvkovou organizací Ústeckého kraje, a to od 1. 7. 2001, kdy na něj rozhodnutím Ministerstva kultury ČR přešla funkce zřizovatele. Knihovna disponuje se svěřeným majetkem, který je ve vlastnictví zřizovatele. V rámci své činnosti hospodaří s peněžními prostředky, které získala z vlastní činnosti a z rozpočtu svého zřizovatele. Dále nakládá s prostředky svých fondů, a to fondu rezervního, investičního, odměn a fondu kulturních a sociálních potřeb, jejichž tvorba vychází z obecné charakteristiky příspěvkové organizace. Knihovna je také oprávněna hospodařit s peněžními dary

²⁸ Moravská zemská knihovna v Brně. *Zřizovací listina Moravské zemské knihovny v Brně*. (2011).

od fyzických a právnických osob a s prostředky poskytnutými z Národního fondu a ze zahraničí²⁹.

Knihovna města Olomouc

Knihovna města Olomouc je příspěvkovou organizací statutárního města Olomouce. Knihovna disponuje s jí svěřeným majetkem, který je ve vlastnictví zřizovatele. Mimo tohoto užívá i další majetek, a to na základě uzavřených smluv a majetek získaný do svého vlastnictví koupí, darem, děděním, směnou, bezúplatným převodem a z dotací. Knihovna hospodaří s peněžními prostředky získanými z vlastní činnosti a s prostředky obdrženými z rozpočtu svého zřizovatele, který každoročně stanovuje výši tohoto příspěvku. Knihovna rovněž nakládá s vlastními fondy, jejichž vytvoření a použití může závazně stanovit předpisem zřizovatel. Knihovna je také oprávněna přijímat peněžité dary³⁰.

Školní knihovna Komenského Trutnov

Školní knihovna Základní školy Komenského v Trutnově je organizační složkou školy, nemá tedy právní subjektivitu a nemůže svým jménem nabývat práv a zavazovat se. Účelem, pro který byla zřízena, je poskytování speciálních knihovnických a informačních služeb, a to jak žákům, tak odborné pedagogické veřejnosti. Hospodaření knihovny je součástí hospodaření školy, v jejímž rozpočtu je každoročně stanovována částka na činnost školní knihovny. Peněžní prostředky knihovna získává z vlastní činnosti, v souladu se svým ceníkem služeb a poplatků, které odevzdává do rozpočtu školy. Dalšími zdroji prostředků mohou být např. účelové dotace, granty, finanční dary nebo sponzorské příspěvky. Hospodaření knihovny, a to jak se svěřeným majetkem, tak s peněžními prostředky, podléhá pravidelné kontrole zřizovatelem knihovny³¹.

V České republice je v oblasti knihovnictví vytvořena také řada dotačních programů, jejichž smyslem je podpora knihovnictví. Mezi tyto patří např. dotační programy Ministerstva kultury ČR „Veřejné informační služby knihoven“ a „Knihovna 21. století“³². Existují zde rovněž

²⁹ Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem. *Zřizovací listina Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem*. (2012).

³⁰ Knihovna města Olomouce. *Zřizovací listina Knihovny města Olomouce*. (2011).

³¹ ZŠ Komenského Trutnov. *Zřizovací listina školní knihovny*.

³² Ministerstvo kultury ČR. *Granty a dotace*.

i podpůrné programy Evropské unie³³. V ČR se každoročně uskuteční i řada soutěží a udílení cen, které slouží rovněž jako motivace pro knihovny, aby se stále zlepšovaly a reflektovaly technický vývoj. Jako příklad lze uvést Státní cenu za literaturu a překladatelské dílo, Ceny Akademie literatury české či Literární cenu Knižního klubu³⁴.

Pro statistické účely je každá knihovna povinna vyplňovat každoročně Roční výkaz o knihovně, který následně zasílá Národnímu informačnímu a poradenskému středisku pro kulturu. Tento výkaz obsahuje údaje o financování, pracovnících, čtenářích, počtech výpůjček a řadu dalších informací, které vypovídají o činnosti knihovny. Na základě těchto výkazů a dalších zdrojů jsou vyhotovovány např. Výsledky účtu kultury ČR, které hovoří mj. i o financování knihoven.

Tab. 2.3: Zdroje financování knihoven v letech 2009 – 2011 (v tis. Kč)

Rok/Zdroj	Veřejný sektor	Soukromý sektor	Evropské strukturální fondy	Jiné mezinárodní instituce	Zdroje celkem
2011	4 568 192	248 481	25 288	1 439	4 843 400
2010	2 804 387	220 225	38 586	601	3 063 799
2009	2 558 216	331 998	51 583	259	2 942 056

Zdroj: NIPOS. *Výsledky účtu kultury ČR za léta 2009, 2010 a 2011*. Vlastní zpracování.

Na první pohled je z údajů obsažených v tab. 2.3 zřejmá změna ve zdrojích financování knihoven v roce 2011, tato změna a tím pádem nesrovnatelnost údajů z roku 2011 s ostatními roky byla zapříčiněna tím, že došlo k novému vymezení sektoru kultury, který byl rozšířen o další činnosti a služby, a k rozšíření okruhu respondentů, kteří se šetření zúčastnily. Avšak již ze srovnání let 2009 a 2010 je patrný celkový nárůst zdrojů. Zřejmý je také trvalý pokles zdrojů ze strukturálních fondů Evropské unie a na druhé straně růst zdrojů z jiných mezinárodních institucí. Pro větší ilustraci původu zdrojů lze uvést např. rozbor zdrojů pocházejících ze soukromého sektoru (viz tab. 2.4), jelikož výdaje veřejné jsou vymezeny poměrně přesně, a to z toho důvodu, že jsou získávány vyčerpávajícím způsobem dle rozsahu čerpání prostředků z veřejných rozpočtů, kdežto soukromé zdroje jsou zjišťovány prostřednictvím výběrového souboru domácností a navyšováním těchto zdrojů v rámci bilancování makroekonomických veličin³⁵.

³³ Portál o českých knihovnách. *Financování*.

³⁴ Knihovnický institut NK ČR. *Literární soutěže a ceny*.

³⁵ NIPOS. *Výsledky účtu kultury ČR za léta 2009, 2010 a 2011*.

Tab. 2.4: Soukromé zdroje financování knihoven v ČR v letech 2009 – 2011 (v tis. Kč)

Rok/Zdroj	Přímé výdaje domácností	Nevládní neziskové instituce	Nefinanční a finanční podniky	Soukromé zdroje celkem
2011	181 099	51 077	16 305	248 481
2010	171 371	48 854	-	220 225
2009	221 717	59 365	50 916	331 998

Zdroj: NIPOS. *Výsledky účtu kultury ČR za léta 2009, 2010 a 2011*. Vlastní zpracování.

V rámci soukromého sektoru lze rozlišovat tři původce zdrojů, přičemž největší podíl představují domácnosti, které např. v roce 2011 poskytly zdroje ve výši 181 mil. Kč, nevládní neziskové organizace přispěly částkou 51 mil. Kč a nefinanční a finanční podniky částkou 16 mil. Kč. Domácnosti poskytly největší podíl soukromých zdrojů ve všech třech sledovaných obdobích. Jako velice nestabilní zdroj finančních prostředků se jeví kategorie nefinančních a finančních podniků. Patrný pokles ve výdajích domácností byl způsoben především úsporným přístupem, který je ve společnosti zakořeněn v důsledku ekonomické nestability. Další dvě kategorie jsou charakteristické poskytováním zdrojů zejména ve formě dotací, příspěvků a darů³⁶.

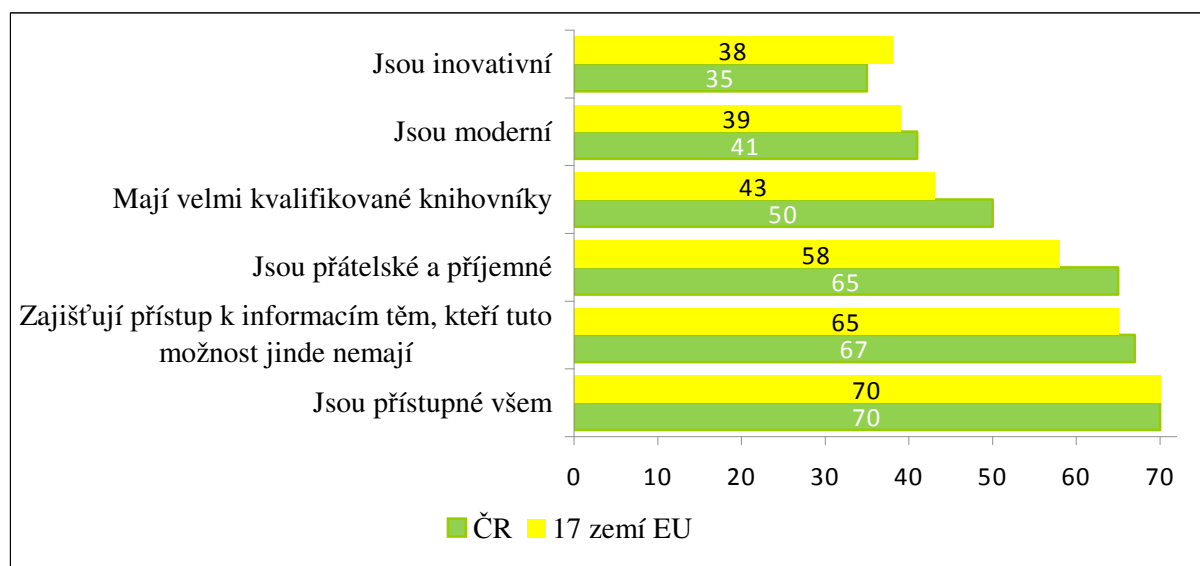
Existence knihoven je tedy podmíněna jejich financováním, avšak významným faktorem, který má vliv na jejich činnost, je spokojenost uživatelů služeb knihoven. Toto hledisko bylo také součástí průzkumu v knihovnách, který se uskutečnil v říjnu a listopadu roku 2012 mezi uživateli veřejných knihoven ve vybraných členských státech EU, jehož se zúčastnilo celkem 24 253 uživatelů, přičemž v ČR se jednalo o 1 402 uživatelů³⁷. Tito uživatelé byli rozděleni do tří věkových kategorií, a to v rozmezí let 15 – 39 bylo 12 674 uživatelů, 40 – 64 let mělo 8 521 uživatelů a uživatelé starší 65+ byli zastoupeni v počtu 2 932³⁸. Názory vyjádřené těmito uživateli na činnost veřejných knihoven jsou zachyceny v grafu 2.3 v podobě % vyjádření těch, kteří souhlasí s jednotlivými konstatováními, přičemž jsou zde zvláště uvedeny názory uživatelů z ČR a souhrn názorů uživatelů ze 17-ti vybraných členských států EU, které jsou touto zkratkou v grafu označeny.

³⁶ NIPOS. *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2011*. (2013, s. 10 – 11).

³⁷ Knihovnický institut NK ČR. *Názory uživatelů na přínosy informačních a komunikačních technologií ve veřejných knihovnách v České republice*. (2013).

³⁸ International Federation of Arts Councils and Culture Agencies. *Cross-European survey to measure users' perceptions of the benefits of ICT in public libraries*. (2013, s. 12).

Graf 2.3: Souhlasné názory uživatelů na činnost veřejných knihoven ve vybraných členských státech Evropské unie v roce 2012 (v %)

Zdroj: Knihovnický institut NK ČR. *Názory uživatelů na přínosy informačních a komunikačních technologií ve veřejných knihovnách v České republice*. (2013, s. 19). Vlastní zpracování.

V souvislosti s územním specifikováním názorů uživatelů veřejných knihoven lze na základě údajů z grafu 2.3 říci, že uživatelé v ČR dosahovali vyšší míry spokojenosti s veřejnými knihovnami než tomu bylo v rámci všech zvolených 17-ti členských států EU, avšak s výjimkou otázky týkající se inovativnosti veřejných knihoven, kde byl rozsah souhlasných názorů o 3 % nižší než tomu bylo na úrovni vybraných členských států EU. Lze také konstatovat, že uživatelé veřejných knihoven jsou do značné míry spokojeni také s prací knihovníků, ať už se jedná o jejich přístup či profesionalitu. Významným je poměrně kladný názor na vybavenost veřejných knihoven, které téměř 40 % uživatelů považovalo za moderní, což lze v současné situaci, kdy řada zemí provádí úsporná opatření v souvislosti s nedostatkem finančních prostředků, považovat za poměrně úspěšný výsledek.

Podstatným faktem, který vyplývá z uvedených údajů je, že veřejné knihovny se snaží kopírovat trendy současné doby, ať už v oblasti technologií či rostoucích nároků uživatelů, a přetváří tak veřejné knihovny na vzdělávací a kulturní centra, která mohou uplatňovat svůj vliv napříč společenským spektrem.

3 MODERNIZAČNÍ TRENDY V KNIHOVNICTVÍ

Knihovnictví v průběhu své existence prošlo řadou vývojových fází. Jako hlavní historické mezníky v jeho vývoji lze uvést vynález knihtisku, který umožnil éru tištěné knihy, později se jednalo o nástup elektronických médií, tedy rozhlasu a televize, a následně ve 40. letech 20. století byl vynalezen počítač, díky němuž v současnosti na významu nabývá zavádění informačních a komunikačních technologií, které mají vliv na celou společnost³⁹.

V České republice tvoří knihovny jednu z nejhustších sítí kulturních zařízení. To je také jedním z důvodů, proč je v současnosti poslání knihoven definováno mnohem širěji než tomu bylo v minulosti. Knihovny již neposkytují pouze tradiční knihovnické služby, ale i služby informační a vzdělávací. V důsledku tohoto řada osob navštěvuje knihovnu nikoliv za účelem vypůjčení knih, ale z jiných důvodů, kterými jsou např. přístup k internetu, vzdělávací akce, soutěže, besedy, počítačové kurzy a řada dalších aktivit⁴⁰.

3.1 Diferenciace nabídky knihovnických služeb

Knihovny se dříve specializovaly výhradně na půjčování knih, následně byla jejich činnost rozšířena o půjčování CD, videokazet a jiných nosičů. Postupem času se však knihovny musely přizpůsobovat vývoji ve společnosti a jejich působnost i činnost se začaly rozšiřovat. Tento proces však nastal nejen v důsledku vývoje, např. technologického, ale také proto, aby přilákaly nové čtenáře a uživatele služeb, které knihovny nabízejí. Mezi tyto patří např. výstavy, workshopy, přednášky, ale také kopírování, tisk, meziknihovní výpůjční služby, kurzy a soutěže, přičemž značná část těchto aktivit je zaměřena na specifické skupiny, např. děti, seniory či zájemce o určité téma. Takovými aktivitami jsou např. tematické besedy, čtenářské kroužky či výstavy. Obecný přehled služeb, které může knihovna poskytovat, je kategorizován do oborových skupin (viz tab. 3.1), přičemž jednotlivé knihovny mohou mít heterogenní rozsah a povahu těchto služeb, což vychází mj. z jejich charakteru a typu zřizovatele.

³⁹ SAK, Petr a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. (2007, s. 9).

⁴⁰ NIPOS. *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2011*. (2013, s. 17).

Tab. 3.1: Přehled služeb poskytovaných knihovnami

Služba		Činnost
Informační	<i>Knihovnická</i>	Tvorba knihovního fondu, katalogizace, knihovní servis (objednávky, výpůjčky, meziknihovní výpůjční služby), zprostředkování informací z interních a externích knihovních fondů, práce ve studovně, připojení na internet a databázová centra
	<i>Archivní</i>	Aktualizace a archivace knihovního fondu, fond povinných výtisků
	<i>Rešeršní</i>	Sestavování rešerší, studijně-rozborová činnost
	<i>Firemní</i>	Kompletace firemních informací a literatury, katalogů, adresářů, prospektů a výročních zpráv
	<i>Ostatní</i>	Všeobecné referenční služby v oblasti knihovnictví
Expertní	<i>Odborné poradenství</i>	V oblasti knihovnictví, informačních zdrojů, externích knihovních fondů, databázových center a brokerů
	<i>Vyhodnocování informací</i>	Textové zpracování rešerší, studijně-rozborová činnost, zpracování studií
	<i>Ostatní</i>	Poradenství a všeobecná konzultační činnost
Propagační	<i>Informačně-osvětová</i>	Vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků, přednášková činnost, publikační a ediční činnost
	<i>Distribuce informací</i>	Přímý informační servis na zakázku, dodávání plných textů prostřednictvím informačních technologií
	<i>Ostatní</i>	Popularizace knihovny a knihovních fondů, rozšiřování okruhů uživatelů a čtenářů
Doplňková	<i>Překladatelská</i>	Překlady vlastními i externími specialisty
	<i>Ostatní</i>	Dle požadavků a možností konkrétní knihovny

Zdroj: VYMĚTAL, Jan. *Informační zdroje v odborné literatuře*. (2010, s. 368). Vlastní zpracování.

Služby, které knihovny poskytují, lze rozdělit do čtyř základních druhových skupin. Primárními jsou služby informační, které korespondují s původním posláním knihoven, a to zejména knihovnické a archivní činnosti. Významnou je také činnost propagační, jenž se podílí na utváření veřejného mínění o knihovnách a napomáhá k přilákání nových uživatelů knihovnických služeb. Činnost expertní je zaměřená především na poradenství a rešerše. Doplnková činnost je heterogenní a vychází z místních specifik, do této kategorie náleží také služby překladatelské.

Rozšířenou nabídku služeb knihoven tedy nepředstavují pouze samotné aktivity knihoven, ale také služby realizované skrze počítače a jiná zařízení. Po zavedení elektronických služeb došlo k rapidnímu nárůstu návštěvníků knihoven (viz tab. 3.2), přičemž označením návštěvník se rozumí jak registrovaní čtenáři, tak i osoby, které nejsou registrovanými čtenáři a využívají služby knihoven. Od roku 2009 zaznamenala statistika návštěvníků knihoven v České

republiky značný nárůst, a to z toho důvodu, že zde začaly být započítávány také osoby využívající elektronické služby knihoven⁴¹.

Tab. 3.2: Počet návštěvníků veřejných knihoven v České republice v rozmezí let 2000 – 2012 (v tis.)

Kraj/Rok	2000	2005	2009	2012	<i>Přírůstek 2012/2000 (v %)</i>
Hl. m. Praha	2 872	3 077	9 962	19 835	590,6
Středočeský	1 715	1 861	2 801	2 904	69,3
Jihočeský	1 303	1 330	2 507	3 379	159,3
Plzeňský	1 009	1 082	1 629	2 525	150,5
Karlovarský	546	597	899	1 169	114,1
Ústecký	1 347	1 298	1 876	2 384	77,0
Liberecký	605	798	1 362	1 560	157,9
Královéhradecký	1 010	1 126	2 141	2 715	168,8
Pardubický	648	856	1 293	1 646	154,0
Vysočina	923	1 212	1 665	2 091	126,5
Jihomoravský	1 947	2 718	3 384	4 560	134,2
Olomoucký	1 154	1 120	2 738	2 913	152,4
Zlínský	1 131	1 286	2 063	2 520	122,8
Moravskoslezský	1 977	2 141	3 574	4 594	132,4
Česká republika	18 187	20 502	37 894	54 795	201,3
• z toho návštěvníci on-line služeb	-	-	15 822	30 497	-

Zdroj: ČSÚ. *Kultura v regionálním pohledu*. (2011, s. 14). *Kulturní zařízení v ČR 2012*. (2013). Vlastní zpracování.

Z údajů uvedených v tab. 3.2 je jasně patrný nárůst návštěvníků veřejných knihoven v rozmezí dvanácti let, který byl do značné míry způsoben rozšiřováním nabídky služeb knihoven, zejména o služby elektronické. V důsledku zavedení on-line služeb do veřejných knihoven se celkový počet jejich návštěvníků téměř zdvojnásobil, přičemž tento nárůst návštěvníků se projevil v knihovnách všech krajů ČR a dá se říci, že se proměnil v trend pokračující dodnes. Největšího nárůstu návštěvníků bylo dosaženo v hlavním městě Praze a nejmenšího ve Středočeském kraji, což je však pochopitelné vzhledem k odlišnému počtu obyvatel krajů.

Rozšiřování nabídky služeb, jenž je v knihovnách ČR v posledních letech patrné, je jedním z důvodů pro působení institucí, předmětem jejichž činnosti je koordinace tohoto nepřetržitého procesu, se kterým souvisí také rostoucí požadavky na pracovníky, jejich vzdělávání a profesionalitu, kteří by měli být schopní reflektovat nové trendy jak v činnosti

⁴¹ ČSÚ. *Kultura v regionálním pohledu*. (2011, s. 14).

knihoven, tak v informačních technologiích, což představuje další z důvodů, proč jsou zakládány instituce, které se touto problematikou zabývají, sjednocují postupy, koordinují vzdělávání pracovníků knihoven a zastupují je při obhajobě a prosazování společných zájmů.

3.2 Instituce hájící zájmy knihoven a knihovníků

Hlavní úlohu v oblasti knihovnictví zastávají knihovny, které se řídí platnou legislativou a dalšími příslušnými dokumenty. Nezpochybnitelnou roli zde však hraje také mnoho dalších institucí, které mají ke knihovnictví přímý vztah. Tyto instituce jsou zakládány jak na národní, tak na mezinárodní úrovni. Na **národní úrovni** se jedná např. o Sdružení knihoven ČR, Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR a Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, jehož činnost mj. souvisí i s knihovnami. Na **úrovni mezinárodní** je to např. Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí.

Sdružení knihoven ČR je zájmovým sdružením právnických osob, které se zabývá podporou rozvoje odborných a vědeckých knihoven. V rámci své činnosti vydává odborné publikace, pro knihovníky pořádá semináře a konference, podílí se na realizaci mezinárodních programů v knihovnictví a hodnotí vhodnost využití moderních technologií pro knihovnické procesy⁴². V současnosti má toto sdružení 45 členů z řad knihoven a informačních středisek⁴³.

Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (dále také SKIP) je dobrovolnou profesní a stavovskou organizací, která má povahu spolku. Předmětem jeho poslání je snaha o nepřetržitý růst úrovně knihovnické a informační práce a také o to, aby stát, zřizovatelé knihoven a informační instituce vytvářely podmínky pro jejich rozvoj. Tento svaz vykonává řadu činností, mezi které patří např. pořádání odborných akcí přispívajících ke vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků, účast na tvorbě i realizaci koncepcí a legislativy nebo budování vztahů se vzdělávacími institucemi a profesními spolky doma i v zahraničí⁴⁴.

Spíše evidenční a statistickou funkci zde zastává **Národní informační a poradenské středisko pro kulturu** (dále také NIPOS), jenž je státní příspěvkovou organizací zřízenou Ministerstvem kultury ČR, a to ke dni 4. 5. 2004. Již dříve však existovalo Informační

⁴² Sdružení knihoven ČR. *Stanovy Sdružení knihoven ČR*. (1998).

⁴³ Sdružení knihoven ČR. *Založení Sdružení knihoven ČR*.

⁴⁴ Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. *Historie a poslání SKIP*.

a poradenské středisko pro místní kulturu, které bylo k uvedenému datu přejmenováno, došlo tak tedy pouze ke změně názvu, ale činnost zůstala stejná. Toto středisko se skládá z několika útvarů, přičemž významnou úlohu sehrává Centrum informací a statistik kultury, které zajišťuje státní statistickou službu pro oblast kultury, tedy i pro knihovnictví⁴⁵. Knihovny tomuto středisku zasílají své Roční výkazy o knihovně, na jejichž základě jsou následně zpracovávány různé statistiky, zprávy a strategické dokumenty.

Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí (dále také IFLA) je mezinárodní nevládní a nekomerční organizace, která sdružuje knihovnické instituce, spolky a svazy z celého světa. Cílem této organizace je podporovat spolupráci knihoven a jejich rozvoj na všech úrovních, národní i mezinárodní. Informuje své členy o vývoji a potřebách knihovnické činnosti, pomáhá jim řešit odborné problémy, se kterými se potýkají, a je také partnerskou organizací UNESCO⁴⁶. Tato organizace vydává Směrnice pro služby veřejných knihoven, které jsou mezinárodně uznávané a představují jakýsi návod pro činnost knihoven, přičemž je zde uvedena i řada příkladů poskytování knihovnických služeb v různých zemích z celého světa⁴⁷.

Instituce vznikaly postupně s vývojem knihovnictví, a to jak na národní, tak i mezinárodní úrovni, aby se podílely na plynulém výkonu činností knihoven, v čemž jim do značné míry napomáhají informační technologie, které umožnily automatizaci systému knihoven a rovněž přispívají ke snadnější dokumentaci a průběžnému vyhodnocování stavu knihovnictví v České republice. Automatizace knihovnictví umožňuje také poměrně snadné porovnání českých knihoven s knihovnami zahraničními a komunikaci i spolupráci mezi nimi.

3.3 Automatizace knihovnických procesů

Automatizace knihovnických procesů se ve světě začala objevovat v polovině 60. let 20. století. Na území ČR se tento trend dostal se zhruba třicetiletým zpožděním, a to zejména z toho důvodu, že v Československu nebyl dostatek finančních prostředků, ani intelektuální potenciál pro využívání informačních a komunikačních technologií v knihovnictví. Výjimkou do roku 1989 bylo jen asi 7 knihoven, které těmito technologickými prostředky disponovaly,

⁴⁵ NIPOS. *O NIPOSu*.

⁴⁶ Knihovnický institut NK ČR. *IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions*.

⁴⁷ KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. (2012, s. 11 – 13).

jako např. Národní knihovna ČR. Tento poněkud zpožděný vývoj však měl i pozitivní prvek, jelikož na základě uplatnění mezinárodních zkušeností zde nemusely být řešeny problémy vyskytující se v počátcích automatizace spojené s nedostatečnou standardizací a s dostatečně nerozvinutými technologiemi. Na území ČR tak byla výpočetní technika, následně spolu s internetem, do knihovnických procesů fakticky zaváděna až po roce 1989.

Před zavedením automatizace spravovaly české knihovny desítky milionů knih, časopisů a jiných dokumentů prostřednictvím lístkových katalogů, které se nacházely v prostorách knihovny a vyhledávání v nich bylo poměrně omezené. V rámci vývoje bylo nutné lístkové katalogy transformovat na katalogy digitální, což je označováno jako retrospektivní konverze, jejímž výsledkem je strukturovaná forma katalogizačních záznamů. Takto vzniklé katalogy byly následně zpřístupněny on-line a docházelo ke vzniku katalogů sdílených, které knihovnám usnadnily práci s digitalizací vlastních katalogů, prostřednictvím dělby práce mezi knihovny, a vedly ke snižování nákladů na katalogizaci a k jejímu zrychlení⁴⁸.

Automatizované informační systémy⁴⁹, které využívají informační techniku a technologie, mají oproti tradičním neautomatizovaným informačním systémům řadu výhod. Mezi tyto výhody patří např.:

- podstatně menší plocha pro uchovávání rozsáhlejších textů, obrazů a zvukových záznamů,
- přenos informací na Zemi bez ohledu na geografickou vzdálenost,
- nové možnosti prezentace informací.

Automatizace knihoven, tedy knihovních fondů a služeb, je proces, který lze vymezit ve třech vývojových stupních. První vývojový stupeň zahrnoval automatizaci⁵⁰ knihovních fondů, výpůjčních procesů a řízení knihoven. Klíčovým bodem druhého vývojového stupně bylo zavádění internetu do knihoven. Avšak až v rámci třetího vývojového stupně automatizace lze spatřit nejvýraznější změny spočívající v digitalizaci knihoven, jejich

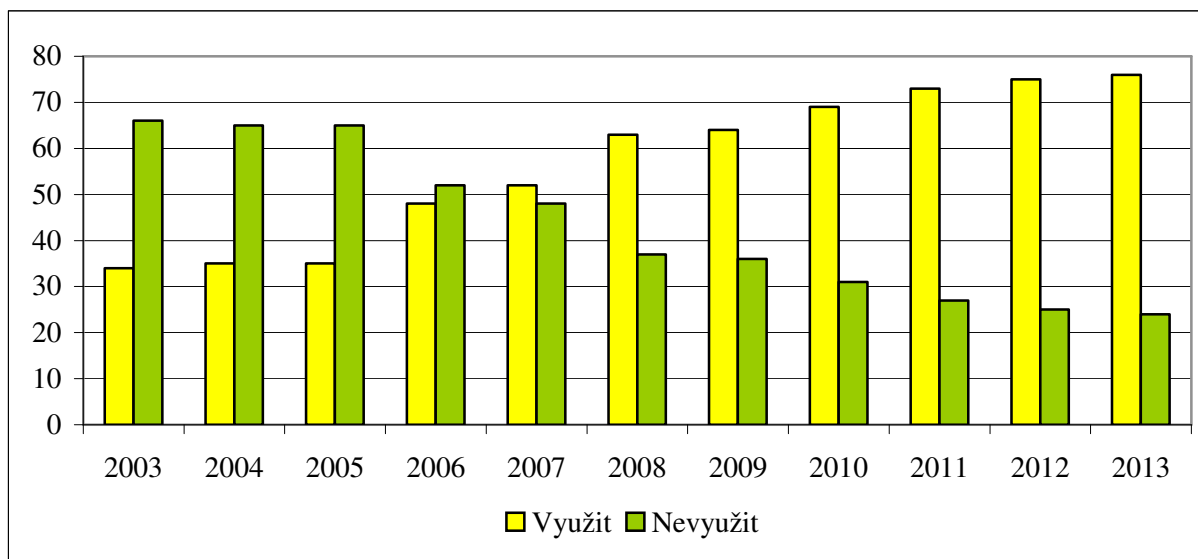
⁴⁸ SAK, Petr a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputizovaném světě*. (2007, s. 224 – 228).

⁴⁹ Informační systém je druh systému, jehož prvky představují lidé, technické prostředky, potenciální informace, metody a pravidla zajišťující shromažďování, uchování, zpracování a vyhledávání potenciálních informací za účelem jejich využití. (Cejpek, 2005).

⁵⁰ Automatizace neboli informatizace představuje pronikání informačních technologií a techniky do procesů, které se v organizaci odehrávají. (Cejpek, 2005).

knihovních fondů, které jsou v současnosti do značné míry přístupné skrze počítače⁵¹, což rozšířilo možnosti přístupu ke službám knihoven, jelikož počítač v současnosti představuje neodmyslitelnou součást života značné části populace České republiky.

Graf 3.1: Využití internetu občany České republiky ve věku 16 – 74 let v letech 2003 – 2013 (v %)

Zdroj: EUROSTAT. *Individuals – Internet use*. Vlastní zpracování.

V předchozích letech je z údajů obsažených v grafu 3.1 patrný trend nárůstu počtu občanů ČR ve věku 16 – 74 let, kteří využili internet. V posledních letech se tento počet poměrně ustálil a dá se předpokládat, že k rapidnímu nárůstu uživatelů internetu v ČR již nedojde, jelikož vždy bude existovat část občanů, jejichž přístup k internetu nebude možný. Za zlomový lze považovat rok 2007, kdy počet uživatelů internetu přesáhl 50 % populace ČR ve věku 16 – 74 let. Vývoj počtu uživatelů internetu zčásti koresponduje s vývojem počtu návštěvníků knihoven, který měl rovněž rostoucí tendence, a to do značné míry díky zavádění elektronických služeb.

3.3.1 Internetizace knihoven

Rozvoj informační společnosti, která je v současnosti budována, je úzce spjat s problematikou dostupnosti informačních a komunikačních technologií a je dosud limitován řadou faktorů, jako jsou např. ekonomické bariéry, nízká úroveň počítačové gramotnosti populace či nedostatečná motivace k jejich využívání, v důsledku čehož dochází k nerovnému přístupu

⁵¹ CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: Úvod do informační vědy*. (2005, s. 39 - 42; 135 – 136).

některých skupin obyvatelstva k informačním zdrojům. Toto je také jedním z důvodů, proč jednotlivé státy různými způsoby podporují využívání informačních technologií, aby tak přispěly k překonávání uvedených překážek.

Jedním z možných řešení odstraňování bariér přístupu k informačním a komunikačním službám je vytváření sítí veřejně přístupných míst připojených k internetu. Nositeli nejhustší sítě těchto míst jsou v současnosti knihovny, které nejen že poskytují bezplatný, či za adekvátní poplatek odpovídající vynaloženým nákladům, přístup k internetu, ale rovněž také odbornou pomoc prostřednictvím kvalifikovaných pracovníků.

Plošné zavádění internetu do veřejných knihoven v České republice zapříčinil nejen všeobecný trend ve společnosti, ale i působnost vládního programu „Veřejné informační služby knihoven“ a „Projekt internetizace knihoven“⁵². Program **Veřejné informační služby knihoven** (dále také VISK) je v současnosti programem Ministerstva kultury ČR a jeho základním cílem je inovace veřejných informačních služeb knihoven v souvislosti s informačními technologiemi. Tento program je tvořen 9-ti navzájem provázanými programy, jejichž úkolem je naplňování stanovených cílů, kterými jsou např. Mimoškolní vzdělávání knihovníků (VISK 2), Digitální knihovna a archiv pro informační služby knihoven (VISK 4) či Národní program retrospektivní konverze katalogů knihoven v ČR – RETROKON (VISK 5)⁵³.

Projekt internetizace knihoven byl na základě rozhodnutí vlády České republiky v prvotní fázi spuštěn v roce 2003, a to v rámci Státní informační politiky vzdělávání. Jeho realizace byla vládou schválena v roce 2004 a jeho financování bylo přiděleno Ministerstvu informatiky ČR. Projekt byl původně plánován na dobu tří let, kterou však překročil a po zrušení Ministerstva informatiky ČR přešel do kompetence Ministerstva vnitra ČR, které následně ročně odvádělo 100 milionů Kč na financování tohoto projektu. V roce 2011 projekt přešel do správy Ministerstva kultury ČR, které spolu s Národní knihovnou ČR mělo stanovit způsob, jak provádět financování projektu se značným snížením dosavadních nákladů⁵⁴. Primárním cílem tohoto projektu bylo zavedení informačních a komunikačních technologií

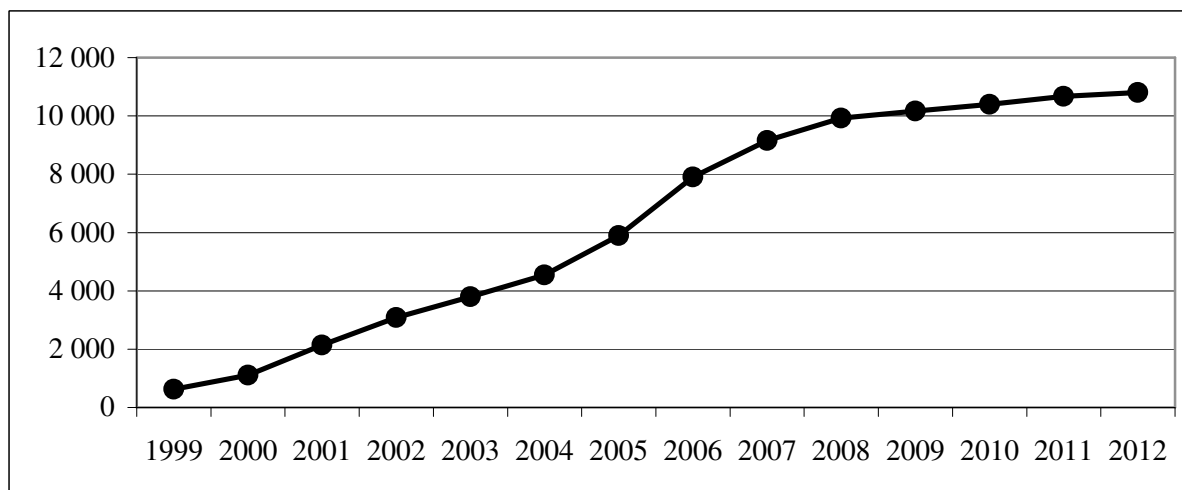
⁵² SAK, Petr a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputelizovaném světě*. (2007, s. 232 - 233).

⁵³ Veřejné informační služby knihoven. *Cíle programu*. (2012).

⁵⁴ Ministerstvo vnitra ČR. *Projekt internetizace knihoven se neruší. Musí však dojít k jeho přehodnocení*.

do všech veřejných knihoven, což se dařilo a vybavenost knihoven počítači a internetem se v průběhu let zněkolikanásobila.

Graf 3.2: Počet počítačů napojených na internet ve veřejných knihovnách v České republice v letech 1999 – 2012

Zdroj: NIPOS. *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2012*. (2013, s. 8). Vlastní zpracování.

Již před zahájením projektu docházelo ve veřejných knihovnách ČR k postupnému nárůstu počtu počítačů s připojením na internet, jak je zřejmé z údajů zobrazených v grafu 3.2, avšak díky Projektu internetizace knihoven byl tento proces urychlen a k největšímu nárůstu počtu počítačů s internetem došlo v letech 2004 – 2007. Samotný Projekt internetizace knihoven se následně stal součástí Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven, avšak i přesto byl ke dni 28. března 2013 ukončen a s ním i finanční podpora Ministerstva kultury ČR, přičemž financování této činnosti a s ní související administrativy přešlo do rukou provozovatelů knihoven⁵⁵, kteří kromě internetizace dbají také na digitalizaci svých knihovních fondů.

3.3.2 Digitalizace knihovních fondů

Digitalizace je třetí fází procesu automatizace knihovnických procesů, ve které se z klasických knihoven, s papírovými knihovními fondy a katalogy, stávají knihovny digitální, a to prostřednictvím digitalizace knihovních fondů a jejich zpřístupnění, spolu s jinými službami, skrze počítač. V souvislosti s procesem digitalizace byl tedy zaveden pojem **digitální knihovna**, kterou lze definovat jako soubor zejména elektronických zdrojů,

⁵⁵ Středočeská vědecká knihovna v Kladně. *Projekt internetizace knihoven (PIK)*.

např. e-knih či e-časopisů, který je systematicky organizován a spravován. Označení elektronické zdroje bylo digitálním dokumentům přisouzeno z toho důvodu, že mají řadu specifických vlastností, které dosud existující dokumenty neměly. Těmito specifickými vlastnostmi se rozumí např.:

- automatické vyhledávání v textu,
- možnost vytváření kopií bez ovlivnění kvality originálu,
- rychlý přenos dat v globálním prostoru,
- snadná manipulovatelnost s daty,
- snadná přenositelnost z jednoho nosiče na druhý.

Samotná příprava vzniku digitálních knihoven započala v 60. letech 20. století, a to např. zaváděním veřejně přístupných katalogů s on-line přístupem nazývaných OPAC. Ke skutečnému rozvoji digitálních knihoven však došlo až na počátku 90. let, zejména v důsledku výrazného zlevnění digitalizačního procesu v tzv. vyspělých západních zemích, jako je např. USA či Velká Británie. Ve 2. polovině 90. let byl i na území ČR učiněn první pokus o vytvoření digitální knihovny, a to propojením tradiční části automatizované knihovny s internetem v rámci projektu Státní technické knihovny nazvaném „Integrovaná virtuální knihovna“. Účelem tohoto projektu bylo umožnění rychlého a pohodlného přístupu k informačním zdrojům Státní technické knihovny a jiných spolupracujících knihoven i vzdáleným uživatelům bez nutnosti návštěvy knihovny pouze prostřednictvím internetu⁵⁶.

V současnosti je digitalizace vnímána jako nástroj pro ochranu knihovních fondů, který zároveň umožňuje rozsáhlejší zpřístupnění i unikátních dokumentů⁵⁷. Zásadní pro digitalizaci knihovních fondů byly tři velké národní projekty, zabývající se ochranou a zpřístupňováním dokumentů, a to projekt „Manuscriptorium“, „Kramerius“ a „WebArchiv“, které vytvořily základ pro vznik **Národní digitální knihovny**⁵⁸. Samotný Projekt „Vytvoření Národní digitální knihovny“ byl v únoru roku 2010 podán Národní knihovnou ČR a Moravskou zemskou knihovnou v Brně v rámci Výzvy 7 Integrovaného operačního programu „Elektronizace služeb veřejné správy“, v červnu téhož roku byl schválen a stal se tak jedním

⁵⁶ CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: Úvod do informační vědy*. (2005, s. 55 - 56; 137 - 138).

⁵⁷ SAK, Petr a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputerizovaném světě*. (2007, s. 230).

⁵⁸ Portál Národní digitální knihovna. *Základy Národní digitální knihovny*. (2011).

ze základních stavebních kamenů konceptu eCulture, jehož prostřednictvím sektor kultury přispívá k naplňování cílů Smart Administration⁵⁹.

3.4 Elektronické knihy

Počátky elektronických knih, jakožto jednoho z typů dokumentů v digitální podobě, se datují od roku 1971, přičemž prvním digitalizovaným dokumentem byla americká Deklarace nezávislosti. E-knihy byly řadu let čteny prostřednictvím počítačů, a to až do roku 2000, kdy byl představen první software pro čtení e-knih nazvaný Microsoft Reader, který umožnil např. vepisování poznámek, vyhledávání a čitelnější zobrazení textu. Následně, s rozvojem technologií, došlo k postupnému vytvoření trhu e-knih. V roce 2005 byl spuštěn projekt Google Books, který umožnil on-line nahlížení do tisíců e-knih, a v roce 2007 byla představena první čtečka e-knih nazvaná Amazon Kindle. Trh e-knih se tak stále rozvíjí a dochází k nárůstu prodeje e-knih, což lze ilustrovat na příkladu USA, kde v roce 2012 došlo k navýšení prodeje e-knih o 42 %.

Mezi hlavní výhody e-knih lze zařadit možnost rychlého vyhledávání v textu, zvýrazňování či psaní komentářů, možnost automatického předčítání prostřednictvím technologie text-to-speech či propojení s internetem, které umožňuje uchovávat data o čtenářích, např. jak rychle čtou či jaký text zvýrazňují, na základě čehož jsou následně zpracovávány různé žebříčky nejcitovanějších pasáží, nejoblíbenějších knih, apod. Výjimkou již nejsou ani e-knihy, které obsahují různé animace či hudbu⁶⁰.

Vývoj prodeje elektronických knih v České republice dosud nebyl přesně monitorován, avšak odhaduje se, že v roce 2011 bylo prodáno 17 000 e-knih, v následujícím roce 200 000 e-knih, což představovalo přibližně 0,35 % finančního objemu knižního trhu v ČR, a v roce 2013 to bylo 500 000 e-knih. Z hlediska žánrů se prodané e-knihy odlišují od prodaných papírových knih, a to zejména menším počtem knih pro děti a mládež, kuchařek a odborné literatury. U e-knih žánrově převažují detektivky, krimi a fantasy. Počet dostupných titulů e-knih byl odhadován v roce 2010 na 250 titulů, v roce 2011 na 1 500 titulů, v následujícím roce na 4 000 titulů a v roce 2013 na 6 500 titulů. V roce 2012 byly nově vydané papírové

⁵⁹ Portál Národní digitální knihovna. *Podrobnější popis projektu NDK a jeho kontext*. (2011).

⁶⁰ Ikaros: Elektronický časopis o informační společnosti. *Myšlenka, jejíž čas právě nastal: Budoucnost elektronických knih*. (2013).

knihy v 15 % vydány rovněž ve formě e-knih, přičemž průměrná cena elektronických knih se dlouhodobě pohybuje ve výši 120 Kč bez DPH, která v současnosti pro e-knihy činí 21 %, což utváří průměrnou cenu e-knihy ve výši 145 Kč s DPH. Lze tedy říci, že průměrná cena e-knihy představuje přibližně 62 % ceny knihy papírové⁶¹.

Veřejné knihovny v České republice již také zavádějí e-knihy a jejich čtečky do nabídky svých služeb, avšak dosud se jedná spíše o knihovny větších měst, jako příklad lze uvést Knihovnu města Ostravy či Městskou knihovnu Nový Jičín. Ve tvorbě vlastních e-knih zatím veřejné knihovny nemohou sekundovat komerčním firmám, jelikož veřejné knihovny mají pouze omezené finanční prostředky, které jim mnohdy vystačí pouze na vlastní provoz, nikoliv na další tvůrčí činnost⁶².

3.5 Benchmarking knihoven

Knihovny získávají finanční prostředky ve značné míře od svých zřizovatelů a jiných subjektů, a tedy musí dokazovat, že s prostředky hospodaří efektivně a užitečně. Toto jim však znesnadňuje fakt, že v obcích se mnohdy nachází pouze jedna knihovna, čímž je možnost komparace s jinou knihovnou limitována. Na základě tohoto faktu byly vytvořeny tři nástroje, jejichž prostřednictvím mohou knihovny hodnotit svou činnost, a to:

- sledovat svou činnost na základě dat z ročního statistického výkazu knihovny,
- srovnávat podmínky své činnosti s parametry standardu pro veřejnou knihovnu,
- uplatnit metodu benchmarkingu za účelem vzájemného srovnání s nejlepšími knihovnami a zlepšení vlastní činnosti dle inspirace jejich výsledky.

Benchmarking je vlastně porovnávací metodou, jejíž podstatou v oblasti knihovnictví je hodnocení výkonů knihoven a jejich následné porovnávání s hodnotami dosaženými jinými knihovnami, s cílem zlepšit výkon knihovny a odstranit nedostatky, jenž byly zjištěny. Jedná se o dlouhodobý a opakovaný proces, který lze zjednodušeně definovat ve třech fázích. Nejprve je nutné shromáždit potřebná data prostřednictvím webového formuláře, následně je porovnat s ostatními knihovnami a rozhodnout o příslušných změnách. Na konci tohoto procesu je posuzováno, zda byly provedeny změny a došlo-li ke zlepšení činnosti knihovny.

⁶¹ Svaz českých knihkupců a nakladatelů. *Zpráva o českém knižním trhu 2012/2013*. (2013, s. 20 – 21).

⁶² Ikaros: Elektronický časopis o informační společnosti. *Seminář o e-knihách – současný stav a možné směry vývoje*. (2012).

Projekt „Benchmarking knihoven“ byl uveden do života Národní knihovnou ČR a NIPOS v roce 2005. Jako inspirace zde posloužila německá verze „Der Bibliotheksindex“. První sběr dat knihoven a jejich porovnání bylo provedeno za rok 2006. Účastníkem tohoto projektu se mohou stát všechny veřejné knihovny, jejichž zřizovatelem či provozovatelem je kraj nebo obec, které splní účastnické podmínky, jako např. podávat kvalitní statistická data o své činnosti a poskytnout souhlas pro následnou práci s nimi. V roce 2012 se do projektu, již 202 českých knihoven, zapojilo také 54 knihoven slovenských a pouze tyto zúčastněné knihovny mají přístup do databází a k dalším informacím o knihovnách. Jedná se např. o Knihovnu města Ostravy, Městskou knihovnu Nový Jičín či Městskou knihovnu Fulnek.

Základním kritériem pro výpočet výkonových indikátorů je počet obyvatel obce, na jejichž základě jsou zúčastněné knihovny rozděleny do devíti velikostních kategorií. Základ hodnocení a výpočtů představuje 26 statistických údajů o činnosti knihovny, přičemž 24 z nich je získáváno z ročního statistického výkazu knihovny a 2 jsou zjišťovány zvlášť, jedná se o počet dětí mladších 15-ti let v obci a celkové výdaje zřizovatele. Tyto údaje jsou vloženy do benchmarkingové databáze provozované Národním informačním a poradenským střediskem pro kulturu, jejímž výstupem jsou propočtené výkonové indikátory určené pro vzájemné srovnávání, včetně minimálních, průměrných a maximálních hodnot pro jednotlivé kategorie knihoven. Na základě výběru knihoven dle velikostní kategorie počtu obyvatel, zvolení roku a měny, je provedeno srovnání, na jehož základě je vygenerováno porovnání výkonů zvolených knihoven dle definovaných indikátorů, spolu se zobrazením hodnot celé velikostní kategorie knihoven a celostátního průměru. Definovaných výkonových indikátorů je celkem 30 a jsou rozděleny do tří základních skupin, kterými jsou podmínky pro činnost knihoven, uživatelé/služby a poslední skupina nese označení financování, výdaje, efektivita⁶³.

⁶³ Knihovnický institut NK ČR. *Benchmarking knihoven – jak porovnávat výkony knihoven*. (2013, s. 3 - 5).

Obr. 3.1: Hodnocení výkonu knihoven v benchmarkingové databázi

Zdroj: Knihovnický institut NK ČR. *Benchmarking knihoven – jak porovnávat výkony knihoven.* (2013, s. 6). Vlastní zpracování.

Část webové stránky projektu Benchmarking knihoven, kterou ilustruje obr. 3.1, zachycuje srovnání dvou knihoven na základě navolených údajů, tedy roku, velikostní kategorie knihoven dle počtu obyvatel obce, země a měny. Po zadání uvedených údajů bylo vygenerováno porovnání zvolených knihoven s barevným rozlišením. Na základě těchto údajů lze vyvozovat závěry jak mezi společně posuzovanými knihovnami, tak i v rámci celostátního průměru, přičemž všechny tyto údaje jsou využívány nejen v rámci veřejných knihoven zapojených do tohoto projektu, ale také na národní úrovni, např. při zpracovávání strategických dokumentů pro oblast knihovnictví, a to prostřednictvím Národní knihovny ČR a Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu, které benchmarkingovou databázi spravuje.

3.6 Inovační způsoby zpřístupnění knihovnických služeb

3.6.1 Little Free Library

Little Free Library, tzv. miniknihovničky, je označení pro celosvětově rozšířený projekt, jehož základy byly položeny v roce 2009 v USA, konkrétně v Houstonu ve státě Wisconsin,

přičemž první model miniknihovničky vytvořil Todd Bol, který tak učinil v rámci uctění památky své matky, jenž byla vášnivou čtenářkou. Miniknihovničky jsou zhotovovány z různých materiálů a jejich vzhled je různorodý (viz obr. 3.2). Většinou se však jedná o dřevěnou budku, jejímž posláním má být sdílení a výměna knih. Hlavním cílem tohoto projektu je propagovat literaturu a podporovat tak čtenářství⁶⁴.

Obr. 3.2: Little Free Library

Zdroj: Little Free Library. *Gallery of Little Free Libraries*. Vlastní zpracování.

Miniknihovničky vznikají od roku 2010 téměř po celém světě. V srpnu roku 2012 jich bylo vytvořeno již 2 510 a předpokládá se, že v lednu 2014 by jich mohlo po celém světě existovat již 10 000, přičemž pro oficiální vstup do této sítě je nutné zaplatit určitý poplatek. Tato forma veřejných miniknihovniček existuje i v České republice, jedná se např. o pouliční knihovny v Dejvicích – Praha 6, v jihočeských Kaplicích či ve Frenštátě pod Radhoštěm⁶⁵. Obdobou tohoto projektu jsou v České republice zaváděné tzv. KnihoBudky, přičemž tento projekt spočívá v přeměně vyřazených telefonních budek na bezplatné veřejné půjčovny knih.

3.6.2 Knihovny na letištích

První knihovnou na světě, umístěnou od roku 2010 v prostorách letiště, je letištní knihovna nacházející se na nizozemském Schipholském letišti⁶⁶, které v průběhu roku navštíví více než 18 mil. cestujících. Služby této knihovny poskytují cestujícím nevšední možnost, jak si zkrátit dlouhou dobu čekání na svůj let, a to 24 hodin denně. Nizozemská letištní knihovna se soustředí na prezentaci místní kultury a v souladu s tímto zaměřením nabízí

⁶⁴ Inflow. *Miniknihovny do ulic!*. (2013).

⁶⁵ Tamtéž. (2013).

⁶⁶ Airport Library. *About Airport Library*.

přístup k nizozemské beletrii, přeložené do více než 30-ti jazyků, k hudbě místních muzikantů, kterou lze poslouchat prostřednictvím iPadů, a videím o nizozemské kultuře⁶⁷.

Obr. 3.3: Knihovna na Schipholském letišti v Nizozemsku

Zdroj: Airport Library. *Pictures*. Vlastní zpracování.

Tato letištní knihovna je moderně zařízená a disponuje tomu odpovídající technikou, což ilustruje obr. 3.3, na kterém je zachycen prostor knihovny s vystavenými knihami a iPady určenými k poslechu hudby. Činnost této knihovny je podporována řadou sponzorů, přičemž mezi hlavní z nich patří nizozemské Ministerstvo školství, kultury a vědy a samotný zřizovatel letiště Schiphol Group⁶⁸. Nizozemská letištní knihovna však není jediným reprezentantem tohoto typu knihoven. Obdobná knihovna se nachází např. na estonském „Tallinn Airport“, která své služby rovněž nabízí zdarma 24 hodin denně, přičemž základním principem, na kterém je její činnost založena, je princip důvěry, spočívající v tom, že cestující si zvolené knihy mohou brát sebou na cesty a počítá se s tím, že knihy vrátí při další návštěvě letiště⁶⁹.

3.6.3 Pojízdné knihovny

Pojem pojízdná neboli mobilní knihovna je ve své podstatě označením dalšího způsobu, jak zpřístupnit knihovnické a informační služby, a to mimo prostory knihoven. Základním posláním těchto knihoven je umožnit přístup ke knihám a jiným dílům i těm osobám, které by se do knihovny jinak nedostaly, ať už ze zdravotních, dopravních a dalších důvodů. Tyto knihovny stále častěji zpřístupňují i internet. Jejich činnost může být realizována prostřednictvím řady dopravních a jiných prostředků, mezi které patří např. autobusy či lodě.

⁶⁷ Airport Library. *Location*.

⁶⁸ Airport Library. *Organisation*.

⁶⁹ Tallinn Airport. *From Passenger to Passenger Library at Tallinn Airport*.

Jedná se o aktivitu, která sice není běžná, ale i přesto je poskytována v řadě zemí na celém světě. Např. v Etiopii jsou jako pojízdné knihovny využíváni osli, jejichž pomocí jsou knihy převáženy do odlehlých vesnic. Oproti tomu v Chile za tímto účelem využívají kola nebo čluny s knihami. V řadě zemí jsou za tímto účelem zřizovány bibliobusy⁷⁰.

Obr. 3.4: Bibliobus Knihovny města Plzeň

Zdroj: Knihovna města Plzeň. *Fotogalerie*. Vlastní zpracování.

Označení bibliobus se používá pro autobus, který je upraven tak, aby mohl plnit funkce moderní pojízdné knihovny jakožto centra zprostředkujícího přístup ke knihovním fondům a internetu, jak je vidět na obr. 3.4. Takovýto druh pojízdných knihoven je využíván např. v USA, Velké Británii, Finsku či Německu. Bibliobusy zde umožňují přístup ke vzdělání a informačním službám i obyvatelům žijícím ve vzdálených venkovských regionech⁷¹.

Všechny tyto alternativní možnosti využívání knihovnických služeb se podílejí na zviditelnění oblasti knihovnictví, a také poskytují občanům nové způsoby seznámení se s knihami, případně je mohou inspirovat k návštěvě knihoven a využívání nabídky jejich služeb, která se neustále rozšiřuje, a to jak v důsledku zavádění informačních technologií, tak i v důsledku měnícího se poslání knihoven.

3.7 Průzkum veřejného mínění o službách knihoven v České republice

Knihovny a jejich služby dnes představují běžnou součást života značné části obyvatelstva České republiky již od raného dětství, a to na základě rozvíjející se spolupráce škol a veřejných knihoven. Tento fakt byl také jedním z důvodů, proč průzkum veřejného mínění

⁷⁰ KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. (2012, s. 26 – 27).

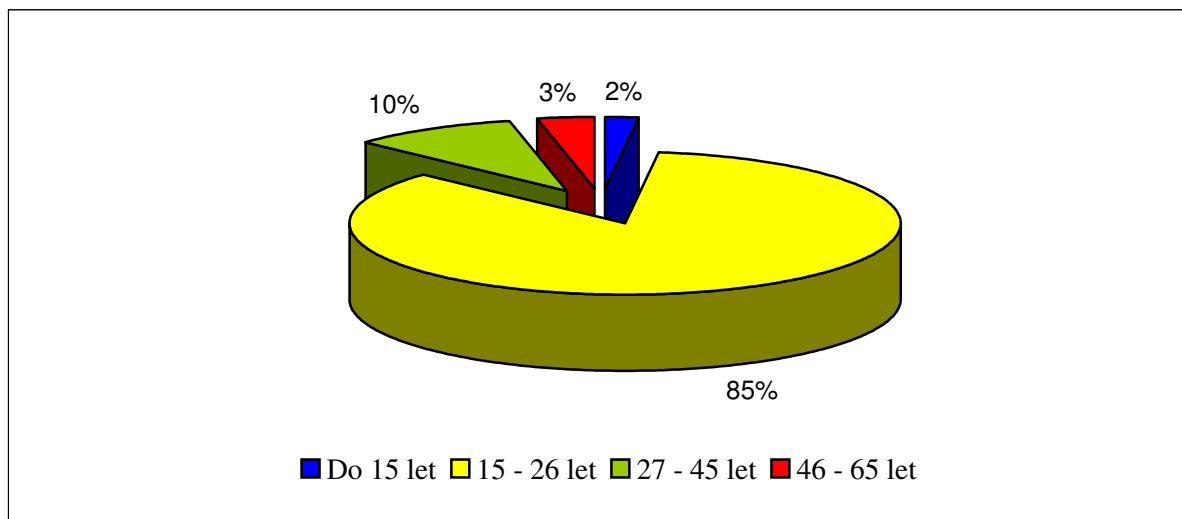
⁷¹ Tamtéž. (2012, s. 27).

o službách poskytovaných knihovnami nebyl zacílen na specifickou skupinu obyvatel ČR, ale byl proveden průřezově, a to tak, aby obsáhl širší spektrum věkových kategorií jednotlivců s různými stupni nejvyššího dosaženého vzdělání.

Průzkum byl realizován formou dotazníkového šetření, které bylo uskutečněno prostřednictvím on-line dotazníku v časovém období **27. února - 4. března 2014**. Odkaz na vyplnění tohoto dotazníku byl rozeslán adresně v rámci sociálních sítí, a také neadresně zveřejněním na veřejně přístupných stránkách a v rámci následného šíření mezi uživateli sociálních sítí. Dotazník byl sestaven ze **14-ti otázek** (viz příloha č. 1). První 3 otázky měly identifikační povahu, a to ve vztahu k pohlaví, věku a vzdělání. Následujících 10 otázek bylo zaměřeno na služby knihoven, které byly respondenty využívány, a formulace otázek vyžadovala výběr pouze jedné z uvedených možností, avšak u jedné otázky byl umožněn výběr více možností, a to v rámci otázky č. 7, která obsahovala výčet služeb poskytovaných knihovnami, a respondenti měli zvolit všechny jimi využívané služby. Poslední otázka, v jejímž rámci mohli respondenti uvést vlastní návrhy a připomínky k činnosti knihoven, byla otevřená a dobrovolná.

Dotazník vyplnilo a odeslalo celkem **207 respondentů**, z čehož bylo 162 žen a 45 mužů, jejichž věkovou strukturu znázorňuje graf 3.3.

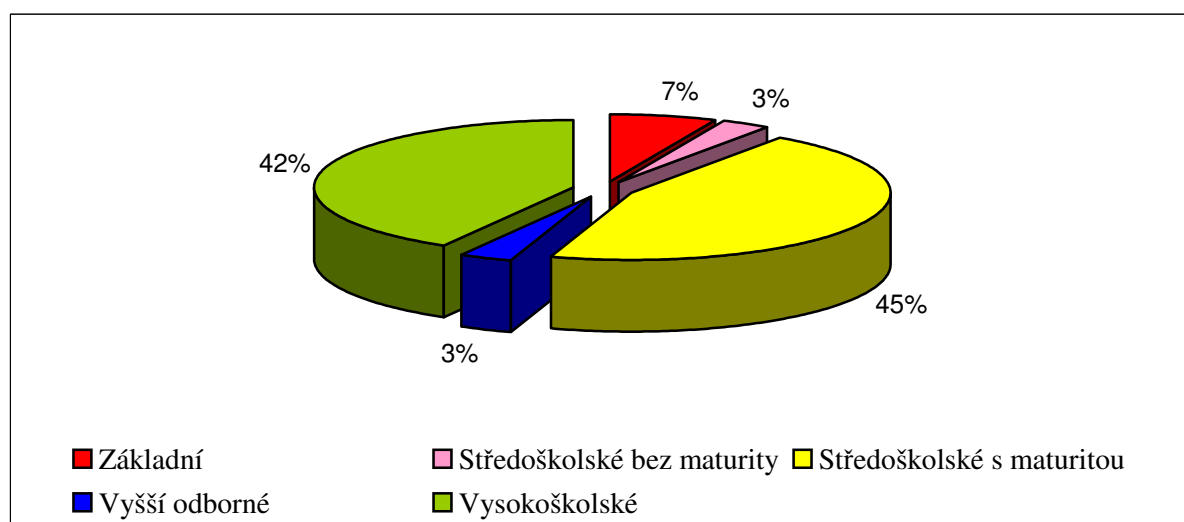
Graf 3.3: Věková struktura účastníků dotazníkového šetření (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování.

Dotazníkového šetření se zúčastnili nejčastěji respondenti ve věku 15 – 26 let, což je v grafu 3.3 vyjádřeno 85 %, druhou nejpočetnější skupinu představovali respondenti ve věkové kategorii 27 – 45 let, tito však již tvoří pouze 10 % z celku. Osoby starší 65-ti let se šetření nezúčastnily, což do značné míry může být dáno způsobem provedení šetření s využitím informačních technologií. Dosažený věk respondentů je důležitým třídícím prvkem, poskytujícím řadu možností pro následnou analýzu dosažených výsledků, avšak významnějším identifikátorem respondentů je jejich vzdělání, jehož charakteristiku uvádí graf 3.4, které lze považovat za jistý předpoklad pro zájem o služby knihoven, jenž mohou představovat součást dlouhodobého procesu vzdělávání a napomáhat tak v dosahování rozsáhlejších znalostí a dovedností. Dosažené vzdělání je mnohdy chápáno také jako výraz společenské prestiže, což rovněž může sloužit jako motivační prvek pro návštěvu knihoven a využívání jejich služeb.

Graf 3.4: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů (v %)

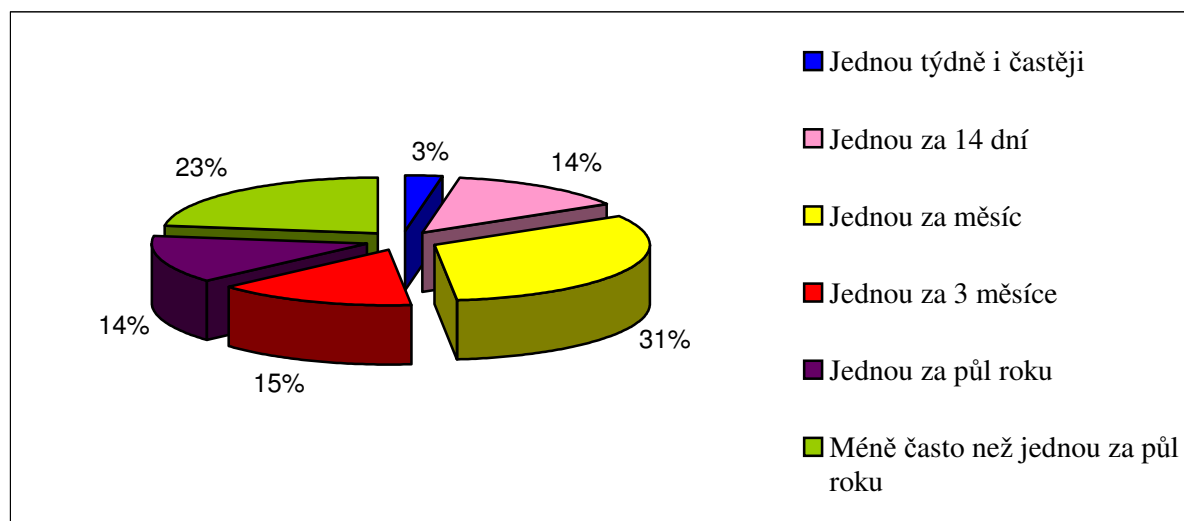
Zdroj: Vlastní zpracování.

Respondenti dotazníkového šetření byli dle kritéria nejvyššího dosaženého vzdělání strukturováni do dvou skupin, a to na respondenty se středoškolským vzděláním s maturitou a se vzděláním vysokoškolským. Tento fakt může mít do značné míry vliv na výsledky dotazníkového šetření, jelikož jeho respondenti byli dá se říci převážně vzdělaní lidé. Na základě této skutečnosti by se dalo předpokládat, že respondenti využívali služby knihoven zejména pro účely studia, což nebyla zcela pravda. Z výsledků šetření vyplynulo, že neexistuje primární důvod, na jehož základě by lidé využívali služby knihoven. Jistou převahu má skutečně studium, avšak jen s mírným předstihem před využitím služeb v rámci

volného času, a to ve výši **50 % pro studium a 44 % pro volný čas**. Oproti tomu v rámci **svého zaměstnání** využilo služeb knihoven jen **6 %** respondentů, což může být způsobeno také tím, že řada institucí zřizuje své vlastní knihovny, čímž eliminuje potřebu využívání služeb knihoven veřejných.

Knihovny tedy byly respondenty využívány z 50 % pro účely studia a to se odrazilo také v povaze knihoven, které byly označeny za nejčastěji využívané. Z nabídky různých typů knihoven byly respondenty navštíveny všechny, avšak jejich podíl se značně lišil. Nejnavštěvovanějšími knihovnami byly **knihovny školní a univerzitní, v rozsahu 51 % všech respondentů**, což také koresponduje s výše uvedenými motivy pro využívání služeb knihoven, a následovaly je **knihovny obecní a městské, v rozsahu 40 % všech respondentů**, jejichž využití může sloužit jednak pro volný čas, ale také pro účely studia a zaměstnání. Další tři typy knihoven, a to knihovny krajské, knihovny zřízené Ministerstvem kultury ČR a jiné knihovny, byly využívány jen nepatrnou částí respondentů, což může být důsledkem vlivu prostředí, ve kterém se respondenti pohybují, a také dostupností těchto knihoven. Obecně se tedy dá říci, že nejčastěji využívanými službami jsou služby knihoven dvou typů, a to jednak knihoven školních a univerzitních a knihoven obecních a městských. Tento téměř vyrovnaný poměr však nelze ani zdaleka očekávat v rámci rozsahu návštěvnosti knihoven, která je značně různorodá.

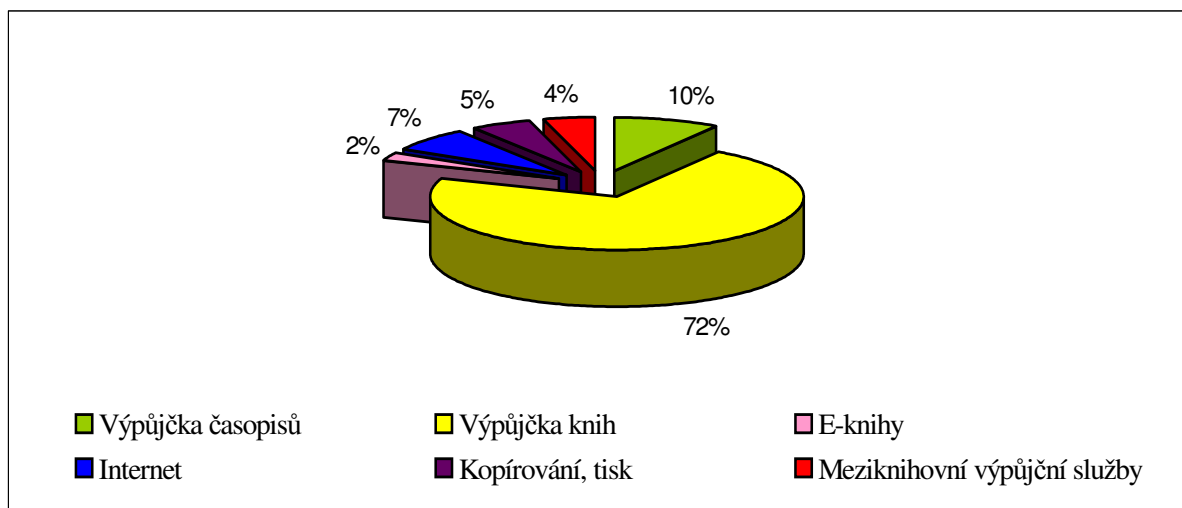
Graf 3.5: Četnost návštěv knihoven respondenty (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování.

Na základě údajů o návštěvnosti knihoven, obsažených v grafu 3.5, nelze poukázat na žádný přímý vztah k věku či vzdělání respondentů, jelikož frekvence návštěv těchto zařízení je značně rozptýlena v různých časových horizontech. Výrazněji zastoupena je skupina respondentů, kteří knihovnu navštěvují jednou za měsíc a respondenti navštěvující knihovnu méně často než jednou za půl roku. Jednou týdně a častěji navštěvuje knihovnu jen minimum osob. Poměrně homogenní skupiny tvoří respondenti, kteří knihovnu navštěvují jednou za 14 dní, jednou za 3 měsíce a jednou za půl roku, přičemž všechny tyto skupiny představují zhruba 15 % z celkového počtu účastníků dotazníkového šetření. S rostoucí nabídkou služeb, které knihovny poskytují, je možné očekávat, že se frekvence návštěvnosti bude zvyšovat. Toto tvrzení má oporu i v údajích o službách, které byly respondenty využívány, jelikož je patrné, že dosud má primární roli výpůjčka knih, avšak i další služby si zde našly své uživatele.

Graf 3.6: Služby knihoven využívané respondenty (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování.

Jelikož knihovny v průběhu let rozšiřovaly své poslání nejen na výpůjčky knih, ale i na další aktivity, lze sledovat jednotlivou míru jejich využívání. Stále nejvíce využívanou službou, nabízenou knihovnami, je výpůjčka knih, která představuje zhruba $\frac{3}{4}$ poptávky respondentů. Významným faktem však je, jak je zřejmé z údajů zachycených v grafu 3.6, že $\frac{1}{4}$ respondenty využívaných služeb představují např. internet či kopírování a tisk, přičemž se dá předpokládat, že s postupem času a stále novými poskytovanými službami dojde k poklesu osob, jenž navštěvují knihovnu primárně za účelem vypůjčení knih. Tento trend je možné odůvodnit například tím, že knihovny se soustřeďují na své uživatele a provádí

šetření jejich spokojenosti, jehož prostřednictvím se uživatelé mohou vyjadřovat ke službám, které knihovna nabízí a vznášet podněty pro zavádění služeb nových, jenž by byly vítány a mohly by přilákat další uživatele.

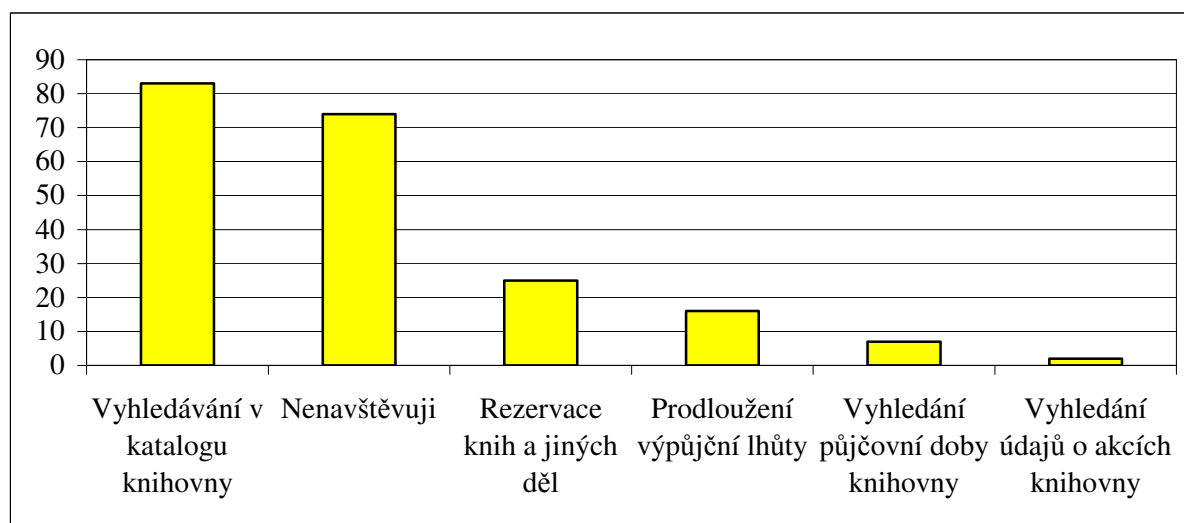
Tab. 3.3: Rozsah účasti respondentů na aktivitách knihoven

Otázka/Odpověď	Ano	Ne	Nevyužívám
Půjčil/a jste si v knihovně e-čtečku	7	200	-
Zúčastnil/a jste se dotazníkového šetření v knihovně	25	182	-
Využil/a jste k navrácení vypůjčených knih a jiných děl bibliobox	41	166	-
Zúčastnil/a jste se akce pořádané knihovnou	47	160	-
Jste spokojen/a s webovými stránkami Vaší knihovny	107	26	74

Zdroj: Vlastní zpracování.

Doposud se jako tzv. vedlejší činnosti knihoven, které nejsou občany příliš vnímány, jeví např. využívání biblioboxu či čteček elektronických knih, což je patrné z údajů obsažených v tab. 3.3, které vypovídají o rozsahu využití uvedených služeb respondenty dotazníkového šetření. Za značný úspěch lze považovat využití webových stránek knihovny (viz graf 3.7), jenž navštívila a je s nimi spokojena více než polovina dotázaných, jelikož tyto stránky přispívají ke zvyšování povědomí o knihovnách, jejich službách a akcích, které pořádají. Akce pořádané knihovnou dosud ve společnosti nespátřují patřičnou odezvu, a proto výsledek dosažený v průzkumu, uvádějící že zhruba ¼ respondentů se takovéto akce zúčastnila, lze považovat za nad očekávání pozitivní. Obdobný počet respondentů využil k navrácení vypůjčených děl bibliobox, jehož přínos bude zřejmě patřičně oceněn až v delším časovém horizontu, jelikož tato zařízení jsou dosud výsadou zejména větších knihoven, především z důvodu značných pořizovacích nákladů, a část populace se s nimi dosud nesetkala, jak vyplynulo v průběhu průzkumu, kdy se řada respondentů s tímto pojmem setkala poprvé. O něco méně respondentů uvedlo, že se stalo účastníky dotazníkového šetření, avšak i v této oblasti lze očekávat nárůst, jelikož knihovny by měly šetření spokojenosti uživatelů provádět v horizontu 5 let, jsou však knihovny realizující toto šetření častěji a naopak také knihovny, které jej provádí méně často. Poměrně mladou je služba spočívající ve výpůjčce e-čteček, kterou dosud využila pouze nepatrná část respondentů.

Graf 3.7: Nejčastější účel využití webových stránek knihovny respondenty (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování.

Popularita internetu a webových stránek stále roste a ne jinak je tomu i v oblasti knihovnictví. Z údajů zobrazených v grafu 3.7 je zřejmé, že značná část uživatelů služeb knihoven dosud webové stránky knihoven nevyužívá, lze však předpokládat, že s postupem času a technologickým vývojem se tento počet bude snižovat. V rámci respondentů, kteří webové stránky využili, bylo motivem pro jejich navštívení vyhledávání knih v katalogu. Dalším důvodem, avšak o poznání méně početným, byla rezervace knih a jiných děl či prodloužení jejich výpůjční lhůty. K vyhledání půjčovny knihovny či údajů o akcích pořádaných knihovnou byly webové stránky využity minimálně.

Poslední dotazníková otázka byla dobrovolná a respondenty nebyla příliš uplatněna, vyplnilo ji pouze 23 lidí, přičemž více než polovina z nich uvedla, že neví, co znamená slovo bibliobox, na základě čehož lze usuzovat, že by oblasti knihovnictví prospěla větší osvěta a dostání se do podvědomí občanů ČR. Ostatní komentáře lze shrnout do jednoho bodu, kterým je nedostatečná rychlost v nákupu nově vyšlých literárních děl knihovnami a jejich nekompletace v případě, že jsou tvořeny více tituly. Není totiž výjimkou, že se v knihovně nachází první a třetí díl trilogie, avšak druhý díl schází. Během osobních rozhovorů s některými respondenty vyplynulo, že s činností knihoven jsou spokojeni a nabídka jejich služeb se jim zdá býti dostatečná.

4 ANALÝZA HOSPODAŘENÍ VYBRANÝCH MĚSTSKÝCH KNIHOVEN

Oblast knihovnictví je předmětem zájmu každého kraje i většiny obcí České republiky a pro účely podrobnějšího výkladu této problematiky byly vybrány městské knihovny sídlící v Moravskoslezském kraji. V tomto kraji se nachází celkem 943 knihoven, přičemž 414 z nich je zřizováno obcemi a městy. Činnost těchto knihoven je koordinována v rámci Koncepce rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Moravskoslezském kraji na léta 2013 – 2016, která navazuje na Koncepti rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Moravskoslezském kraji na léta 2009 – 2012⁷².

Městské knihovny mají svá specifika, na základě kterých byl proveden výběr knihoven, a to tak, aby byla zachována různorodost zvoleného souboru. Z tohoto důvodu se vybrané městské knihovny liší právní formou, rozsahem služeb, zdroji financování, pověřením pro výkon regionálních funkcí, a také rozdílnou velikostí obsluhované populace. Je tedy zajištěna pluralita analyzovaného souboru městských knihoven, což poskytuje řadu možností pro jejich zkoumání. Knihovnami vybranými pro účely této práce jsou:

- Knihovna města Ostravy,
- Městská knihovna Nový Jičín,
- Knihovna města Fulnek,
- Městská knihovna Klimkovice.

Obr. 4.1: Geografická poloha vybraného souboru městských knihoven v Moravskoslezském kraji

Zdroj: Vlastní zpracování.

⁷² Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. *Koncepce rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Moravskoslezském kraji na léta 2013 – 2016.*

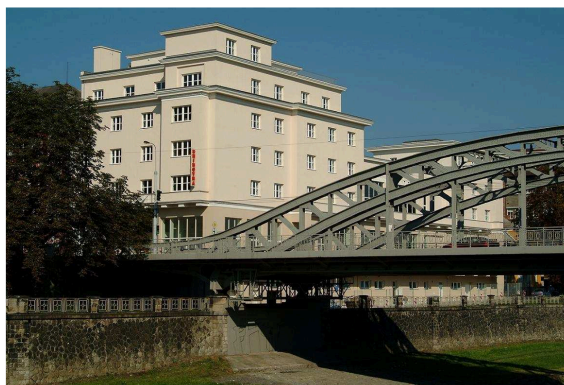
Na území Moravskoslezského kraje, jenž je ilustrováno na obr. 4.1, jsou zvýrazněna města, v nichž se nachází městské knihovny, které budou podrobněji analyzovány, a to za období let 2008 – 2012, a na základě zjištěných poznatků také zhodnoceny. Rovněž budou uvedeny návrhy a doporučení, jenž by mohly vést ke zvýšení úrovně a zlepšení kvality poskytovaných služeb, a to nejen zvolených městských knihoven, ale i v podmínkách celého systému knihoven v České republice.

4.1 Charakteristika vybraných městských knihoven

4.1.1 Knihovna města Ostravy

Knihovna města Ostravy je příspěvkovou organizací statutárního města Ostravy. Byla založena v roce 1921 jako Ústřední městská knihovna. V roce 1969 byla přejmenována na Knihovnu města Ostravy, což je také její současný název. V průběhu své existence byla několikrát přemístěna a v roce 1997 byla situována do upravených prostor na ulici 28. října, ve kterých dodnes sídlí ústřední knihovna, přičemž 26 jejích poboček se nachází v jednotlivých městských obvodech⁷³.

Obr. 4.2: Knihovna města Ostravy

Zdroj: Knihovna města Ostravy. *Historie knihovny města Ostravy*.

V budově ústřední knihovny, která je zachycena na obr. 4.2, sídlí ředitelství, ekonomické a provozně technické oddělení, oddělení PR, útvar IT či údržba, které vykonávají služby i pro ostatní pobočky. Knihovna je **pověřena výkonem regionálních funkcí**, na základě čehož jí náleží dotace od Moravskoslezského kraje za účelem jejich zabezpečení, a to pro 26 svých poboček. V roce 2012 v ní bylo zaměstnáno 133 osob, z toho

⁷³ Knihovna města Ostravy. *Historie knihovny města Ostravy*.

25 s vysokoškolským vzděláním a 94 se středoškolským vzděláním. Působil zde také jeden dobrovolník, který odpracoval 49 hodin za rok.

Knihovna v roce 2012 disponovala celkem 144 počítači pro uživatele, které byly umístěny jak v ústřední knihovně, tak v pobočkách, z toho 84 počítačů bylo s připojením na internet. Pro své uživatele měla knihovna v tomto roce zřízeno také 454 studijních míst a své služby poskytovala 55 hodin týdně.

Rozsah obsluhované populace, pro kterou knihovna vykonává svou činnost, je vymezen v podobě spádových oblastí⁷⁴, což však neznamená, že by se jejím uživatelem nemohla stát i jakákoliv jiná osoba dodržující provozní řád knihovny. Knihovna města Ostravy disponuje rozsáhlým počtem potenciálních uživatelů, což se také odráží v počtu jejich registrovaných uživatelů.

Tab. 4.1: Počet registrovaných uživatelů v Knihovně města Ostravy v letech 2008 – 2012

Uživatelé/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Obsluhovaná populace	305 812	313 936	310 761	308 958	296 507
Registrovaní uživatelé	37 683	41 479	44 845	47 628	48 757
• % z obsluhované populace	12,3	13,2	14,4	15,4	16,4
Registrovaní uživatelé do 15 let	10 672	11 355	12 198	12 859	13 529
• % z registrovaných uživatelů	28,3	27,4	27,2	27	27,8

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů o Knihovně města Ostravy za léta 2008 – 2012.

K procentuálnímu růstu počtu registrovaných uživatelů docházelo v důsledku jejich postupného nárůstu o téměř 10 000 osob, ale také v souvislosti s poklesem počtu obyvatel na vymezeném území, jak uvádí tab. 4.1. Opačný trend byl patrný u uživatelů mladších 15-ti let, jejichž počet procentuálně klesal, avšak v reálném počtu osob i zde docházelo k jejich nárůstu. Největší změna nastala mezi lety 2011 a 2012, kdy došlo k úbytku obsluhované populace o více než 10 000 osob, avšak i přes tento fakt došlo k nárůstu počtu registrovaných uživatelů služeb knihovny. Tento vývoj se odrazil také ve fyzické návštěvnosti knihovny, která dlouhodobě rostla (viz příloha č. 2). V roce 2009 byla přijata nová metodika tvorby statistik návštěvnosti knihoven, na základě které došlo k začlenění virtuální návštěvnosti do celkové návštěvnosti knihoven, přičemž návštěvnost on-line služeb Knihovny města Ostravy má rovněž rostoucí charakter, s výjimkou roku 2011, kdy došlo k jejímu poklesu.

⁷⁴ Na základě Ročního výkazu o Knihovně města Ostravy za rok 2012.

Knihovna města Ostravy svým uživatelům poskytuje rozsáhlou nabídku služeb, ať už se jedná o služby tradiční, mezi které patří např. výpůjčka knih a časopisů, tak o služby spojené s moderními technologiemi, jako je např. kopírování či výpůjčka e-knih, a to za úplaty dle platného ceníku služeb knihovny (viz příloha č. 3). Další aktivitou, která rozšiřuje nabídku služeb knihovny a má vliv na její návštěvnost, je pořádání vzdělávacích a kulturních akcí, přičemž počet kulturních akcí se zvyšuje, kdežto počet akcí vzdělávacích klesá a průměrná účast na akcích se pohybuje okolo 17 osob. Knihovnou jsou nabízeny i služby, jenž s činností knihoven souvisí jen okrajově, jedná se např. o výpůjčku brýlí či deštníků, a tyto služby nejsou nabízeny žádnou jinou z vybraných městských knihoven.

4.1.2 Městská knihovna Nový Jičín

Městská knihovna Nový Jičín je příspěvkovou organizací města Nový Jičín a byla založena v roce 1919. Od 1. ledna 1968 působila Okresní knihovna v Novém Jičíně jako středisková a měla 28 poboček. Počátkem 90. let se začaly jednotlivé pobočky osamostatňovat a v roce 1993 došlo k transformaci okresní na městskou knihovnu, která byla následně spojena s další kulturní institucí zřizovanou městským úřadem a stala se tak jedním z oddělení Městského kulturního střediska v Novém Jičíně, jehož součástí je dodnes. Od roku 2002 je usídlena v historickém objektu Czeiczernově vile, která byla postavena v roce 1910⁷⁵.

Obr. 4.3: Městská knihovna Nový Jičín

Zdroj: Městské kulturní středisko Nový Jičín. *O knihovně*.

V budově knihovny, jejíž podobu ilustruje obr. 4.3, sídlí oddělení pro dospělé a oddělení pro děti a mládež. Součástí knihovny je také hudební oddělení, které je však umístěno

⁷⁵ Městské kulturní středisko Nový Jičín. *O knihovně*.

v budově Staré pošty na Masarykově náměstí⁷⁶. Městská knihovna Nový Jičín je knihovnou **pověřenou výkonem regionálních funkcí**, na základě čehož jí náleží dotace od Moravskoslezského kraje na jejich zabezpečení, a to pro 15 profesionálních knihoven, 38 neprofesionálních knihoven a 28 poboček⁷⁷, přičemž 4 z těchto poboček náleží k Městské knihovně Nový Jičín. V knihovně v roce 2012 pracovalo 12 zaměstnanců, přičemž 4 dosáhli vysokoškolského vzdělání a 5 středoškolského vzdělání knihovnického směru, bylo zde umístěno 21 počítačů pro uživatele s připojením na internet a zřízeno 62 studijních míst. Provozní doba knihovny činila 48 hodin týdně, během kterých byly jejím uživatelům poskytovány příslušné služby⁷⁸.

Tab. 4.2: Počet registrovaných uživatelů v Městské knihovně Nový Jičín v letech 2008 – 2012

Uživatelé/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Obsluhovaná populace	26 340	26 166	24 455	24 441	23 973
Registrovaní uživatelé	3 400	3 362	3 339	3 466	3 339
• % z obsluhované populace	12,9	12,8	13,7	14,2	13,9
Registrovaní uživatelé do 15 let	1 250	955	934	997	952
• % z registrovaných uživatelů	36,8	28,4	28	28,8	28,5

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů o Městské knihovně Nový Jičín za léta 2008 – 2012.

I přes pokles rozsahu obsluhované populace, který dle údajů obsažených v tab. 4.2 nastal od roku 2010, nedocházelo k tomu úměrnému poklesu počtu registrovaných uživatelů, což se dá odůvodnit tak, že migrující lidé nebyli registrovanými uživateli knihovny. Zajímavější je však jev, který nastal mezi lety 2008 a 2009, kdy došlo k poklesu celkového počtu registrovaných uživatelů o 38 osob, ale úbytek uživatelů mladších 15-ti let činil 295 osob, to znamená, že došlo ke změně struktury uživatelů o necelých 10 %, což mohlo být způsobeno dosažením hranice 15-ti let a vyřazením z této zvlášť evidované skupiny registrovaných uživatelů. V dalších letech nedošlo k žádným rapidním změnám v počtu registrovaných čtenářů. Obdobnou situaci však nelze spatřit v případě celkové návštěvnosti knihovny, jejíž vývoj byl dlouhodobě rostoucí (viz příloha č. 2), a to zejména v důsledku trendu dlouhodobého růstu virtuální návštěvnosti, která byla evidovaná až od roku 2009, a z tohoto důvodu je za rok 2008 uváděn pouze počet návštěv fyzických.

⁷⁶ Na základě Ročního výkazu o Městské knihovně Nový Jičín za rok 2012.

⁷⁷ Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. *Adresář knihoven kraje*.

⁷⁸ Na základě Ročního výkazu o Městské knihovně Nový Jičín za rok 2012.

4.1.3 Knihovna města Fulnek

Knihovna města Fulnek je příspěvkovou organizací města Fulnek. Byla založena v roce 1946 jako obecní veřejná knihovna, která se následně, v roce 1960, stala střediskovou knihovnou pro 7 poboček nacházejících se v okolních obcích. Až v roce 1980 však byla knihovna situována do zrenovovaného bývalého měšťanského domu a konečně se jí tak dostalo důstojného prostředí, ve kterém mohla provozovat svou činnost⁷⁹. V průběhu svého fungování se tyto prostory staly nedostačující a v roce 1995 byla knihovna přestěhována do budovy Mateřské školy Fulnek, kde sídlí dodnes, přičemž je plánován její přesun do nových prostor nacházejících se v centru města.

Obr. 4.4: Knihovna města Fulnek

Zdroj: Městské kulturní centrum Fulnek. *Kontaktní informace*.

Knihovna města Fulnek, jenž se nachází v přízemí budovy mateřské školy ilustrované na obr. 4.4, je knihovnou **profesionální** a jí nadřízenou pověřenou knihovnou je Městská knihovna Nový Jičín⁸⁰. Činnost knihovny zajišťují 2 pracovníce s vysokoškolským vzděláním knihovnického směru. V roce 2012 bylo v knihovně pro uživatele umístěno 7 počítačů s připojením na internet a zřízeno celkem 28 studijních míst⁸¹, které mohli jejich uživatelé využívat v průběhu provozní doby knihovny, jenž činila 30 hodin týdně. Součástí knihovny jsou také tři místní knihovny, a to ve Stachovicích, Děrném a Lukavci, jejichž celková provozní doba představovala 14 hodin za týden⁸².

⁷⁹ BARTOŠ, Josef a kol. *Komenského Fulnek: stručné dějiny města slovem a obrazem*. (s. 31).

⁸⁰ Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. *Adresář knihoven kraje*.

⁸¹ Na základě Ročního výkazu o Knihovně města Fulnek za rok 2012.

⁸² Městské kulturní centrum Fulnek. *Místní knihovny*.

Tab. 4.3: Počet registrovaných uživatelů v Knihovně města Fulnek v letech 2008 – 2012

Uživatelé/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Obsluhovaná populace	5 980	5 959	5 948	5 920	5 921
Registrovaní uživatelé	586	560	569	614	646
• % z obsluhované populace	9,8	9,4	9,6	10,4	10,9
Registrovaní uživatelé do 15 let	191	183	177	205	231
• % z registrovaných uživatelů	32,6	32,7	31,1	33,4	35,8

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů o Knihovně města Fulnek za léta 2008 – 2012.

Registrovanými uživateli Knihovny města Fulnek jsou z 1/3 osoby mladší 15-ti let, což může být do jisté míry způsobeno tím, že místní základní školy přivádí své žáky do knihovny v rámci výuky, za účelem návštěv přednášek a jiných akcí, přičemž jim je nabízena možnost stát se registrovanými uživateli služeb knihovny (viz příloha č. 3). Počet těchto uživatelů se do roku 2010 snižoval a v následujících letech rostl, jak je zřejmé z údajů obsažených v tab. 4.3. Obdobný vývoj se týkal i celkového počtu registrovaných uživatelů. Proměnlivý počet uživatelů se však neodrazil v návštěvnosti knihovny, která dlouhodobě rostla (viz příloha č. 2), a to jak ve vztahu k fyzickým, tak i virtuálním návštěvám. Kromě knihovnických a informačních služeb pořádá knihovna také akce a soutěže jak pro dětské, tak i dospělé návštěvníky.

4.1.4 Městská knihovna Klimkovic

Městská knihovna Klimkovic se 1. 7. 1993 stala organizační složkou města Klimkovic a je přímo napojena na rozpočet města, jehož prostřednictvím je realizováno hospodaření a činnost knihovny. Její historii lze sledovat od roku 1895, kdy byla na území města založena Veřejná knihovna města Klimkovic, která byla umístěna na radnici. Obec na její chod přispívala 0,50 Kč na 1 obyvatele, hradila také další náklady a celková obcí vyplacená částka do roku 1932 činila 20 152 Kč. V roce 1938 byla radnice obsazena Němci, kteří vyřadili 2 500 knih, zbytek byl dočasně umístěn v budově české Obecné školy. V roce 1946 se začaly knihy opět půjčovat a hledalo se místo, kam knihovnu situovat, až nakonec byla, po šesti přestěhováních, umístěna v domě na ulici Lidické, kde sídlí dodnes⁸³.

⁸³ Městská knihovna Klimkovic. *Historie knihovny*.

Obr. 4.5: Městská knihovna Klimkovice

Zdroj: Městská knihovna Klimkovice. *Historie knihovny*.

Knihovna se nachází v budově Základní umělecké školy, zachycené na obr. 4.5, a to v jejím spodním patře nalevo od vchodových dveří. Jedná se o knihovnu **profesionální**, která spadá do skupiny knihoven „podřízených“ pověřené Městské knihovně Nový Jičín⁸⁴. V knihovně je od roku 2010 zaměstnaná pouze jedna pracovnice, jejíž vzdělání je vysokoškolské knihovnického směru. V roce 2012 zde působil také jeden dobrovolný pracovník, který odpracoval 30 hodin za rok. V tomto roce se v knihovně nacházely 4 počítače s připojením na internet a bylo zde 14 studijních míst, které byly pro uživatele knihovny (viz tab. 4.4) dostupné 25 hodin týdně, tedy po celou její provozní dobu.

Tab. 4.4: Počet registrovaných uživatelů v Městské knihovně Klimkovice v letech 2008 – 2012

Uživatelé/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Obsluhovaná populace	4 037	4 136	4 157	4 239	4 326
Registrovaní uživatelé	596	546	592	675	697
• % z obsluhované populace	14,8	13,2	14,2	15,9	16,1
Registrovaní uživatelé do 15 let	195	186	213	267	284
• % z registrovaných uživatelů	32,7	34,1	36	39,6	40,7

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů o Městské knihovně Klimkovice za léta 2008 – 2012.

Městská knihovna Klimkovice dosáhla procentuálně nejvyšších hodnot, ať už v rámci celkového počtu registrovaných uživatelů či uživatelů mladších 15-ti let. Příčinou této skutečnosti může být rozsah obsluhované populace, který je zde z vybraných městských knihoven nejmenší, či obliba knihovny jakožto jednoho z druhů kulturního vyžití. Knihovna je v rámci své činnosti do značné míry zaměřena na osoby mladší 15-ti let, což se také odráží v jejich podílu na celkovém počtu registrovaných uživatelů. Počet uživatelů dlouhodobě roste a stejně tak i návštěvnost knihovny (viz příloha č. 2). Fyzická návštěvnost knihovny měla

⁸⁴ Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. *Adresář knihoven kraje*.

v rozmezí let 2008 – 2010 téměř konstantní charakter a v následujících dvou letech následoval její růst, přičemž vývoje virtuální návštěvnosti měl proměnlivější charakter.

4.2 Hospodaření vybraných městských knihoven

Hospodaření městských knihoven se odehrává prostřednictvím jím svěřeného majetku, který je ve vlastnictví jejich zřizovatele. Zřizovatel knihovny je také primárním poskytovatelem finančních prostředků na její činnost. Dalšími zdroji příjmů vybraných městských knihoven byly prostředky získané od kraje či ze státního rozpočtu, avšak jejich podíl na celkových zdrojích se lišil. V případě Městské knihovny Klimkovice představují prostředky poskytnuté zřizovatelem mnohdy jediný zdroj příjmů, včetně výnosů z vlastní činnosti knihovny, obdobné je to i u Knihovny města Fulnek. Odlišná situace je u ostatních vybraných městských knihoven, které jsou knihovnami pověřenými výkonem regionálních funkcí, na jejichž výkon získávají dotaci od Moravskoslezského kraje. Knihovna města Ostravy ve sledovaném období obdržela i prostředky ze zahraničí, a to z fondu EU. Také z tohoto důvodu by porovnání skutečných nákladů a výnosů (viz příloha č. 4) bylo zavádějící, jelikož v souvislosti s velikostí obsluhované populace jsou dosažené hodnoty diametrálně odlišné, a proto je jejich porovnání provedeno prostřednictvím metody Cost-Benefit Analysis.

Tab. 4.5: Souhrn výstupních hodnot metody CBA v kategoriích "Výnosy-Náklady" vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012 (v tis. Kč)

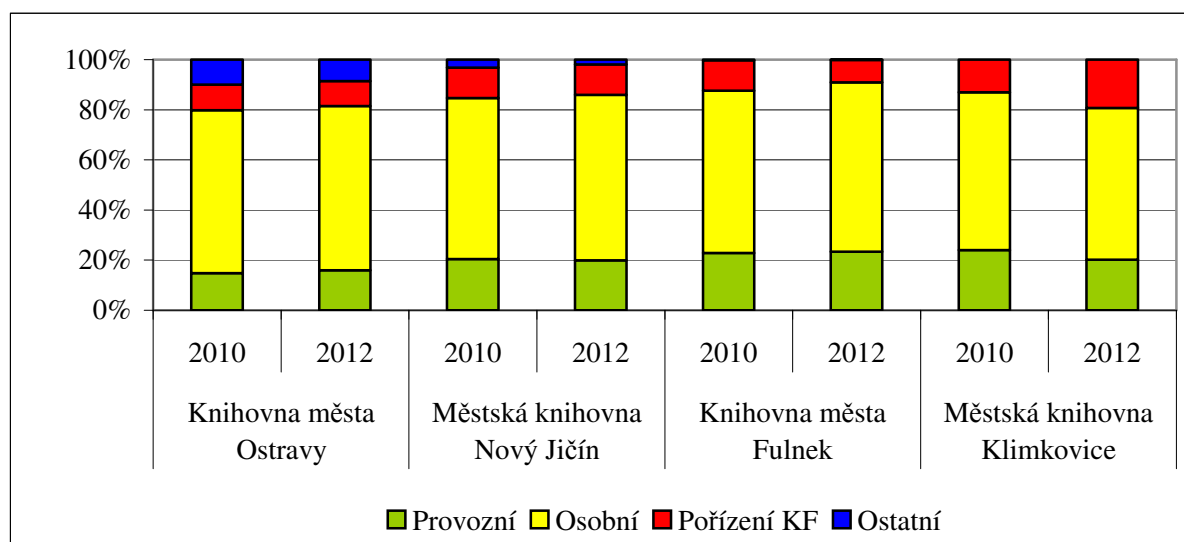
Knihovna/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Knihovna města Ostravy	66,5	7,7	102,6	213,1	92,6
Městská knihovna Nový Jičín	0	147	0	-35,1	-37,1
Knihovna města Fulnek	0	0	19,6	74,6	71,2
Městská knihovna Klimkovice	21,2	63	132	162,5	136,6

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

Analyzované městské knihovny hospodaří se svými prostředky efektivně, s výjimkou Městské knihovny Nový Jičín, která v letech 2011 a 2012 vykazovala záporný výsledek hospodaření, jak je zřejmé z údajů obsažených v tab. 4.5. Dle těchto údajů lze také říci, že návratnost prostředků vložených do činnosti knihoven je ve většině případů vyšší než 1, tedy dochází k jejich zhodnocování. Poměrně překvapujícím je zjištění, že Městská knihovna Klimkovice mnohdy dosahuje lepších výsledků hospodaření než Knihovna města Ostravy. Na základě těchto poznatků lze soudit, že Knihovna města Ostravy, stejně jako Městská knihovna Nový

Jičín, dosahuje takovýchto hospodářských výsledků právě v důsledku širokého spektra nabízených služeb a moderního vybavení jejich prostor. Podrobnější strukturu nákladů zvolených městských knihoven za léta 2010 a 2012 uvádí graf 4.1, přičemž z důvodu nedostatečných podkladů pro tuto analýzu nejsou uvedeny roky předchozí.

Graf 4.1: Struktura nákladů vybraných městských knihoven v letech 2010 a 2012

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2010 a 2012.

Nejvyšší nákladovou položku rozpočtů vybraných městských knihoven představují osobní náklady, které jsou několikanásobně vyšší oproti dalším položkám. Dále lze vypožorovat, že provozní náklady knihoven s menším počtem obsluhované populace jsou vyšší a rovněž se u těchto knihoven nevyskytují ostatní náklady, jako např. odpisy dlouhodobého majetku. Součástí provozních nákladů jsou také náklady na pořízení knihovního fondu, tyto však byly vyčleněny a uvedeny zvlášť, aby bylo zřejmé, jaký představují podíl z celkového objemu nákladů a lze říci, že jejich výše je proměnná a žádná z vybraných městských knihoven ve sledovaných letech nevynaložila v jejich rámci stejnou částku, což může být zapříčiněno měnící se výší cen a také tím, že samotný nákup nových děl je ve značné míře ponechán v kompetencích příslušných pracovníků knihoven, přičemž musí být dodržována stanovená kritéria. Např. konkrétní kritéria pro výběr knih si knihovny stanovují samy, avšak obecně uznávanými principy, v rámci pořizování nových knih, jsou např. tyto:

- sledování nových knih, tzv. „novinek“,
- pokrytí všech kategorií, kterými jsou literatura pro mládež, naučná literatura, naučná literatura pro mládež a beletrie,
- zohlednění struktury obsluhované populace.

Zásadní vliv na nákup knih i jiných děl má objem finančních prostředků, který je pro tuto činnost vyhrazen, většinou v podobě maximální částky. Včetně tohoto faktoru je při pořizování knih obvykle vycházeno nejen z definovaných kritérií, ale zohledňují se i náměty čtenářů na knihy, které by v knihovním fondu uvítali. Knihovní fondy, jakožto základní prostředky pro činnost knihoven, však nejsou tvořeny jen knihami, ale také periodiky, elektronickými dokumenty, hudebninami a jinými nosiči dat, které jsou průběžně doplňovány a obměňovány. Teoretický rozsah cirkulace knihovních fondů vybraných městských knihoven je uveden v tab. 4.6, přičemž bližší popis stavu knihovních fondů a celkových výpůjček je uveden v příloze č. 5.

Tab. 4.6: Obrat knihovních fondů vybraných městských knihoven v letech 2008 - 2012

Knihovna/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Knihovna města Ostravy	2,40	2,57	2,67	2,63	2,54
Městská knihovna Nový Jičín	2,53	2,71	2,60	2,70	2,70
Knihovna města Fulnek	0,96	0,96	0,93	0,87	0,82
Městská knihovna Klimkovice	1,09	1,27	1,20	1,23	1,28

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

Takto nastavený ukazatel vypovídá o „zhodnocování“ knihovního fondu, jelikož lze říci, že čím více výpůjček zaznamená, tím vyšší je jeho přínos pro společnost, jelikož s poznatky v něm obsaženým se seznámí širší okruh uživatelů. V teoretické rovině byly knihovní fondy vybraných městských knihoven ve sledovaných letech „protočeny“ více než jednou, s výjimkou Knihovny města Fulnek, která této hodnoty nedosáhla., tedy že celkový obsah knihovního fondu byl vypůjčen více než jednou, což však z reálného pohledu není možné a hodnot obsažených v tab. 4.6 bylo dosaženo v důsledku vícenásobných výpůjček děl tvořících knihovní fond, přičemž část knihovních fondů nebyla vypůjčena vůbec. Nejvyšších hodnot dosáhly knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí, ve kterých byl počet výpůjček více než dvojnásobný ve vztahu k rozsahu knihovních fondů těchto knihoven.

Knihovní fondy jsou rovněž předmětem meziknihovních výpůjčních služeb, jenž spočívají ve výměně knih a jiných děl mezi knihovnami, které si o ně požádají. Ve sledovaném období se rozsah této služby u pověřených knihoven pohyboval ve stovkách požadavků, u Knihovny města Fulnek se jednalo řádově o desítky a u Městské knihovny Klimkovice pouze o jednotky požadavků, kterým bylo ve většině případů vyhověno. Městské knihovny se v rámci své činnosti zapojují rovněž i do akcí realizovaných na národní úrovni, jejichž prostřednictvím se snaží atraktivnit nabídku svých služeb a přilákat nové návštěvníky a čtenáře.

5 ZHODNOCENÍ HOSPODAŘENÍ VYBRANÝCH MĚSTSKÝCH KNIHOVEN, NÁVRHY A DOPORUČENÍ

5.1 Zhodnocení hospodaření vybraných městských knihoven

Analýza vybraných městských knihoven přinesla řadu poznatků, které byly zohledněny při definování hodnotících kritérií a rovněž poslouží jako podklad pro následné návrhy a doporučení, jak zefektivnit činnost knihoven. Různorodost knihoven má vliv na diametrálně odlišné hodnoty jejich výkonových ukazatelů, což znemožňuje jejich objektivní porovnávání a z tohoto důvodu jsou nezbytné jejich přepočty, které již mají svou vypovídací hodnotu a umožňují porovnání knihoven bez ohledu na velikost jejich rozpočtů a obsluhované populace. Pro účely zhodnocení hospodaření vybraných městských knihoven jsou hodnotící kritéria nastavena tak, aby vypovídala o:

- tržbách připadajících na jednoho registrovaného uživatele knihovny,
- částce na nákup knihovního fondu připadající na jednoho obyvatele z obsluhované populace,
- počtu výpůjček připadajících na jednoho registrovaného uživatele knihovny,
- počtu návštěv internetu v knihovně připadajících na jeden počítač umístěný v knihovně.

Městské knihovny jsou zařízení, která nedisponují finanční soběstačností a prostředky pro zajištění jejich činnosti jsou získávány z různých zdrojů, mezi které patří také tržby z vlastní činnosti, jež jsou ovlivňovány řadou faktorů. Čím více služeb má městská knihovna ve své nabídce, tím vyšších tržeb může dosahovat, což má přímý vztah k počtu návštěvníků knihoven a k cenám, uvedeným v ceníku služeb knihovny, které si knihovna za poskytnuté služby účtuje. Dalo by se předpokládat, že odhad tržeb knihoven lze získat vynásobením počtu registrovaných čtenářů a výší registračního poplatku, což však není pravda, jednak z toho důvodu, že tento poplatek je vymezen pro různé skupiny uživatelů a některé osoby jsou od něj úplně osvobozeny, čímž dochází ke snížení průměrné hodnoty tržeb připadajících na jednoho registrovaného uživatele, a také proto, že knihovny poskytují i jiné placené služby, které mají na celkovou výši tržeb rovněž vliv.

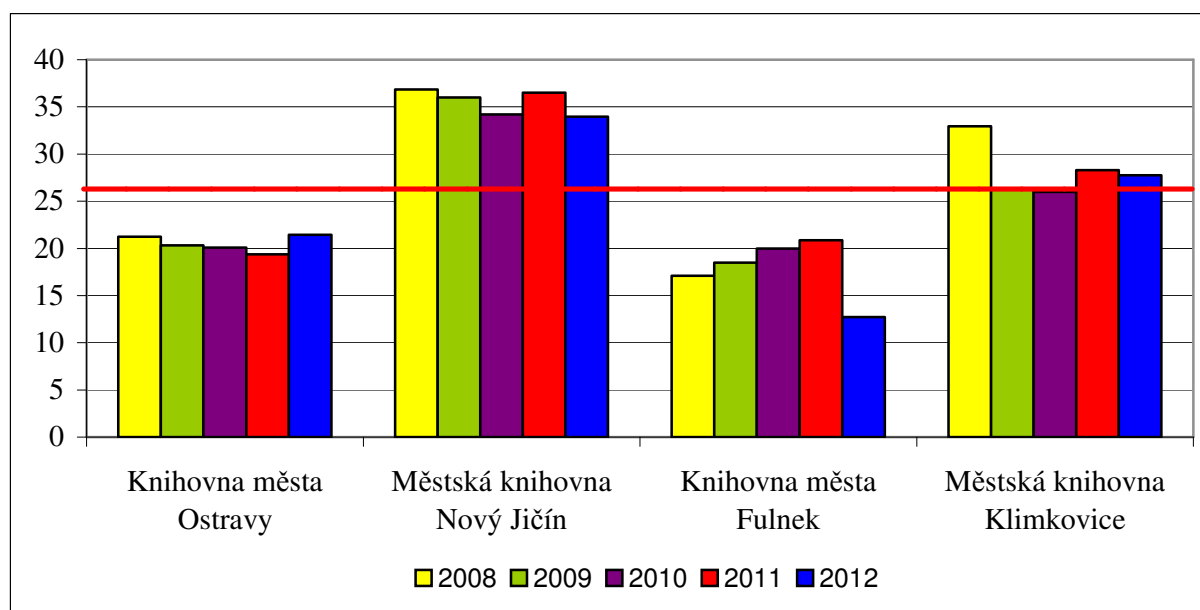
Tab. 5.1: Průměrná výše tržeb připadající na jednoho registrovaného uživatele vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012 (v Kč)

Knihovna/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Knihovna města Ostravy	78,02	78,59	85,12	82,28	79,86
Městská knihovna Nový Jičín	211,14	283,16	164,59	169,28	173,59
Knihovna města Fulnek	63,14	67,95	40,98	57,63	48,07
Městská knihovna Klimkovice	35,50	42,03	40,42	39,92	41,46

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

Výše tržeb připadajících na jednoho registrovaného uživatele má spíše klesající tendenci, což je zřejmé z údajů uvedených v tab. 5.1. Nejvyšších tržeb, přepočtených na jednoho registrovaného uživatele, dosahovala Městská knihovna Nový Jičín, a to více než dvojnásobných vůči ostatním vybraným knihovnám. Poměrně stabilní byl tento vývoj u Městské knihovny Klimkovice, oproti Knihovně města Fulnek, u které v průběhu sledovaného období došlo k jejich snížení téměř o ¼. Faktem však je, že vybrané městské knihovny ve sledovaném období dosáhly takových tržeb, které by nestačily ani na pokrytí nákladů spojených s pořízováním knihovních fondů, které musí být neustále doplňovány a obměňovány, přičemž tato problematika je upravena také na celostátní úrovni, ve „Standardu pro dobrou knihovnu“, a to prostřednictvím kritéria vycházejícího ze vztahu obsluhované populace a knihovního fondu dané knihovny, které je zde implementováno na soubor vybraných městských knihoven.

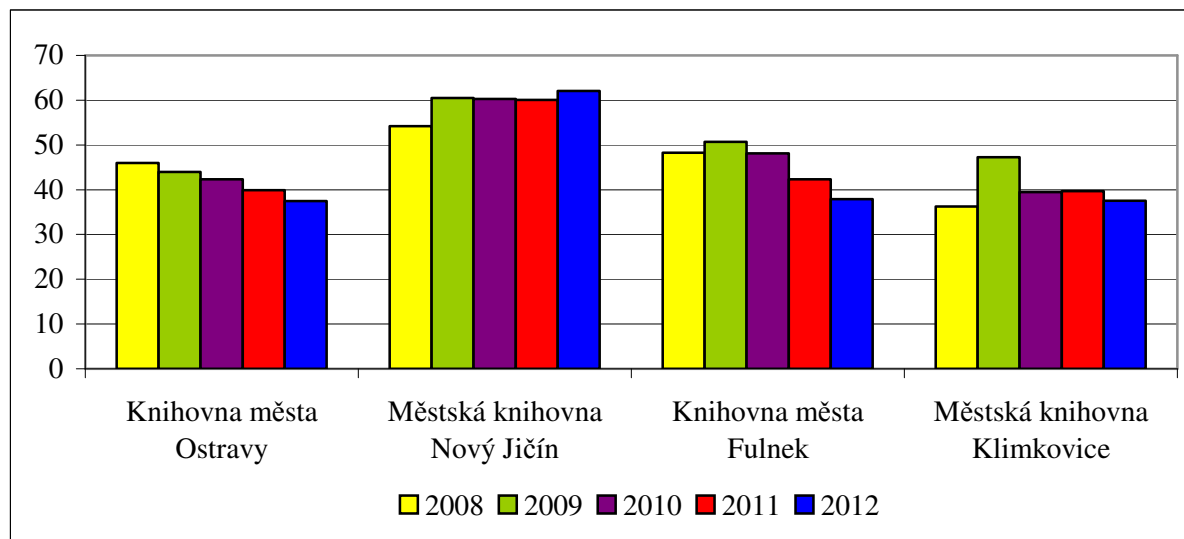
Graf 5.1: Částka na nákup knihovního fondu připadající na jednoho obyvatele obsluhované populace vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012 (v Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

Standard pro dobrou knihovnu, který byl vydán Ministerstvem kultury ČR v roce 2012, definuje hodnotící kritérium pro pořizování knihovního fondu, a to tak, že poměruje částku vynaloženou na nákup knihovního fondu k velikosti obsluhované populace dané knihovny a hodnoty tohoto kritéria by se měly pohybovat v intervalu 30 – 45 Kč na jednoho obyvatele obsluhované populace, přičemž celostátní průměr v roce 2009 činil 26 Kč⁸⁵. Z údajů zobrazených v grafu 5.1 je patrné, že uvedený průměr přesahují Městská knihovna Nový Jičín a Městská knihovna Klimkovice, další dvě knihovny nedosáhly této průměrné hodnoty ve sledovaném období ani jednou. V souvislosti s vynaloženými částkami lze říci, že jejich vývoj byl poměrně konstantní a nebyl prokázán přímý vztah mezi velikostí obsluhované populace a částkou vynaloženou na pořízení knihovního fondu, který knihovny rozšiřují dle svých finančních možností, nikoliv podle norem stanovených v obecných standardech. Přímý vztah lze spatřit spíše mezi celkovým počtem výpůjček a registrovaných uživatelů, kde se dá předpokládat, že s rostoucím počtem uživatelů bude docházet k růstu počtu výpůjček knihovního fondu.

Graf 5.2: Počet výpůjček připadajících na jednoho registrovaného uživatele vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

V rámci tohoto kritéria je zajímavým faktem, že v Městské knihovně Nový Jičín byl počet výpůjček připadajících na jednoho uživatele téměř konstantní, dle údajů ilustrovaných v grafu 5.2 na úrovni 60-ti výpůjček, kdežto u ostatních vybraných městských knihoven měl proměnlivý a klesající charakter. Tento spíše klesající trend v počtu výpůjček připadajících

⁸⁵ Ministerstvo kultury ČR. *Standard pro dobrou knihovnu*.

na jednoho uživatele mohl být zapříčiněn opačným vývojem u on-line služeb, který se projevoval růstem počtu návštěvníků knihoven za účelem využití internetu, jenž je knihovnami zpřístupňován ve stále větší míře, díky zvyšujícímu se počtu instalovaných počítačů.

Tab. 5.2: Počet návštěv internetu v knihovně připadající na jeden počítač ve vybraných městských knihovnách v letech 2008 - 2012

Knihovna/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Knihovna města Ostravy	558	625	705	693	687
Městská knihovna Nový Jičín	13	423	331	298	442
Knihovna města Fulnek	93	134	150	146	222
Městská knihovna Klimkovice	189	194	264	405	356

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

Ve vybraných městských knihovnách dlouhodobě dochází k růstu počtu uživatelů internetu, což se také odráží ve vytíženosti jednotlivých počítačů, kterou charakterizují údaje uvedené v tab. 5.2. Mírná kolísavost v počtu návštěv internetu na jednotce počítače je způsobena zvyšujícím se počtem počítačů, nikoliv poklesem zájmu o tuto službu. Tento fakt však nic nemění na tom, že počítače s připojením na internet jsou v knihovnách využívány v hojné míře a rozsah jejich návštěvnosti dlouhodobě roste.

Na základě provedených analýz zvolených městských knihoven lze říci, že knihovny na různých úrovních mají svá specifika, např. ve zdrojích financování i jiných procesech. Odlišnosti se nachází např. i při vedení dokumentace a v rozsahu veřejně přístupných informací o knihovnách, jelikož řada údajů, které byly u velkých městských knihoven veřejně přístupné, nebyla u menších knihoven mnohdy obsažena ani v jejich vlastní dokumentaci.

5.2 Návrhy a doporučení

Knihovna města Ostravy disponuje širokou nabídkou služeb i moderním vybavením a prospělo by jí větší zaměření se na vlastní propagaci za účelem získání nových uživatelů, kteří přispějí k většímu zhodnocení stávajícího vybavení. Knihovna by rovněž mohla svou činnost rozšířit o služby pojízdné knihovny, např. v patřičně upraveném autobuse, která by zajišťovala přístup ke knihovnickým a informačním službám v definovaných zařízeních, jako jsou např. domovy pro seniory a jiné organizace, i široké veřejnosti. Občané

by si požadované knihy mohli objednávat předem a rovněž by si je mohli vybrat až ze stávajícího obsahu pojízdné knihovny, který by byl průběžně obměňován.

Městská knihovna Nový Jičín se sice zabývá rozšiřováním nabídky svých služeb, ovšem ke zvýšení efektivnosti těchto snah by mohlo přispět větší zaměření se na komunikaci s jejich uživateli. Nedostatečnou odezvu na činnost knihovny lze uvést na příkladu e-čteček, které byly knihovnou pořízeny v roce 2012, avšak dosud o ně nebyl projeven očekávaný zájem. Důvodem tohoto nenaplněného očekávání může být fakt, že na stránkách knihovny v sekci e-knihy je pouze prázdná stránka, uživatelé knihovny tak ani nemají šanci zjistit, že tuto službu mohou využívat, pokud se osobně neinformují v knihovně. Věnování větší pozornosti komunikaci s uživateli by knihovně dozajista prospělo. Rovněž i zřízení a spravování stránek knihovny na sociálních sítích by mohlo vést k usnadnění komunikace mezi knihovnou a uživateli jejích služeb. Za další problémovou oblast Městské knihovny Nový Jičín lze označit neprovádění šetření spokojenosti uživatelů, což by se dalo vykládat jako nezájem o názor uživatelů služeb knihovny, a mělo by to být napraveno.

Knihovna města Fulnek je jedinou knihovnou, ve které počet návštěvníků vzdělávacích a kulturních akcí dlouhodobě klesá, což evokuje myšlenku, zda by knihovna neměla utlumit tuto činnost a ušetřené prostředky věnovat např. do obnovy knihovního fondu, který je značně zastaralý. Modernizace vybavení knihovny by rovněž nebyla na škodu. Knihovna města Fulnek, jako jediná z vybraných knihoven, nemá založen profil na sociálních sítích, přičemž jeho založení by zajisté zlepšilo komunikaci jak mezi uživateli navzájem, tak i v rámci vztahu knihovny s uživateli svých služeb. S ohledem na to, že knihovnu navštěvují ve značné míře děti, by se zde jistě uplatnily tzv. tematické kufříky pro děti, které jsou již v řadě knihoven zavedeny a jejich pořízení není příliš nákladné.

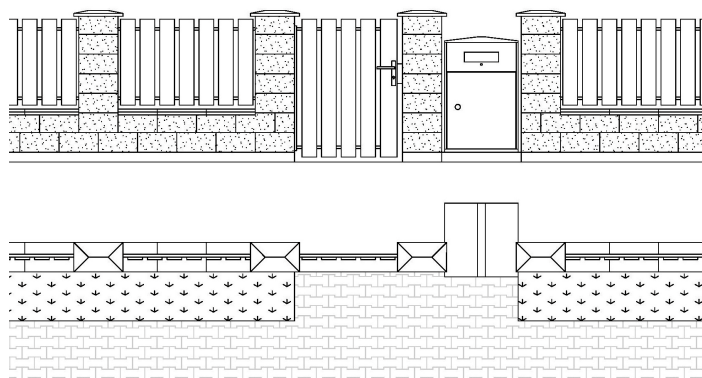
Městská knihovna Klimkovice disponuje poměrně zastaralým knihovním fondem, kterému by prospěla obměna a modernizace. Přínosem, pro činnost knihovny, by byl přesun do větších prostor, který by umožnil přehlednější uspořádání knihovního fondu, dosud nahuštěného na relativně malé ploše, a také rozvíjení potenciálu knihovny, jejíž činnost je ve značném rozsahu soustředěna na děti, pro které pořádá řadu akcí a soutěží. Rovněž neprovádění šetření spokojenosti uživatelů se službami knihovny by mělo být napraveno.

Následující návrhy a doporučení byly vytvořeny na základě poznatků získaných při osobních pohovorech s pracovníky vybraných městských knihoven a v rámci studia problematiky knihovnictví. Návrhy a doporučení jsou směřována ke zefektivnění činnosti vybraných městských knihoven, ale také celého systému knihoven v České republice.

5.2.1 Bibliobox pro Městskou knihovnu Nový Jičín

Městská knihovna Nový Jičín doposud nedisponuje biblioboxem, a to překvapivě nikoliv z důvodu nedostatku finančních prostředků. Vedoucí knihovny uvedla, že o zřízení biblioboxu uvažovali a nepochybují o jeho využívání, ale nemožnost této realizace spočívá ve dvou problémech. První z nich je, že areál knihovny má určitou provozní dobu, mimo jejíž rámec je zamykán, pokud by byl bibliobox umístěn v areálu knihovny, tak by k němu čtenáři stejně neměli přístup. Nabízí se tak řešení situovat bibliobox mimo areál knihovny, např. do centra města, avšak zmíněná vedoucí uvedla, že by neměli personál, který by výběr biblioboxu zajišťoval. Reálné řešení nastíněné situace lze spatřit v umístění biblioboxu v areálu Městské knihovny Nový Jičín, a to takovým způsobem, aby byla umožněna nepřetržitá přístupnost k tomuto zařízení 24 hodin denně.

Obr. 5.1: Návrh umístění biblioboxu v areálu Městské knihovny Nový Jičín

Zdroj: Vlastní zpracování v programu ArchiCAD.

Instalace biblioboxu, ztvárněná na obr. 5.1, který zobrazuje čelní pohled a půdorys navrhované stavební úpravy, se jeví jako realizovatelná v rámci obou problémů uvedených vedoucí knihovny. Umístění je v areálu knihovny, zároveň s přístupem 24 hodin denně a případné dodatečné náklady na jeho údržbu a výběr knih či jiných děl by byly minimální. Hodnota této přestavby neboli instalace biblioboxu, včetně úpravy stávajícího oplocení, by představovala náklad přibližně ve výši 150 000 Kč bez DPH, přičemž hodnota samotného

biblioboxu činí 120 000 Kč, zbývajících částka ve výši necelých 30 000 Kč je určena na stavební úpravy oplocení, instalaci biblioboxu a materiál. Položkový rozpočet celé této stavební úpravy, včetně instalace biblioboxu, je obsažen v příloze č. 6. Úhradu nákladů, vynaložených na umístění biblioboxu, by bylo možné provést např. prostřednictvím dotace získané od města či Moravskoslezského kraje, který knihovnu spolufinancuje v rámci jejího výkonu regionálních funkcí, nebo prostřednictvím jiných dotačních programů, např. VISK.

Bibliobox by rozšířil nabídku služeb knihovny, což by mohlo vést ke zvýšení její prestiže, prioritně by však znamenal přínos pro uživatele, kterým by se rozšířila možnost, jak vrátit knihy a jiná díla bez ohledu na provozní dobu knihovny, např. cestou do práce, školy nebo v rámci jiných aktivit. Uživateli knihovny jsou i lidé z širokého okolí, kterým by bibliobox umožnil vrátit knihy např. během víkendového výletu, aniž by museli jet do Nového Jičína během týdne výhradně kvůli navrácení knih. Služby knihovny využívají také chalupáři a rekreanti z okolí, pro které by bibliobox mohl být rovněž přínosem.

5.2.2 Další návrhy a doporučení

Knihovní fondy knihoven jsou pravidelně obměňovány a v rámci těchto aktivit jsou vyřazovány knihy, které následně putují do skladů či rovnou do sběrů papírů. Mnohdy je tento postup oprávněný, jelikož knihovní fondy některých českých knihoven jsou poměrně zastaralé, avšak jsou i případy, kdy by se knihy daly ještě využít a mohly by i nadále sloužit svému účelu. V současnosti se tak děje prostřednictvím odprodeje knih čtenářům, avšak bylo by dobré zvážit, zda by nebylo efektivnější takto **vyřazené knihy nabídnout jiným knihovnám, ať už zdarma, či za symbolickou cenu**, čímž by se prodloužila doba využití a jejich přínos by se tak dále úročil.

V současnosti jsou **meziknihovní výpůjční služby** poskytovány na základě stanovených poplatků, které slouží mj. k úhradě nákladů na dopravu požadovaného díla, což může mít limitující charakter. Poskytování této služby **zdarma** by bylo možné považovat za podporu vzdělanosti a stírání rozdílů ve vztahu k příjmům čtenářů, jelikož ne každý má finanční prostředky na to, aby mohl uhradit stanovený poplatek, např. v Městské knihovně Nový Jičín si za tuto službu účtují 120 Kč. Rizikem by bylo nadměrné zneužívání této služby a růst nákladů s ní spojených. Tomuto zneužívání by se dalo zabránit definováním oblastí literatury, pro které by tato služba byla zdarma, a také stanovením maximálního počtu požadavků

na jednoho uživatele, např. dvakrát v roce by mu tato služba mohla být poskytnuta zdarma, bez poplatku. Samozřejmě by se to týkalo pouze registrovaných uživatelů, kteří řádně uhradili registrační poplatek.

Snadnější vyhledávání v rámci knihovních fondů by umožnilo vytvoření **programu pro vyhledávání titulů ve vztahu k lokalitě**, jehož prostřednictvím by bylo možné nalézt požadovanou publikaci v jakékoliv knihovně, a to dle kritéria, kterého by bylo uživatelem zadáno, např. dle názvu města, v jehož knihovnách by bylo dílo hledáno. Toto by však byla spíše doprovodná funkce. Klíčovou funkcí tohoto programu by bylo zobrazení hledaného díla v nejbližší knihovně ve vztahu k poloze uživatele, kterou zadá skrze název obce. Výstupem by byl výčet knihoven, ve kterých se hledané dílo nachází, a to v pořadí dle vzdálenosti knihovny od místa působení uživatele. Tento program by byl zveřejněn na stránkách každé knihovny vedle jejich vlastních stávajících katalogů.

Městskými knihovnami je každoročně pořádána řada kulturních a vzdělávacích akcí, jejichž návštěvnost je poměrně stabilní, avšak dá se předpokládat, že k jejímu růstu by přispěla větší reklama a propagace, která se stala běžnou praxí u řady kulturních akcí, jako jsou koncerty, výstavy a jiná představení, přičemž jako prostředek jejich propagace slouží např. místní sdělovací prostředky. Je nasnadě položit si otázku, z jakého důvodu by se stejné pozornosti nemohlo dostát také akcím pořádaným knihovnami. Tuto funkci by mohl zastávat **portál veřejných knihoven** nacházejících se na taxativně vymezeném území, např. na území okresu či kraje, v jehož prostředí by byly shromažďovány údaje **o knihovnách a akcích, jež jednotlivé knihovny připravují**. Obdobnou roli by mohly zastávat také letáky a plakáty zvoucí na příslušnou akci, které ve stávajících podmínkách nejsou knihovnami příliš využívány.

Řada uživatelů služeb knihoven by jistě uvítala možnost komunikovat s knihovnou prostřednictvím **mobilní aplikace**, která by umožnila přístup k on-line službám knihovny v uživatelsky přijatelnějším prostředí, přizpůsobeném možnostem mobilních telefonů a jiných zařízení.

6 ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá systémem knihoven v České republice, zejména jeho modernizačními trendy, které v posledních letech spočívají v zavádění nových služeb a informačních technologií do činností knihoven. V neposlední řadě je pozornost věnována vybraným městským knihovnám, především jejich hospodaření. Součástí této práce jsou také výsledky průzkumu, který byl proveden za účelem prezentace současné struktury poptávky po službách poskytovaných knihovnami.

Cílem této práce bylo posoudit vliv rozšiřující se nabídky služeb a informačních technologií na činnost veřejných knihoven v České republice, a také analyzovat a zhodnotit hospodaření Knihovny města Ostravy, Městské knihovny Nový Jičín, Knihovny města Fulnek a Městské knihovny Klimkovice v letech 2008 – 2012.

V rámci posuzování vlivu rozšiřující se nabídky služeb a informačních technologií na činnost knihoven bylo zjištěno, že stejně jako nové služby, tak i informační technologie přispěly k růstu počtu návštěvníků knihoven, čímž byla **potvrzena hypotéza**, jejíž řešení bylo zčásti předmětem této práce, jelikož bylo prokázáno, že v důsledku zavedení on-line služeb došlo k nárůstu počtu návštěvníků knihoven, jak na úrovni národní, tak i v podmínkách vybraných městských knihoven.

Na území České republiky vznikala zejména v 18. – 19. století hustá síť veřejných knihoven a bylo tak dosaženo rozsáhlého pokrytí území knihovnickými zařízeními, které u nás existuje dodnes, i když v posledních letech je patrný trend poklesu počtu knihoven v České republice, což lze přičítat mj. i rostoucím nárokům na provoz, vybavení a správu knihoven. I přesto však Česká republika disponuje nejhustší sítí knihoven v rámci členských států Evropské unie, jelikož při přepočtu na obyvatele připadne na 10 000 obyvatel České republiky 5,1 knihoven, kdežto průměr Evropské unie činí 1,3 knihoven na 10 000 obyvatel.

V České republice je systém knihoven, dle definice zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, ve znění pozdějších předpisů, složen ze 4 typů knihoven, a to knihoven specializovaných, základních, krajských, jejichž součástí jsou od roku 2001 původní státní vědecké knihovny, a 3 knihoven

zřizovaných Ministerstvem kultury ČR. Zřizovateli knihoven mohou být příslušné orgány krajů a obcí, Ministerstvo kultury ČR i jiné subjekty. Zřizovatelé mají vliv na financování knihoven, které je v České republice vícezdrojové. Hlavními zdroji finančních prostředků jsou příspěvky od zřizovatele a tržby z vlastní činnosti, v případě knihoven pověřených výkonem regionálních funkcí se na jejich financování podílí kraj a rovněž i na národní úrovni existují dotační programy za účelem podpory knihoven.

Zásadním zlomem ve vývoji knihovnictví na území České republiky během posledních desetiletí byla automatizace knihovnických procesů, která znamenala plošné zavedení internetu do knihoven a umožnila zpřístupnění řady vzácných literárních děl a jiných dokumentů prostřednictvím jejich digitalizace, aniž by došlo k jejich poškození či zničení, přičemž se v řadě případů jedná o díla, která by jinak široké veřejnosti nebyla nikdy zpřístupněna. Tato automatizace tedy poskytla řadu nových možností, přičemž nejvýznamnější z nich je umožnění digitalizačních procesů, kterým je v současnosti věnována značná pozornost, avšak v České republice se digitalizace nachází teprve v počátcích a své digitální podoby se doposud dostalo jen zlomku děl, jejichž počet se bude postupem času zvyšovat.

S rozvojem moderních technologií jsou kladeny stále větší nároky také na knihovny a jejich pracovníky, kteří se musí neustále vzdělávat a snažit se reflektovat trendy ve společnosti, v rámci čehož byl v roce 2005 Ministerstvem kultury ČR spuštěn projekt „Benchmarking knihoven“, který má pomoci knihovnám dosahovat lepších výsledků prostřednictvím učení se od druhých. Poměrně novým prvkem jsou také elektronické knihy, jejichž zprostředkování se pozvolna začleňuje i do nabídky městských knihoven v České republice.

Knihovny jsou nuceny rozšiřovat nabídku svých služeb zejména z toho důvodu, aby si udržely stávající uživatele a přilákali uživatele nové. V současnosti knihovny poskytují i takové služby, které by se v minulosti s jejich činností nedaly spojovat, jedná se např. o realizaci počítačových instruktáží, pořádání divadelních představení či přednášek na témata, která by dříve nesměla být veřejně diskutována.

Praktická část této práce se zabývá analyzováním a zhodnocením hospodaření vybraných městských knihoven, kterými jsou dvě knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí, a to Knihovna města Ostravy a Městská knihovna Nový Jičín, a dvě knihovny profesionální

v podobě Knihovny města Fulnek a Městské knihovny Klimkovice. Mezi těmito knihovnami lze pozorovat značné rozdíly, a to jak ve vybavenosti, tak i v rozsahu služeb, které nabízí. Knihovny pověřené jsou vybavené moderně a svým uživatelům poskytují širší nabídku služeb, např. výpůjčku čteček e-knih, oproti knihovnám profesionálním, jejichž činnost je dosud zaměřená zejména na nabídku služeb tradičních, jako je výpůjčka knih a časopisů. Významnou roli v úloze knihoven, a to bez ohledu na jejich typ, sehrává internet, který se u uživatelů vybraných městských knihoven těší stále větší oblibě a je využíván v rostoucí míře.

V souvislosti s rozdílností vybraných městských knihoven jsou uvedeny tomu úměrné návrhy a doporučení, jenž se týkají zejména propagace a nových služeb, které by veřejnými knihovnami mohly být nabízeny. Jedná se např. o meziknihovní výpůjční služby zdarma, mobilní aplikace či portál veřejných knihoven. S postupným společenským a technologickým vývojem je totiž nezbytné uplatňovat inovace, ať už služeb či vybavení, které knihovnám umožňují reflektovat trendy a motivovat občany k využívání jejich služeb. Jelikož knihovny mají své místo ve společnosti již po celá staletí, lze přepokládat, že inovační přístupy a jednání jim napomůže k tomu, aby se jejich význam pro společnost nadále zvyšoval.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

a) Knihy

1. BARTOŠ, Josef a kol. *Komenského Fulnek: stručné dějiny města slovem a obrazem*. Praha: ČTK-Pressfoto, 47 s. ISBN 80-7046-085-7.
2. CEJPEK, Jiří a kol. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. 2. doplněné vyd. Praha: Karolinum, 2002. 247 s. ISBN 80-246-0323-3.
3. CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: Úvod do informační vědy*. 2. přepracované vyd. Praha: Karolinum, 2005. 233 s. ISBN 80-246-1037-X.
4. KÁŇA, Pavel. *Základy veřejné správy*. 3. přepracované vyd. Ostrava: Montanex, 2010. 352 s. ISBN 978-80-7225-319-7.
5. KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA*. 2. přepracované vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 2012. 203 s. ISBN 978-80-7050-612-7.
6. LINDNEROVÁ, Vladimíra a kol. *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2012. III. díl: Knihovny a vydavatelská činnost*. Praha: NIPOS, 2013. 69 s. ISBN 978-80-7068-274-6.
7. MINISTERSTVO KULTURY ČR. *Standard pro dobrou knihovnu*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2012. 11 s. ISBN 978-80-7050-616-5.
8. PEKOVÁ, J., J. PILNÝ a M. JETMAR. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. přepracované vyd. Praha: ASPI, 2008. 712 s. ISBN 978-80-7357-351-5.
9. PEKOVÁ, J., J. PILNÝ a M. JETMAR. *Veřejný sektor – řízení a financování*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 488 s. ISBN 978-80-7357-936-4.
10. PISTORIUS, Vladimír a kol. *Zpráva o českém knižním trhu 2012/2013*. Praha: Svaz českých knihkupců a nakladatelů, 2013. 35 s. ISBN 978-80-902495-8-5.
11. SAK, Petr a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputerizovaném světě*. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0.
12. VYMĚTAL, Jan. *Informační zdroje v odborné literatuře*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 436 s. ISBN 978-80-7357-520-5.

b) Články v odborném časopise

1. HOLOUBKOVÁ, Monika. Miniknihovny do ulic! *Inflow: magazín nejen pro knihovníky* [online]. Inflow [3. 11. 2013]. [cit. 2013-12-1]. ISSN 1802-9736. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/comment/12307>
2. RYLICH, Jan. Myšlenka, jejíž čas právě nastal: Budoucnost elektronických knih. *Ikaros: Elektronický časopis o informační společnosti* [online]. 2013, roč. 17, č. 6 [cit. 2014-3-5]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/myslenka-jejiz-cas-prave-nastal-budoucnost-elektronickych-knih>
3. RYLICH, Jan. Seminář o e-knihách – současný stav a možné směry vývoje. *Ikaros: Elektronický časopis o informační společnosti* [online]. 2012, roč. 16, č. 1 [cit. 2014-3-5]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/seminar-o-e-knihach>

c) Elektronické zdroje

1. Airport Library. *About Airport Library* [online]. [cit. 2014-3-19]. Dostupné z: <http://www.airportlibrary.nl/en/about-airport-library.html>
2. Airport Library. *Location* [online]. [cit. 2014-3-19]. Dostupné z: <http://www.airportlibrary.nl/en/location.html>
3. Airport Library. *Organisation* [online]. [cit. 2014-3-19]. Dostupné z: <http://www.airportlibrary.nl/en/organisation.html>
4. Airport Library. *Pictures* [online]. [cit. 2014-3-19]. Dostupné z: <http://www.airportlibrary.nl/en/pictures.html>
5. České stavební standardy – portál společnosti RTS o stavebních standardech. *Cenové ukazatele ve stavebnictví pro rok 2013* [online]. [cit. 2014-3-31]. Dostupné z: http://www.stavebnistandardy.cz/doc/ceny/thu_2013.html
6. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Kultura v regionálním pohledu* [online]. ČSÚ [30. 6. 2011]. [cit. 2014-3-4]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/25003AC479/\\$File/a-331711a.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/25003AC479/$File/a-331711a.pdf)
7. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Kulturní zařízení v ČR 2012* [online]. ČSÚ [3. 9. 2013]. [cit. 2014-3-4]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/3302-13>

8. EUROSTAT. *Individuals – Internet use* [online]. EUROSTAT [18. 12. 2013]. [cit. 2014-3-4]. Dostupné z:
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
9. INTERNATIONAL FEDERATION OF ARTS COUNCILS AND CULTURE AGENCIES. *Cross-European survey to measure users' perceptions of the benefits of ICT in public libraries* [online]. [cit. 2014-2-12]. Dostupné z:
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/kansainvaelineen_ja_eu-yhteistyoe/Liitteet/Final_Report_-_Cross-European_Library_Impact.pdf
10. Knihovna města Olomouce. *Zřizovací listina Knihovny města Olomouce* [online]. KMOL [22. 6. 2011]. [cit. 2014-2-11]. Dostupné z: http://www.kmol.cz/data/xinha-file/Zrizovaci_listina_KMOL.pdf
11. Knihovna města Ostravy. *Historie Knihovny města Ostravy* [online]. [cit. 2013-12-9]. Dostupné z: <http://cms.kmo.cz/www/cl-900/19-historie/>
12. Knihovna města Ostravy. *Ceník služeb a poplatky Knihovny města Ostravy* [online]. KMO [1. 3. 2014]. [cit. 2014-3-31]. Dostupné z: <http://cms.kmo.cz/www/cl-900/12-cenik-sluzeb/>
13. Knihovna města Plzeň. *Fotogalerie* [online]. [cit. 2014-3-19]. Dostupné z: <http://www.knihovna.plzen.eu/fotky.php#bibliobus>
14. Knihovnický institut NK ČR. *Adresář škol zajišťujících studium oboru „knihovnictví“* [online]. KI NK ČR [10. 7. 2013]. [cit. 2014-2-10]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=06_adr/adresar_knihovnickych_skol_a_skol_pribuznych_oboru.htm#vyssi
15. Knihovnický institut NK ČR. *Benchmarking knihoven – jak porovnávat výkony knihoven* [online]. [cit. 2014-3-1]. Dostupné z: http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2013/marec/03.pdf
16. Knihovnický institut NK ČR. *IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions* [online]. [cit. 2014-1-29]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=08_Spo/ifla.htm
17. Knihovnický institut NK ČR. *Literární soutěže a ceny* [online]. [cit. 2014-1-29]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=02_Odb/litSouteze.htm
18. Knihovnický institut NK ČR. *Mezinárodní doporučení* [online]. [cit. 2014-2-7]. Dostupné z:
http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=04_mezinarodni_doporuceni.htm

19. Knihovnický institut NK ČR. *Názory uživatelů a veřejnosti na přínosy informačních a komunikačních technologií ve veřejných knihovnách v ČR a EU: tisková zpráva* [online]. [cit. 2014-2-11]. Dostupné z:
http://knihovnam.nkp.cz/docs/pruzkumy_gates/Tisk_Zprava_GATES2013.doc
20. Knihovnický institut NK ČR. *Názory uživatelů na přínosy informačních a komunikačních technologií ve veřejných knihovnách v České republice* [online]. [cit. 2014-2-12]. Dostupné z: http://knihovnam.nkp.cz/docs/Cross-European-Libraries-Survey-CZE_cor.pdf
21. Knihovnický institut NK ČR. *Přehled vybraných ukazatelů některých sítí knihoven v ČR od roku 1993* [online]. [cit. 2014-2-10]. Dostupné z:
http://knihovnam.nkp.cz/sekceno.php3?page=05_St/Statistika2.htm
22. Little Free Library. *Gallery of Little Free Libraries* [online]. [cit. 2014-03-26]. Dostupné z: <http://littlefreelibrary.org/gallery-of-little-free-libraries/>
23. Město Semily: Oficiální stránky města Semily. *Koncepce rozvoje a řízení Městské knihovny Semily 2013 – 2016* [online]. [cit. 2014-2-7]. Dostupné z:
<http://www.semily.cz/customers/semily/storage/dokumenty/13584922471.pdf>
24. Městská knihovna Klimkovice. *Ceník služeb* [online]. [cit. 2014-3-31]. Dostupné z:
<http://klimkovice.knihovna.cz/sluzby/cenik/>
25. Městská knihovna Klimkovice. *Historie knihovny* [online]. [cit. 2013-12-11]. Dostupné z: <http://klimkovice.knihovna.cz/historie-knihovny/>
26. Městské kulturní centrum Fulnek. *Ceník služeb* [online]. MKCF [10. 4. 2013]. [cit. 2014-3-31]. Dostupné z: <http://knihovna.mkcf.cz/?page=49>
27. Městské kulturní centrum Fulnek. *Kontaktní informace* [online]. [cit. 2013-12-11]. Dostupné z: <http://knihovna.mkcf.cz/>
28. Městské kulturní centrum Fulnek. *Místní knihovny* [online]. [cit. 2013-12-11]. Dostupné z: <http://knihovna.mkcf.cz/?page=34>
29. Městské kulturní středisko Nový Jičín. *Ceník a poplatky* [online]. MKSNJ [1. 3. 2013]. [cit. 2014-3-31]. Dostupné z: <http://www.knihovnanj.cz/cenik-a-poplatky.html>
30. Městské kulturní středisko Nový Jičín. *O knihovně* [online]. [cit. 2013-12-11]. Dostupné z: <http://www.knihovnanj.cz/o-mestskeknihovne.html>
31. MINISTERSTVO KULTURY ČR. *Granty a dotace* [online]. [cit. 2014-2-27]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/granty-a-dotace/>

32. MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Projekt internetizace knihoven se neruší. Musí však dojít k jeho přehodnocení* [online]. [cit. 2014-3-4]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/projekt-internetizace-knihoven-se-nerusi-musi-vsak-dojit-k-jeho-prehodnoceni.aspx>
33. Moravská zemská knihovna v Brně. *Zřizovací listina Moravské zemské knihovny v Brně* [online]. MZK [30. 11. 2011]. [cit. 2014-2-10]. Dostupné z: http://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/souboryMZK/pdf/zrizovaci_listina_mzk.pdf
34. Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. *Adresář knihoven kraje* [online]. [cit. 2014-3-31]. Dostupné z: http://www.svkos.cz/sluzby-pro-knihovny/adresar-knihoven-kraje/?id_knihovny_poverena=370&id_typy_knihovna=&adresa_obec=&filtruj=Filtru j
35. Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. *Koncepce rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Moravskoslezském kraji na léta 2013 – 2016* [online]. [cit. 2014-2-7]. Dostupné z: <http://www.svkos.cz/data/soubory/koncepce-2013-2016-def.pdf>
36. Moravskoslezský kraj. *Regionální funkce knihoven* [online]. [cit. 2013-12-2]. Dostupné z: http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/kul_knihovny.html
37. Most: oficiální web města. *Pojízdný úřad* [online]. Most [6. 1. 2012]. [cit. 2014-1-27]. Dostupné z: <http://www.mesto-most.cz/pojizdny-urad/d-3275/p1=1208>
38. NÁRODNÍ INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ STŘEDISKO PRO KULTURU. *Ekonomika v kultuře* [online]. [cit. 2014-1-27]. Dostupné z: <http://www.nipos-mk.cz/?cat=424>
39. NÁRODNÍ INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ STŘEDISKO PRO KULTURU. *O NIPOSu* [online]. [cit. 2014-1-29]. Dostupné z: http://www.nipos-mk.cz/?page_id=1921
40. NÁRODNÍ INFORMAČNÍ A PORADENSKÉ STŘEDISKO PRO KULTURU. *Výsledky účtu kultury ČR za rok 2011* [online]. [cit. 2014-1-27]. Dostupné z: http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2010/01/Vysledky_uctu_kultury_CR_za_rok%202011.pdf
41. Portál Národní digitální knihovna. *Podrobnější popis projektu NDK a jeho kontextu* [online]. [cit. 2014-3-4]. Dostupné z: <http://www.ndk.cz/narodni-dk/podrobnejsi-popis-projektu>

42. Portál Národní digitální knihovna. *Základy Národní digitální knihovny* [online]. [cit. 2014-3-4]. Dostupné z: <http://www.ndk.cz/narodni-dk/zaklady-narodni-digitalni-knihovny-1>
43. Portál o českých knihovnách. *Systém knihoven v ČR* [online]. [cit. 2013-12-1]. Dostupné z: <http://archiv.knihovny.cz/co-to-je-knihovna/system-knihoven-v-cr>
44. Sdružení knihoven ČR. *Stanovy Sdružení knihoven ČR* [online]. [cit. 2014-1-29]. Dostupné z: <http://www.sdruk.cz/sdruk/o-organizaci/clanek/stanovy-sdruzeni-knihoven-cr/>
45. Sdružení knihoven ČR. *Založení Sdružení knihoven ČR* [online]. [cit. 2014-1-29]. Dostupné z: <http://www.sdruk.cz/sdruk/o-organizaci/clanek/zalozeni-sdruzeni-knihoven-cr/>
46. Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem. *Zřizovací listina Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem* [online]. SVKUL [13. 6. 2012]. [cit. 2014-2-11]. Dostupné z: <http://www.svkul.cz/wp-content/uploads/2013/01/Zrizlistina.pdf>
47. Středočeská vědecká knihovna v Kladně. *Projekt internetizace knihoven (PIK)* [online]. [cit. 2014-3-4]. Dostupné z: <http://www.svkkl.cz/cs/pro-knihovny/programy-podpory/projekt-internetizace/>
48. Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky. *Historie a poslání SKIP* [online]. [cit. 2014-1-29]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/co-je-skip>
49. Tallinn Airport. *From Passenger to Passenger Library at Tallinn Airport* [online]. [cit. 2014-3-19]. Dostupné z: <http://www.tallinn-airport.ee/eng/services/library>
50. Veřejné informační služby knihoven. *Cíle programu* [online]. VISK [17. 9. 2012]. [cit. 2014-3-5]. Dostupné z: <http://visk.nkp.cz/VISKcile.htm>
51. WikiKnihovna.cz. *Zřizovatel knihovny* [online]. [cit. 2014-1-2]. Dostupné z: http://wiki.knihovna.cz/index.php/Z%C5%99izovatel_knihovny
52. ZŠ Komenského Trutnov. *Zřizovací listina školní knihovny* [online]. [cit. 2014-2-11]. Dostupné z: http://old.zskomtu.cz/knihovna/knihovni_rady/zrizovaci_listina.php

d) Právní předpisy

1. Zákon č. 257 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: Sbírka zákonů České republiky. 2001, částka 98, s. 5683-5688. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka->

zakonu/SearchResult.aspx?q=257/2001&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlou
vy. ISSN 1211-1244.

e) Interní zdroje

1. Roční výkazy o knihovně za léta 2008 – 2012 poskytnuté vedoucí Městské knihovny Klimkovice
2. Roční výkazy o knihovně za léta 2008 – 2012 poskytnuté vedoucí Městské knihovny Nový Jičín
3. Roční výkazy o knihovně za léta 2008 – 2012 poskytnuté zaměstnankyní Knihovny města Fulnek
4. Roční výkazy o knihovně za léta 2008 – 2012 poskytnuté zástupkyní ředitelky Knihovny města Ostravy

SEZNAM TABULEK

Tab. 2.1: Počet jednotlivých typů knihoven v České republice v letech 2008 – 2012.....	16
Tab. 2.2: Výdaje na veřejné knihovny ve vybraných členských státech Evropské unie v roce 2011 (osoba/rok).....	23
Tab. 2.3: Zdroje financování knihoven v letech 2009 – 2011 (v tis. Kč).....	27
Tab. 2.4: Soukromé zdroje financování knihoven v ČR v letech 2009 – 2011 (v tis. Kč).....	28
Tab. 3.1: Přehled služeb poskytovaných knihovnami.....	31
Tab. 3.2: Počet návštěvníků veřejných knihoven v České republice v rozmezí let 2000 – 2012 (v tis.).....	32
Tab. 3.3: Rozsah účasti respondentů na aktivitách knihoven.....	51
Tab. 4.1: Počet registrovaných uživatelů v Knihovně města Ostravy v letech 2008 – 2012...	55
Tab. 4.2: Počet registrovaných uživatelů v Městské knihovně Nový Jičín v letech 2008 – 2012.....	57
Tab. 4.3: Počet registrovaných uživatelů v Knihovně města Fulnek v letech 2008 – 2012....	59
Tab. 4.4: Počet registrovaných uživatelů v Městské knihovně Klimkovice v letech 2008 – 2012.....	60
Tab. 4.5: Souhrn výstupních hodnot metody CBA v kategoriích "Výnosy-Náklady" vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012 (v tis. Kč).....	61
Tab. 4.6: Obrat knihovních fondů vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012.....	63
Tab. 5.1: Průměrná výše tržeb připadající na jednoho registrovaného uživatele vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012 (v Kč).....	65
Tab. 5.2: Počet návštěv internetu v knihovně připadající na jeden počítač ve vybraných městských knihovnách v letech 2008 – 2012.....	67

SEZNAM GRAFŮ

Graf 2.1: Vývoj počtu knihoven v České republice v letech 1993 – 2012.....	13
Graf 2.2: Vybrané ukazatele činnosti knihoven v krajích ČR v roce 2011 (na 10 000 obyvatel).....	20
Graf 2.3: Souhlasné názory uživatelů na činnost veřejných knihoven ve vybraných členských státech Evropské unie v roce 2012 (v %).....	29
Graf 3.1: Využití internetu občany České republiky ve věku 16 – 74 let v letech 2003 – 2013 (v %).....	36
Graf 3.2: Počet počítačů napojených na internet ve veřejných knihovnách v České republice v letech 1999 – 2012.....	38
Graf 3.3: Věková struktura účastníků dotazníkového šetření (v %).....	47
Graf 3.4: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů (v %).....	48
Graf 3.5: Četnost návštěv knihoven respondenty (v %).....	49
Graf 3.6: Služby knihoven využívané respondenty (v %).....	50
Graf 3.7: Nejčastější účel využití webových stránek knihovny respondenty (v %).....	52
Graf 4.1: Struktura nákladů vybraných městských knihoven v letech 2010 a 2012.....	62
Graf 5.1: Částka na nákup knihovního fondu připadající na jednoho obyvatele obsluhované populace vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012 (v Kč).....	65
Graf 5.2: Počet výpůjček připadajících na jednoho registrovaného uživatele vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012.....	66

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 2.1: Počet veřejných knihoven ve vybraných členských státech Evropské unie v roce 2011 (na 10 000 obyvatel).....	22
Obr. 3.1: Hodnocení výkonu knihoven v benchmarkingové databázi.....	43
Obr. 3.2: Little Free Library.....	44
Obr. 3.3: Knihovna na Schipholském letišti v Nizozemsku.....	45
Obr. 3.4: Bibliobus Knihovny města Plzeň.....	46
Obr. 4.1: Geografická poloha vybraného souboru městských knihoven v Moravskoslezském kraji.....	53
Obr. 4.2: Knihovna města Ostravy.....	54
Obr. 4.3: Městská knihovna Nový Jičín.....	56
Obr. 4.4: Knihovna města Fulnek.....	58
Obr. 4.5: Městská knihovna Klimkovice.....	60
Obr. 5.1: Návrh umístění biblioboxu v areálu Městské knihovny Nový Jičín.....	69

SEZNAM ZKRATEK

CBA	Cost-Benefit Analysis
CD	Kompaktní disk
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DPH	Daň z přidané hodnoty
EU	Evropská unie
IFLA	Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí
IT	Informační technologie
KF	Knihovní fond
MK ČR	Ministerstvo kultury České republiky
NDK	Národní digitální knihovna
NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
NK ČR	Národní knihovna České republiky
OPAC	On-line veřejně přístupný knihovní katalog
OSN	Organizace spojených národů
PIK	Projekt internetizace knihoven
PR	Public relations
RF	Regionální funkce
SKIP	Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
USA	Spojené státy americké
VISK	Veřejné informační služby knihoven

PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 23.4.2014

Mikulcova'
.....
Bc. Eva Mikulcová

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník na téma: Služby knihoven

Příloha č. 2: Návštěvnost vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012

Příloha č. 3: Ceník vybraných služeb a poplatků městských knihoven ke dni 1. 3. 2014 (v Kč)

Příloha č. 4: Náklady a výnosy vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012
(v tis. Kč)

Příloha č. 5: Celkový stav knihovních fondů a počtů výpůjček vybraných městských knihoven
v letech 2008 – 2012

Příloha č. 6: Návrh rozpisu rozpočtu pro instalaci biblioboxu v Městské knihovně Nový Jičín

Příloha č. 1: Dotazník na téma: Služby knihoven

1. Pohlaví:

- Žena
- Muž

2. Věk:

- Do 15 let
- 15 – 26 let
- 27 – 45 let
- 46 – 65 let
- 66 a více let

3. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- Základní
- Středoškolské bez maturity
- Středoškolské s maturitou
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské

4. Knihovnu a její služby využíváte nejčastěji pro:

- Studium
- Své zaměstnání
- Volný čas

5. Nejčastěji využíváte služby knihovny:

- Školní, univerzitní
- Obecní, městské
- Krajské
- Zřízené Ministerstvem kultury ČR (Národní knihovna ČR, Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana, Moravská zemská knihovna v Brně)
- Jiné

6. Jak často navštěvujete prostory knihovny:

- Jednou týdně i častěji
- Jednou za 14 dní
- Jednou za měsíc
- Jednou za 3 měsíce
- Jednou za půl roku
- Méně často než jednou za půl roku

7. Vyberte služby, které v knihovně využíváte (lze vybrat více možností):

- Výpůjčka časopisů
- Výpůjčka knih
- E-knihy
- Internet
- Kopírování, tisk
- Meziknihovní výpůjční služby

8. Zúčastnil/a jste se akce pořádané knihovnou (přednášky, kurzy, aj.):

- Ano
- Ne

9. Zúčastnil/a jste se dotazníkového šetření v knihovně:

- Ano
- Ne

10. Půjčil/a jste si v knihovně e-čtečku:

- Ano
- Ne

11. Využil/a jste k navrácení vypůjčených knih či jiných děl bibliobox:

- Ano
- Ne

12. Jste spokojen/a s webovými stránkami Vaší knihovny:

- Ano
- Ne
- Nenavštěvuji

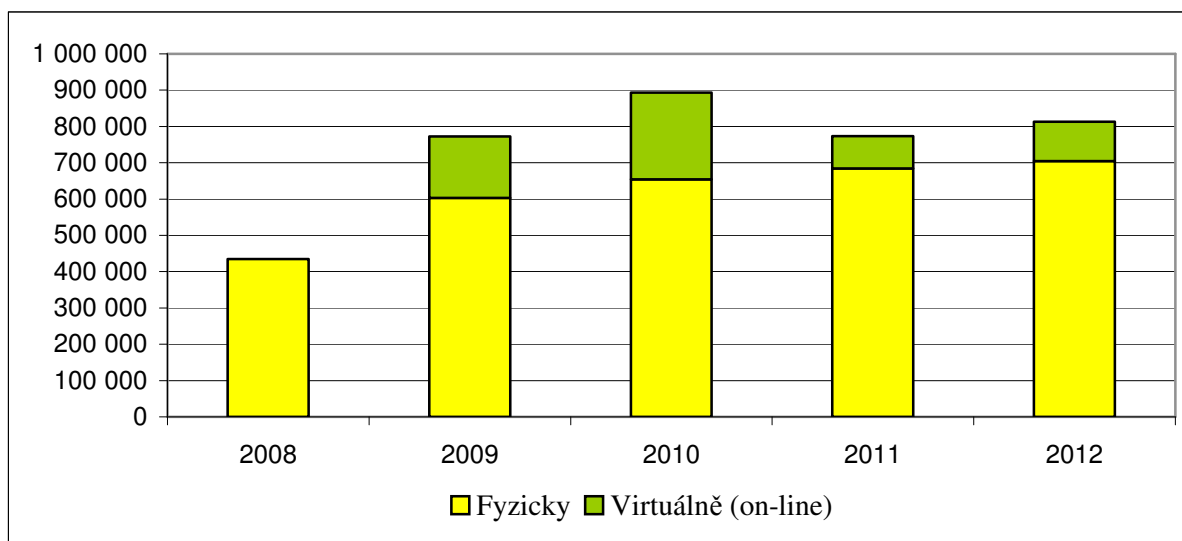
13. Webové stránky knihovny využíváte nejčastěji k:

- Vyhledávání knih či jiných děl v katalogu knihovny
- Rezervaci knih či jiných děl
- Prodloužení výpůjční lhůty
- Zjištění údajů o akcích pořádaných knihovnou
- Vyhledání půjčovny doby knihovny
- Jinému účelu
- Nenavštěvuji

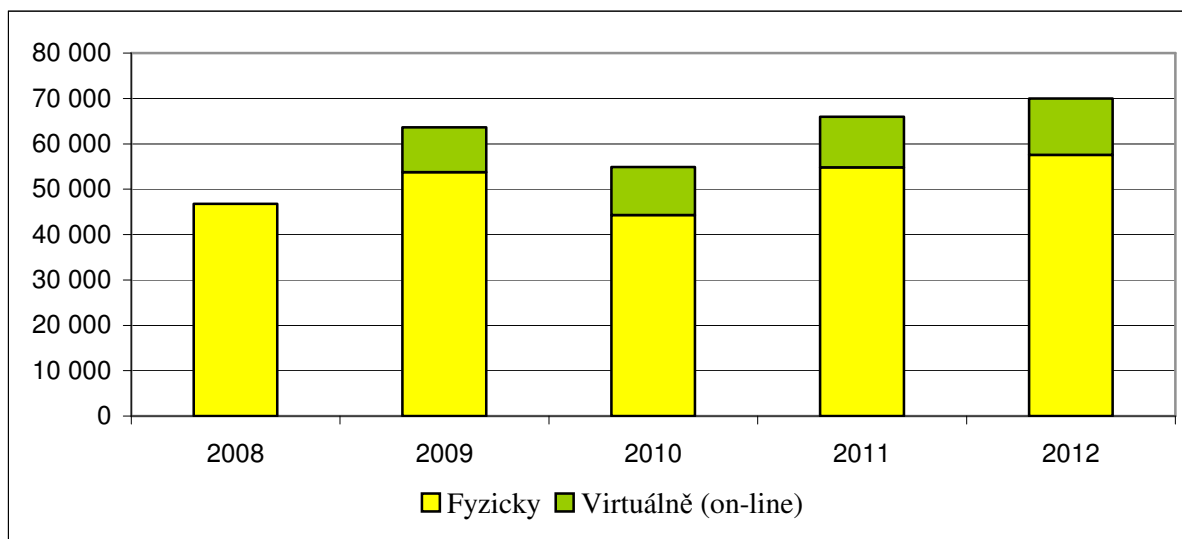
14. Zde můžete uvést vlastní návrhy a jiné připomínky k činnosti knihoven:

Příloha č. 2: Návštěvnost vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012

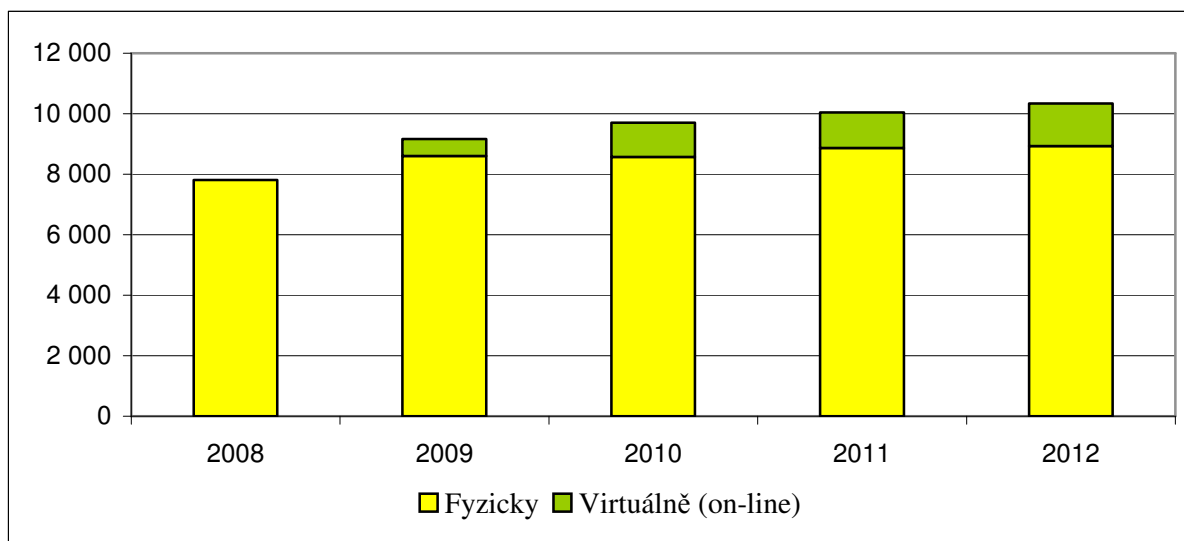
Graf 1: Knihovna města Ostravy

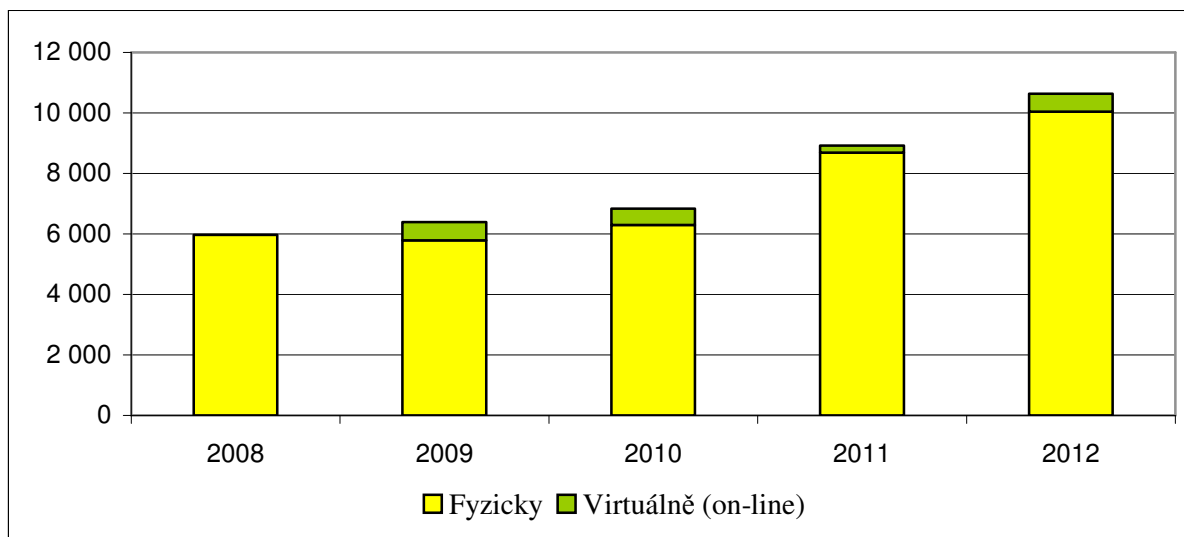
Graf 2: Městská knihovna Nový Jičín

Graf 3: Knihovna města Fulnek

Graf 4: Městská knihovna Klimkovice

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

Příloha č. 3: Ceník vybraných služeb a poplatků vybraných městských knihoven ke dni 1. 3. 2014 (v Kč)

Poplatek/Knihovna	Knihovna města Ostravy	Městská knihovna Nový Jičín	Knihovna města Fulnek	Městská knihovna Klimkovice
Roční registrační poplatek				
Dospělí	200	150	100	50
Děti do 15 let	30	50	30	20
Studenti (do 26 let)	100	90	50	30
Důchodci	100	-	50	30
Senioři nad 70 let	-	80	-	-
Držitelé ZTP, ZTPP	100	80	30	-
Nevidomí a slabozrací	-	-	-	-
Právnícké osoby	500	-	-	-
Poplatky z prodlení - upomínky				
Poplatek z prodlení	-	6	10	-
1. upomínka	10	20	20	15
2. upomínka	50	30	30	30
3. upomínka	100	40	40	45
4. upomínka	-	60	50	50
Kopírování				
Černobílá kopie – jedna strana A4	2 (jen z fondu)	3	3	2
Černobílá kopie – jedna strana A3	3 (jen z fondu)	7	6	4
Služby				
Meziknihovní výpůjční služby	20 Kč balné + poštovné dle skutečných nákladů	120	70	50
Rezervace knihy poštou	13	15	-	-
Rezervace knihy e-mailem	5	10	-	-

Zdroj: Vlastní zpracování dle ceníků služeb a poplatků Knihovny města Ostravy, Městské knihovny Nový Jičín, Knihovny města Fulnek a Městské knihovny Klimkovice.

Příloha č. 4: Náklady a výnosy vybraných městských knihoven v letech 2008 – 2012 (v tis. Kč)

Tab. 1: Knihovna města Ostravy

Rok/ Náklady a výnosy	Náklady	Výnosy	Výnosy - Náklady	Výnosy/Náklady
2012	63 600,74	63 693,30	92,56	1,00
2011	63 876,48	64 089,60	213,11	1,00
2010	61 119,68	61 222,25	102,57	1,00
2009	62 109,64	62 117,30	7,66	1,00
2008	63 862,05	63 928,55	66,50	1,00

Tab. 2: Městská knihovna Nový Jičín

Rok/ Náklady a výnosy	Náklady	Výnosy	Výnosy - Náklady	Výnosy/Náklady
2012	6 685,03	6 647,93	-37,10	0,99
2011	6 925,15	6 890,09	-35,06	0,99
2010	6 910,84	6 910,84	0,00	1,00
2009	19 294,00	19 441,00	147,00	1,01
2008	7 896,72	7 896,72	0,00	1,00

Tab. 3: Knihovna města Fulnek

Rok/ Náklady a výnosy	Náklady	Výnosy	Výnosy - Náklady	Výnosy/Náklady
2012	848,88	920,02	71,15	1,08
2011	942,25	1 016,88	74,63	1,08
2010	978,36	997,99	19,63	1,02
2009	907,14	907,14	0,00	1,00
2008	876,97	876,97	0,00	1,00

Tab. 4: Městská knihovna Klimkovice

Rok/ Náklady a výnosy	Náklady	Výnosy	Výnosy - Náklady	Výnosy/Náklady
2012	624,00	760,59	136,59	1,22
2011	520,20	682,65	162,45	1,31
2010	829,40	961,32	131,92	1,16
2009	848,60	911,58	62,98	1,07
2008	871,09	892,25	21,16	1,02

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

Příloha č. 5: Celkový stav knihovních fondů a počtů výpůjček vybraných městských knihoven v letech 2008 - 2012

Tab. 1: Knihovna města Ostravy

Sledovaná položka/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Stav KF k 31. 12. min. roku	721 967	709 833	710 043	724 039	718 918
Výpůjčky celkem	1 732 577	1 824 295	1 897 939	1 900 907	1 825 083
KF/Výpůjčky	2,40	2,57	2,67	2,63	2,54

Tab. 2: Městská knihovna Nový Jičín

Sledovaná položka/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Stav KF k 31. 12. min. roku	72 809	75 057	77 420	77 141	76 688
Výpůjčky celkem	184 297	203 326	201 195	208 278	207 177
KF/Výpůjčky	2,53	2,71	2,60	2,70	2,70

Tab. 3: Knihovna města Fulnek

Sledovaná položka/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Stav KF k 31. 12. min. roku	29 473	29 636	29 328	29 757	29 732
Výpůjčky celkem	28 286	28 391	27 381	25 989	24 494
KF/Výpůjčky	0,96	0,96	0,93	0,87	0,82

Tab. 4: Městská knihovna Klimkovice

Sledovaná položka/Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Stav KF k 31. 12. min. roku	19 818	20 334	19 434	21 725	20 413
Výpůjčky celkem	21 624	25 792	23 380	26 790	26 179
KF/Výpůjčky	1,09	1,27	1,20	1,23	1,28

Zdroj: Vlastní zpracování dle Ročních výkazů vybraných městských knihoven za léta 2008 – 2012.

Příloha č. 6: Návrh rozpisu rozpočtu pro instalaci biblioboxu v Městské knihovně Nový Jičín

Stavba:	INSTALACE BIBLIOBOXU A STAVEBNÍ ÚPRAVA OPLOCENÍ
Objekt:	Městská knihovna Nový Jičín, Husova 2, Nový Jičín 741 01

P. č.	Číslo položky	Název položky	MJ	Množství	Cena / MJ	Celkem (Kč)
Díl: 1		Bourací práce a práce s materiálem				
1	2 876 12-0225.R00	Bourání zdivo zděné	m3	0,20	950,00	190,00
2	2 876 12-0228.R00	Bourání zdivo betonové	m3	0,50	1 450,00	725,00
3	162 20-1102.R00	Přesun stavebních hmot a sutí do 50 m	m3	0,70	133,40	93,38
	<i>Celkem za</i>	<i>1 Bourací práce a práce s materiálem</i>				1 008,38
Díl: 2		Zemní práce				
4	121 10-1102.R00	Sejmutí ornice s přemístěním do 50 m	m3	0,40	49,10	19,64
5	122 20-1101.R00	Odkopávky nezapažené v hor. 3 do 100m3	m3	0,30	128,00	38,40
6	132 20-1101.R00	Hloubení ryh šířky do 60 cm v hor. 3 do 100 m3	m3	1,30	573,00	744,90
7	162 20-1102.R00	Vodorovné přemístění výkopku z hor. 1-4 do 50 m	m3	2,40	133,40	320,16
8	174 10-1102.R00	Zásyp ruční se zhutněním	m3	0,40	262,50	105,00
	<i>Celkem za</i>	<i>2 Zemní práce</i>				1 228,10
Díl: 3		Základy, zvláštní zakládání, výztuž				
9	6 271 57-1112.R00	Polštář základu ze štěrkopísku netříděného	m3	0,20	836,00	167,20
10	7 273 32-2411.R00	Železobeton zákl. desek síranovzd. B 30 (C 25/30)	m3	0,30	3 340,00	1 002,00
11	8 274 31-3611.R00	Beton základových pasů prostý B 20 (C 16/20)	m3	1,30	2 895,00	3 763,50
12	9 273 36-2021.R00	Výztuž základových desek ze svařovaných sítí KARI	t	0,01	27 720,00	221,76
13	11 274 35-1215.R00	Bednění stěn základových pasů - zřízení m2	m2	0,40	226,00	90,40
14	12 274 35-1216.R00	Bednění stěn základových pasů - odstranění	m2	0,40	71,80	28,72
15	13 274 36-1821.R00	Výztuž z betonářské oceli 10 505	t	0,03	31 320,00	939,60
	<i>Celkem za</i>	<i>3 Základy, zvláštní zakládání, výztuž</i>				6 213,18

Díl: 4		Svislé konstrukce				
16	312 23-8110.R00	Tvarovky PRESBETON FACE BLOCK HX 2/19/2B	ks	24,00	83,50	2 004,00
17	312 23-8115.R00	Tvarovky PRESBETON FACE BLOCK HX 2/19/5B	ks	17,00	152,50	2 592,50
18	312 23-8128.R00	Tvarovky PRESBETON ZÁKRYT. DESKA ZD 1-20	ks	8,00	393,30	3 146,40
19	313 23-8132.R00	Tvarovky PRESBETON ZÁKRYT. DESKA ZD 3-20	ks	3,00	332,80	998,40
20	8 274 31-3611.R00	Beton prostý zářtkový B 20 (C 16/20)	m3	0,80	2 895,00	2 316,00
21	13 274 36-1821.R00	Výztuž z betonářské oceli 10 505	t	0,05	31 320,00	1 566,00
	<i>Celkem za</i>	<i>4 Svislé konstrukce</i>				12 623,30
Díl: 5		Kompletní konstrukce				
22		Bibliobox (bibliobox, vozík, grafická úprava)	ks	1,00	119 990,00	119 990,00
23		Klip rám A4 (pro upevnění informací)	ks	1,00	880,00	880,00
24		Montáž vč. dopravy	ks	1,00	4 900,00	4 900,00
	<i>Celkem za</i>	<i>5 Kompletní konstrukce</i>				125 770,00
Celkem za		1 až 5				146 843 Kč

Zdroj: České stavební standardy – portál společnosti RTS o stavebních standardech. *Cenové ukazatele ve stavebnictví pro rok 2013*. Vlastní zpracování.